

SĂ FIM OAMENI!

VIAȚA ȘI CUVÂNTUL PATRIARHULUI PAVEL AL SERBIEI

IOVAN IANICI

Să fim

OAMENI!

VIAȚA ȘI CUVÂNTUL **PATRIARHULUI PAVEL AL SERBIEI**

traducere din limba sârbă de

IONUȚ și SLADJANA GURGU

București 7519 / 2011

Predania

IOVAN
IANICI

Să fim OAMENI!

VIAȚA ȘI CUVÂNTUL **PATRIARHULUI PAVEL** AL SERBIEI

CUVÂNT DE ÎNTÂMPINARE

Nimeni nu-şi poate alege nici vremea, nici locul în care să se nască, nici împrejurările în care să trăiască. Acestea nu ţin de noi. Dar ce ţine de noi şi, mai ales, ce se aşteaptă de la noi este să fim Oameni în tot timpul şi-n tot locul. În toate împrejurările. Căci numai ca Oameni Dumnezeu ne va putea recunoaşte ca fiind ai Săi, asemenea şi străbunii noştri, iar contemporanii să ia aminte.

Aşa cuvântează Patriarhul Sârbilor, Pavel.

În ceasurile grele ale istoriei, la răscrucea veacurilor, Sârbii au primit cu binecuvântarea lui Dumnezeu pe scaunul de întâi-stătător al Bisericii lor un om care în tot timpul şi-n tot locul a fost recunoscut, simţit şi cinstit ca unul dintre cei mai mari îndrumători duhovniceşti ai vremii sale.

Cei mai mulţi l-au cunoscut pe Preafericitul Pavel abia la întronizarea sa ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Sârbe. În fapt, abia atunci le-a fost descoperită tuturor sfinţenia sa, căpătată de-a lungul vremii mai întâi prin viaţa sa smerită de monah, dar mai cu seamă prin slujirea de episcop în Kosovo şi Metohia, unde, pentru ortodocşi, nu era pace nici atunci când nu era război. Lumea a văzut în patriarhul său un om cu nimb de Sfânt, cu mare tărie duhovnicească, rugător şi purtător de grijă pentru întreaga lume, atent mai cu seamă la Dumnezeu şi la alţi oameni decât la sine.

Sfinţia Sa Pavel a fost conducătorul unei biserici naţionale, Biserica Ortodoxă Sârbă, dar lucrarea lui era a-toată-lumea. Stând în fruntea poporului său, s'a luptat din toate puterile pentru acesta, dar niciodată pe socoteala unui alt popor, nici spre paguba vreunui om. Pentru că, pentru el, toţi oamenii sânt copiii lui Dumnezeu.

Corabia Bisericii a cârmuit-o chemându-şi neamul în acest chip: *Fraţi şi surori, să mergem numai pe calea dreptăţii şi a cinstei, a credinţei şi a virtuţii, a vitejiei Creştineşti, fără ură şi fără răzbunare faţă de nimeni, întotdeauna plecând genuchii doar în faţa lui Dumnezeu şi niciodată în faţa oamenilor.*

Mai mult, îi îndeamnă pe toţi să se poarte *după dreptatea Dumnezeului celui Adevărat, căci numai această dreptate ţine şi pământul, şi oraşele.*

Pentru Preafericitul Pavel, adevărul şi dreptatea sânt singurul reper al valorilor morale. De aceea, a căutat să măsoare cu aceeaşi măsură tuturor, indiferent dacă ere vorba de neamul său sau de alte neamuri.

Datorită aceastei întemeieri duhovniceşti în cuvânt şi-n faptă, Vlădica era preţuit chiar şi de conducătorii ţărilor care se aflau în război cu Serbia, cu toate că păreau a fi surzi la îndemnurile sale. Mai mult, până şi întâi-stătătorii altor religii aveau să recunoască în Sfinţia Sa pe cel mai mare îndrumător duhovnicesc al vremilor noastre.

Cuvântul Preafericitului Pavel era căutat şi ascultat. De aceea şi eu, ca ziarist al săptămânalului NIN, deseori am scris în această revistă despre personalitatea şi faptele patriarhului cunoscut în toată lumea. Dar am avut de mai multe ori şi cinstea de a mă afla în preajma sa, luându-i trei lungi interviuri care au fost publicate în câteva reviste de prestigiu.

Prima convorbire am avut-o în toamna lui 1993. Ne aflam pe atunci în timpul războiului civil din Bosnia–Herţegovina şi Croaţia, unde, după dezmembrarea statului federal Iugoslav, poporul Sârb se afla în minoritate, iar Serbia şi Muntenegru treceau printr-una dintre cele

mai grele crize economice din istorie, din cauza sancţiunilor internaţionale şi a hiperinflaţiei – cea mai mare consemnată în istorie vreodată – dar şi prin multe alte greutăţi care, de obicei, vin împreună.

A doua convorbire am avut-o spre sfârşitul lui 2000. Marele jubileu – două mii de ani de Creştinism – era în sine un bun prilej să facem auzit în presă cuvântul Sfinţiei Sale. Şi, ca întotdeauna, în lume erau şi alte evenimente care meritau discutate.

A treia convorbire am avut-o trei ani mai târziu, la sfârşitul lui 2003. De astă dată, pe lângă feluritele probleme de care se lovea în continuare societatea Sârbă, am avut şansa să primesc în miezul discuţiei noastre şi sfaturi duhovniceşti legate de felul în care se cuvine să ne trăim viaţa noastră de zi cu zi.

Atenţia cu care este urmărit cuvântul Patriarhului Pavel, dar şi orice cuvânt despre Sfinţia Sa a fost un motiv mai mult decât suficient ca, pornind de la convorbirile şi textele mai sus-menţionate, să alcătuiesc acestă modestă lucrare depre marele duhovnic.

Căci cuvântul Patriarhului Pavel lămureşte desluşit de ce trebuie să fim Oameni!

SFÂNTUL

Călătorind de la un cap la altul al Americii, de la Los Angeles la Chicago, în vara anului 1992, cu scopul aducerii în comuniune canonică cu Biserica Ortodoxă Sârbă a câtorva eparhii din America,[1] Patriarhul Pavel şi-a suflecat rasa şi a intrat în apele Pacificului. A stat aşa o vreme, privind în zare şi, din când în când, înălţând ochii în rugăciune. Apoi, aplecându-se, a luat din mare două pietricele albe, le-a sărutat şi le-a băgat în buzunar şi închinându-se a pornit spre maşina care îl aştepta. Unul din agenţii FBI care asigurau paza, mişcat de cuvioşia acestui om plăpând şi micuţ de statură, dar de o copleşitoare smerenie şi înălţime duhonicească, s'a apropiat de patriarh, a îngenunchiat şi i-a sărutat mâna, zicând: *Acesta este un sfânt care umblă printre noi.*

În răstimp, pe măsură ce ajungea tot mai cunoscut de către toţi, aceleaşi cuvinte începeau să se audă şi în Serbia, începând cu oamenii care îl vedeau slujind dumezeieştile Liturghii, până la cei care îl ştiau mai îndeaproape. Dar el, în toată vremea şi în tot locul, se purta ca unul dintre noi. Chiar dacă era întâi-stătătorul duhovnicesc al unui

1 „Schisma Americană” a apărut în Biserica Ortodoxă Sârbă în 1963, când Episcopul Dionisie de America şi Canada a refuzat să mai asculte de Patriarhia de la Belgrad, motivând că aceasta se află sub influenţa regimului comunist atheu. Astfel, s'a separat de Biserică şi a creat Episcopie liberă a Americii şi Canadei, fiind vorba aşadar despre o schismă administrativă, nu theologică. Din păcate, acesta a fost începutul unor probleme foarte grave pentru Sârbii din America, Australia, Canada şi unele părţi ale Europei, ajungându-se ca schisma să pătrundă până în familii, despărţind tatăl de fiu şi fratele de frate. (n. red.)

întreg popor, în nici un lucru nu încerca să fie în faţa altora, afară de slujirea aproapelui. Astfel, Patriarhul Pavel putea fi văzut deseori prin Belgrad călătorind cu mijloacele de transport în comun sau păşind pe jos, cu toiagul arhieresc în mână, mergând spre magazine, întâlniri, vizitarea bolnavilor sau cu felurite alte treburi…

Lungă, grea şi strâmtă cale a străbătut Goiko Stoicevici, viitorul monah şi episcop Pavel, pentru a fi numit sfânt încă din lumea aceasta. Cei care l-au cunoscut aşa au mărturisit despre el. Dar Sfinţia Sa se ferea de asemenea laude.

S'a născut în zi de praznic, la Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul, pe 11 Septembrie[2] 1914, în satul Kuceanţi din Slavonia, aflată pe atunci în Austro-Ungaria. Strămoşii lui veniseră în această provincie din sudul Serbiei, pe când Sârbii erau majoritari. Încă de mic, Goiko a rămas orfan de amândoi părinţii – Ştefan şi Ana – având o copilărie şi o viaţă mai grea şi mai nesigură decât a tovarăşilor săi de joacă.

Tatăl său, Ştefan, a plecat să lucreze în America. Acolo însă s'a îmbolnăvit de tuberculoză şi s'a întors pentru a muri acasă. Goiko avea pe atunci abia trei ani, iar fratele său, Duşan, tocmai venise pe lume. Mai târziu, Patriarhul Pavel povestea că, legat de tatăl său, îşi aminteşte numai două momente: primul, când acesta se lupta să strunească un cal, iar al doilea, când bolnav fiind, zăcea în pat şi mătuşa Cristina plângea la capul său. Maica sa, Ana, peste câţiva ani s'a căsătorit pentru a doua oară cu un văduv care avea şi el doi copii. În noua căsătorie a mai născut două fete. Însă la cea de-a treia naştere a murit, urmată în scurtă vreme şi de pruncul pe care-l adusese pe lume. Goiko şi Duşan au rămas în grija bunicii Draghinia şi a mătuşii Senka, rudele din partea tatălui, care s'au îngrijit de

---

2 Pe stil vechi. (n. red.)

creşterea lor. De aceea, mai târziu, Patriarhul Pavel pomenea adesea că, pentru el, cuvântul „mamă" era mai degrabă legat de mătuşa sa, care îi ocrotise cu o dragoste nemărginită şi pe el, şi fratele lui. Spunea: *Ea mi-a fost cu adevărat ca o mamă… aşa că mi-aş dori ca atunci când voi muri s'o văd mai întâi pe mătuşa mea şi abia apoi pe ceilalţi.*

Goiko a crescut într'o familie cucernică. Iată ce-şi aminteşte: „Duminica mergeam la biserică, iar la şcoală ni se preda religia, aşa că de mic am avut o simţire şi-o practică Creştină. Încă de atunci eram învăţaţi rugăciunea «Tatăl nostru,» dar cu totul altfel pricepe un orfan înţelesul de Tată ceresc, îl trăieşte mult mai puternic… Mătuşa ne îngrijea cu dragoste, dară când făcem vreo prostie ne mai pedepsea şi cu nuiaua."

Viitorul patriarh a fost un copil plăpând, aşa încât odată i-au aprins şi-o lumânare, crezând că va muri.

Goiko a terminat ciclul primar în şcoala din satul natal. Apoi, văzându-l că era un elev sârguincios şi că, firav din fire, nu era bun pentru muncile câmpului, bunica şi mătuşa au hotărât să-l trimită mai departe la învăţătură. S'au înţeles să-l ducă la unchiul său, care lucra în Tuzla, la căile ferate. Însă înainte de acest moment, l-au trimis să-şi petreacă vara la o mănăstire, la cincizeci de kilometri depărtare de Kuceanţi. *Înainte de-a pleca la liceu m'au trimis la Mănăstirea Orahoviţa, ca să mă pregătesc puţin…* continuă patriarhul să povestească despre începuturile drumului vieţii sale. *Am petrecut acolo o lună de zile şi, cu toate că nu puteam înţelege totul din slujbele bisericeşti, simţeam foarte aproape veacurile trecute şi rugăciunile înaintaşilor. Pentru mine, rugăciunile lor erau prezente, le simţeam până şi suflarea, şi bucuriile… Toate acestea mi s'au înfipt adânc în minte, deşi pe atunci nici cu gândul nu gândeam că viitorul meu va fi legat de Biserică.*

La liceu a intrat în anul 1925. Atunci s'a mutat în Tuzla. Mulţi din generaţia sa aveau să ajungă persoane cunoscute. Astfel, unul din co-

legii săi, ceva mai mic decât el, cu care des petrecea în Tuzla, a fost Meşa Selimovici,[3] marele scriitor Sârb.
Unchiul lui avea opt copii, aşa că Goiko a fost cel de-al unsprezecelea membru al familiei. Toţi trăiau simplu, dar în bună înţelegere. *Locuiam la periferia Tuzlei şi ne duceam traiul mulţumită unei vaci, pe care toţi eram datori s'o ducem la păscut cu rândul, chiar cu preţul de-a lipsi de la şcoală sau de-a lăsa temele de-o parte. Unchiul meu era aspru, dar drept. I-a şcolit pe toţi copiii săi, asemenea şi pe mine, şi fiecare am terminat câte o facultate, iar unii şi-au dat şi doctoratul.*
Goiko era înclinat mai degrabă către ştiinţele exacte. Şi, cu toate că era elev bun, iar trăirea religioasă era adânc înrădăcinată în sufletul lui, la religie avea nota 5! Amintindu-şi acea perioadă, patriarhul povesteşte: „Catehetul nostru era un om mărunt, Sârb din Ungaria, şi dintre toţi profesorii pe care i-am avut – aceştia nefiind puţini – a rămas pentru mine cel mai bun pedagog şi profesor. La vârsta aceea, este foarte greu de înţeles o astfel de materie precum Cateheza – practic Dogmatica – unde totul stă în întrebări şi răspunsuri. Dar el ne preda în aşa fel încât nouă, copiilor, nu ne era greu. Era un om bun, dar foarte aspru. Iar când mă striga la catalog, pur şi simplu mă pierdeam, nu puteam să mai spun nimic, bâlbâiam ceva, una-alta, iar el mi-o tăia scurt: «Stai jos – nota patru!» Pe urmă îmi îndreptam media când punea câte o întrebare mai dificilă. De obicei spunea: «Cine ştie să răspundă, primeşte nota cinci!» şi, dacă ştiam, îmi stăpâneam cumva emoţiile şi ridicam mâna, reuşind să iau cinciul. Mai târziu, când am mai crescut puţin, am prins curaj şi nu mă mai pierdeam atât de tare. Totuşi mă atrăgeau mai mult materi-

3 Mehmed „Meşa" Selimovici (1910 – 1982) – romancier născut în Bosnia şi Herţegovina, considerat a fi printre cei mai mari scriitori Iugoslavi ai secolului XX. Capodopera care i-a adus celebritatea este *Dervişul şi moartea,* publicată în 1966. Unii critici au asemuit-o cu Procesul lui Kafka şi au făcut trimiteri la personaje ca Raskolnikov şi Stephen Dedalus. Printre scrierile sale se mai numără romanele *Cetatea, Ostrovul* şi *Cercul.* (n.red.)

ile în care nu era nevoie să înveţi pe de rost, cum erau matematica şi fizica.”

După absolvirea ciclului inferior la liceul din Tuzla, Goiko s'a înscris la Seminarul din Saraievo în anul 1930. *Dorinţa familiei era să intru la Seminar, deşi eu eram atras de fizică, pe care aveam s'o studiez în continuare, în special în timpul liber.*

Seminarul din Saraievo avea un nume bun, dar prestigiul lui va creşte mai ales odată cu generaţia Patriarhului Pavel. De-a lungul anilor de şcoală, tânărul Goiko avea să trăiască ispita îndoielii de-a urma calea preoţiei. Totul a pornit de la o oarecare cugetare: „În al treilea an de seminar, în perioada de sfârşit a pubertăţii, mi-a venit acest gând: «Dacă Dumnezeu ştie dinainte că voi ajunge un ucigaş, un tâlhar sau mai ştiu eu ce stricat, putea-voi oare să n-ajung aşa? Dacă nu voi ajunge, atunci preştiinţa Lui n-are nici o valoare. Iar dacă voi ajunge – atunci unde-i libertatea mea?» Mult m'a chinuit această întrebare şi mult aveam nevoie de un răspuns. Dar nu puteam să-mi mărturisesc frământările prietenilor mei, nefiind încredinţat că mă vor înţelege, atâta vreme cât ei nu-şi puneau asemenea probleme. Tot astfel, nu puteam să întreb pe nici unul din profesori, pentru c-ar fi putut să spună despre mine: «Cine ştie, ăsta o fi vreun eretic.» La vârsta asta, tot felul de lucruri îţi trec prin cap… Mult timp am dus cu mine întrebarea, până când am aflat răspunsul la Fericitul Augustin. M'a lămurit prin noţiunea de timp. «Timpul e – spune el – o perioadă care are trecut, prezent şi viitor. Trecutul a fost – deci nu este; viitorul va fi – deci nici el nu este. Atunci ce este? Doar prezentul este, dar şi el aproape că nu este. Prezentul este doar puntea de legătură între trecut şi viitor, în care viitorul se transformă mereu în trecut. Dar timpul ţine numai de făptura zidită, materialnică, de cosmos şi mai ales de noi, oamenii. Noi sântem cei care trăim şi gândim în categoriile timpului, locului şi numerelor. Dumnezeu ba. Pentru El nu este nici

trecut, nici viitor, ci numai un prezent veşnic, aşa încât, atunci când noi spunem că ceva va fi, asta se va întâmpla doar pentru noi, dar nu şi pentru El, pentru care totul este.» Şi aşa am aflat răspunsul. De nu mă lămuream, această întrebare putea fi capătul preocupărilor mele theologice.”

Goiko a biruit ispita care i-a apărut pe cale.

În 1936, după şase ani petrecuţi în seminar şi în internatul din Saraievo, Goiko s'a înscris la Facultatea de Theologie din Belgrad. La început a stat în casa verilor din partea tatălui, după care s'a perindat cu chirie prin mai multe locuri.

Aplecat spre învăţătură, în acelaşi timp cu Facultatea de Theologie s'a înscris şi la cursul superior în cadrul Liceului de băieţi nr.6 din Belgrad, pentru a-şi da bacalaureatul. Întâmplarea face ca examenele finale, atât la liceu, cât şi la facultate, să fie în acelaşi timp. Despre acest moment mi-a povestit într-una din convorbiri: „În anul 1940 terminasem cu toate examenele la Theologie şi-mi mai rămăsese doar Liturgica. Şi nu ştiu cum s'a nimerit ca examenul de Liturgică şi bacalaureatul să cadă în aceeaşi zi. Bacalaureatul nu se putea amâna, pe când Liturgica se putea, aşa că m'am hotărât să o las pe toamnă. Dar în vara acelui an am fost luat în armată, unde am slujit şase luni. Seminariştii aveau dreptul ăsta, cu condiţia să se hirotonească sau să se călugărească în primii doi ani de la terminarea studiilor, alminteri trebuiau să împlinească tot stagiul militar. Am făcut armata la Spitalul Militar din Zaiceri. În Octombrie l-am rugat pe căpitan să-mi dea permisie o zi ca să mă duc la Belgrad şi să-mi dau examenul de Liturgică. El m'a trimis la generalul de divizie, care însă mi-a respins cererea. Apoi a venit anul '41 cu războiul… Abia în '42 s'a ivit prilejul să-mi dau acel examen şi să-mi susţin licenţa. Şi aşa s'au întâmplat lucrurile.”

Având bacalaureatul, s'a hotărât să se înscrie la Facultatea de Medicină. Dorinţa sa era de a fi şi preot, şi doctor, ca să lecuiască şi

sufletul, şi trupul. Însă războiul şi vremurile ce-au urmat au împiedicat împlinirea năzuinţelor sale.
Goiko s'a reîntors în satul natal, dar pentru Sârbi începuseră vremi de cruntă prigoană în Statul Independent Croat de orientare fascistă, format la numai patru zile din momentul intrării Iugoslaviei în cel de-Al Doilea Război Mondial. Atunci Goiko, împreună cu mulţi alţi conaţionali, a fugit în Serbia. Din nou se afla în Belgrad, de astă dată ca refugiat. Ca să aibă din ce trăi, a fost nevoit să se apuce de munca grea din construcţii. Amintindu-şi acele timpuri, mi-a povestit: „Când am fugit la Belgrad în '41, am lucrat pe mai multe şantiere, şi s'a întâmplat să-mi cadă o grindă pe picior şi să-mi strivească degetul mare, în timp ce descărcam un camion. Apoi n-am mai putut lucra… După asta, în primăvara lui '42, colegul meu de şcoală, ieromonahul Elisei Popovici, m'a dus la Mănăstirea Sfânta Treime din Ovcear. Mănăstirea avea o bună aşezare materială, aşa încât îşi putea permite să mă hrănească şi pe mine. Mi-au rânduit ascultări mai uşoare…"
Clisura Ovcear-Kablar, numită în popor „Sfântul Munte Sârbesc," având mănăstiri pe amândouă malurile Moravei, a împărtăşit în vremea războaielor aceeaşi soartă cu ţara şi cu neamul căreia îi aparţinea. La începutul toamnei lui '41, la praznicul Naşterii Maicii Domnului, Nemţii au bombardat Mănăstirea Sretenie şi, tot în aceeaşi zi, Mănăstirea Sfânta Treime, care mai fusese bombardată şi anterior. În război, nici mănăstirile nu au fost ferite. Monahii au fost mobilizaţi, arestaţi şi prigoniţi, însă aici se refugiaseră şi călugări din unele zone mai încercate. În ruinele Mănăstirii Sretenie îşi găsise adăpostul şi cunoscutul Arhimandrit Iustin Popovici, profesor universitar care se ascundea de Nemţi şi, mai apoi, de comunişti. Părintele Iustin cobora adeseori la Mănăstirea Sfânta Treime pentru a se întâlni cu fraţii din obşte.
La presiunea Nemţilor, aceste părţi, până la Tara şi Zlatibor, au fost cedate Bulgarilor. În 1943, Bulgarii au pornit o razie în Munţii

Ovcear împotriva cetnicilor şi a partizanilor. Atunci au năvălit şi în Mănăstirea Sfânta Treime înarmaţi până în dinţi şi poruncindu-le tuturor să iasă afară. Toţi au fost percheziţionaţi, în special laicii. O namilă de subofiţer s'a legat mai ales de Goiko. I-a smuls carneţelul pe care-l ţinea în buzunarul de la cămaşă, l-a răsfoit cu suspiciune şi l-a întrebat ce înseamnă codurile de acolo, poruncindu-i pe un ton răstit să le descifreze pe dată. Goiko a încercat să-l lămurească că nu sânt coduri, ci scurte însemnări şi povestioare. Această explicaţie l-a scos din sărite şi mai mult pe Bulgar, aşa că a început să-l prigonească mai tare. Totuşi Goiko spunea adevărul. Cu ceva vreme înaintea războiului, în 1941, lucrase ca secretar al lui Voislav Ianici, Ministrului Cultelor pe atunci. În timpul liber citea din antologia de povestiri pline de umor a lui Ianici; pe cele care i-au plăcut mai mult le-a notat pe scurt în carneţelul pe care soldatul bădăran i-l smucise din buzunar de parc-ar fi găsit dovada principală a acuzării. Pentru că explicaţiile lui sincere nu ajutau, a fost nevoie de intervenţia repetată a comandantului unităţii. Acesta a fost mai înţelegător decât subofiţerul său, pe care l-a mustrat cu asprime până la urmă: *Eu sânt comandantul, şterge-o de aici!*

Nu a trecut nici o lună de atunci şi într'o dimineaţă s'a răspândit iarăşi vestea în mănăstire: *Vin Bulgarii!* Cea mai mare parte a obştei a fugit şi s'a ascuns prin satele din apropiere. Bătrânul ieromonah Pahomie (Krali), fugit de la Mănăstirea Tuturor Sfinţilor din Macedonia, l-a chemat pe Goiko să se ascundă împreună undeva în munţi. S'au urcat până aproape de vârful Muntelui Ovcear, intrând într'o peşteră. Seara, când au plecat Bulgarii, s'au întors în mănăstire. Aici au avut parte de o privelişte înspăimântătoare… Toţi cei care căzuseră în mâinile năvălitorilor înduraseră o cruntă suferinţă. De la bătaia groaznică, Luka Radoicici şi Radosav Kuzmanovici au murit chiar în faţa Bulgarilor, iar tânărul monah Theofan (Djokici), din

pricina chinurilor îndurate, a înnebunit şi s'a stins şi el după doi ani de zile. Tot atunci a mai fost bătut şi monahul Iovan (Radovici).

Astfel, prin gândul şi cuvântul bunului părinte Pahomie, Domnul l-a păzit pe viitorul întâi-stătător duhovnicesc al Sârbilor.

Tot în timpul războiului, la mănăstire şi-au aflat adăpostul un tată şi fiu, Sârbi din Bosnia, care suferiseră o cumplită durere în familie. Mai cu seamă chipul tatălui a rămas întipărit în mintea Vlădicii Pavel. Sfinţia Sa avea să tot pomenească de pătimirile lui.

Ustaşii[4] au năvălit în satul acestui om şi i-au măcelărit pe toţi Sârbii pe care i-au întâlnit. I-au ucis şi pe toţi ai săi aflaţi în acel moment în casă: mama, soţia, fata şi băiatul cel mic, iar gospodăriei i-au dat foc. I-a rămas doar fiul cel mare, seminarist în anul al doilea, cu care chiar atunci era împreună pe râul Sava, aşa scăpând amândoi cu viaţă. După asta s'au refugiat amândoi în Serbia şi şi-au găsit adăpost la mănăstire, pentru ca măcar băiatul cel mare să nu împărtăşească aceeaşi soartă cu a familiei sale. Dar, cum o nenorocire nu vine niciodată singură, s'a întâmplat ca băiatul să se îmbolnăvească de tuberculoză. Sărmanul tată, căruia toţi îi spuneau „bădie," pentru că arăta mai bătrân decât era cu adevărat, era un om vrednic, se pricepea la multe treburi, ştia să repare acoperişuri, să înlocuiască grinzi vechi, să meşterească piese pentru maşini, aşa că era întotdeauna chemat să lucreze prin satele dimprejur. Tot ce câştiga dăruia mănăstirii care-l primise pe fiul său. Tot aşa, cele mai bune bucate primite de pe unde mai lucra le aducea tot la mănăstire. După fiecare Vecernie, petrecea multă vreme singur, rugându-se în faţa a patru lumânări aprinse…

---

4 Ustaşii (Rebelii) – membri ai Ustaşei, Mişcare Revoluţionară Croată care a funcţionat ca organizaţie teroristă, bazată pe o ideologie fascistă şi pe fundamentalismul clericalist Romano-Catolic. Doreau să creeze Croaţia Mare, o ţară purificată etnic, scop pentru care au promovat persecuţia şi genocidul împotriva Sârbilor, Evreilor şi Ţiganilor. Ustaşii sânt principalii vinovaţi pentru genocidul din Statul Independent Croat în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, când au murit în jur de 300.000 de persoane. (n. red.)

Durerea lui era din ce în ce mai mare, căci îşi vedea stingându-se singurul fiu ce-i mai rămăsese în viaţă. Făcuse tot ce-i stătuse în putinţă să nu-l vadă murind. Când însă băiatul a căzut la pat, slăbit cu totul, tatăl nu s'a mai dus să lucreze prin sate. Nu se mai despărţea de fiul său. Însă curând, după două nopţi de febră mare, tânărul şi-a dat sufletul. Nefericitul tată a rămas ca un copac uscat.

Patriarhul îşi amintea că atunci a fost un moment când i-a fost greu să cuprindă cu mintea voia Domnului. Tânărul Goiko se simţea el însuşi vinovat că Dumnezeu nu-l luase pe el în locul acelui băiat. Nefericitul părinte se pare că înţelesese mai adânc totul. Când i-a murit fiul, tatăl, împietrit de durere, doar cruce şi-a făcut, iar când egumenul şi alţi doi călugări în vârstă au venit la căpătâiul băiatului, el a ieşit din odaie şi s'a dus în biserică. A primit aceasta ca fiind voia lui Dumnezeu. Era un om credincios. Cu mâinile lui a întocmit sicriul şi-a săpat groapa. A rămas apoi să trăiască în mănăstire, găsindu-şi totdeauna câte ceva de lucru.

Omul acela, felul în care înţelegea viaţa, tăria lui, mereu îmi va aminti câtă putere se află în poporul nostru, mi-a mărturisit Patriarhul Pavel. Iar, într'o scriere autobiografică, consemna: „Cu frică de Dumnezeu priveam la acest tată, cu adevărat un chip viu al Vechiului Legământ, cu atât mai viu, cu cât era mai tainic. Cu adevărat, moartea este sfârşitul chinurilor, iar pătimirile omului pustiit sânt cea mai mare dintre ispite. Băiatul a adormit întru Domnul, iar tatăl, cu împăcare mucenicească, acoperea jalea pierderii fiului prin răbdarea sa. Cu cât mai grea pierderea, cu atât mângâierea parcă este mai mare…"

Războiul era în toi, mai ales în teritoriile ocupate de Statul Independent Croat, adică în Bosnia, Herţegovina şi câteva regiuni din Sebia. Sute de mii de Sârbi au fost duşi în lagăre şi ucişi fără milă de ustaşii Croaţi. În anul 1942, în luptele din Slavonia, a murit şi Duşan, fratele lui Goiko.

În Bania Koviliacea, Goiko Stoicevici a primit postul de învăţător şi profesor de religie într'o casa de copii refugiaţi din Bosnia. Tocmai aici avea să aibă loc o întâmplare hotărâtoare pentru cursul vieţii sale. Iată povestea, spusă de patriarhul însuşi: „Într'o zi călduroasă de vară, prin 1944, noi, învăţătorii, i-am scos pe copii la scăldat în Drina. Le-am arătat până unde au voie să intre în apă, dar ştiţi cum sânt copiii… Când mă uit, văd un băiat că înaintează în larg şi nu mai are putere să se ţină la suprafaţă. Am sărit imediat după el şi l-am scos. L-am pus pe genunchi şi i-am tras o mamă de bătaie… I-am spus: «Fiule, ai scăpat din Bosnia, tatăl şi mama ţi s'au prăpădit şi-acum vrei să te îneci sub ochii noştri? Unde ţi-e capul?!» Îndată după asta m'am îmbolnăvit. Am făcut febră, am mers la control… Medicii îmi spun: tuberculoză…"

Boală grea, fără nădejde de vindecare în acele vremi. Lui Goiko i se mai dau doar trei luni de viaţă.

Atunci a fost primit de monahii de la Mănăstirea Vuian, dar i s'a spus să nu intre în biserică în timpul Liturghiei, să nu mănânce împreună cu obştea şi să se păzească de orice legătură cu ei, ca să nu-i molipsească de această cumplită boală. Abia când se sfârşea slujba intra şi el în biserică şi se ruga cu lacrimi. În mănăstire mai veneau tot felul de trupe, care cercetau şi chilia lui Goiko. Chiar dacă era vizibil bolnav şi epuizat, el le părea tuturor suspect. Abia după ce călugării le spuneau că e grav bolnav de tuberculoză, soldaţii îl lăsau în pace, trântind la repezeală uşa chiliei.

Cu toate astea, Goiko nu-şi pierduse tăria duhului. Se lupta cu boala prin rugăciune. Şi, dintr-o dată, au început să apară primele semne de înzdrăvenire. În perioada în care stătuse izolat în chilie, avusese îndeajuns timp să se gândească la viitorul său. Mai înainte plănuia să se căsătorească şi să ajungă preot de parohie. Dar acum, după ce s'a vindecat în chip minunat, a înţeles că toate aceste gânduri nu se vor

mai împlini. Cunoscând îndeaproape viaţa monahală, îşi dorea deacum să se călugărească.

În semn de mulţumire către Dumnezeu şi mănăstirii pentru minunata vindecare, cel ce era acum fratele Goiko a sculptat în lemn o cruce cu răstignirea Domnului. Pe spatele ei a încrustat următoarele cuvinte în slavona bisericească: *Mănăstirii Vuian, pentru vindecare, a dăruit robul lui Dumnezeu, Goiko.* Iar această cruce va ajunge unul din cele mai preţuite odoare ale mănăstirii.

După sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial, în 1945, administratorul de-atunci al eparhiei Jicei, Episcopul Vikentie (Prodanov), care-l înlocuia pe Episcopul Nicolae (Velimirovici) – arestat în acel moment de Nemţi şi închis în lagărul de la Dachau – a hotărât ca Egumenul Iulian (Knejevici), întâi-stătătorul Mănăstirii Vuian, să fie mutat pe neaşteptate la Mănăstirea Blagoveştenie. Îndată după el au fost mutaţi şi trei fraţi… Goiko Stoicevici, care trecea mai degrabă ca un oaspete decât ca unul din obştea mănăstirii, Milivoi Toskici din Kruşevaţ şi Milisav Radosavlievici din Lelici.

După tăvălugul războiului, în Mănăstirea Blagoveştenie mai rămăsese doar un singur călugăr, ieromonahul Vasilie (Domanovici). Acesta avea sănătatea şubrezită pentru că spre sfârşitul războiului, partizanii, în furia lor atheistă, l-au silit să alerge în faţa maşinii lor de la Ovcear Bania până la Pojega, cale de 16 kilometri. În mănăstire mai era şi o bătrânică evlavioasă, Milomirka, care se ocupa de bucătărie.

Venirea părintelui Iulian şi a celor trei fraţi a înviorat viaţa Mănăstirii Blagoveştenie.

Părinţii Vasilie şi Iulian slujeau atât în mănăstire, cât şi în două parohii din apropiere, iar fraţii ţineau strana şi împlineau ascultările. Goiko, cum era mai bolnăvicios, lucra după puteri. Dar ştia să facă de toate – după cum mărturiseşte Arhimandritul Iovan (Radosavlievici), pe atunci fratele Milisav: „A sculptat în lemn cruci minunate, mai

ştia să repare şi-o mulţime de lucruri, ceea ce prindea foarte bine în vremurile de sărăcie care au urmat războiului. Până şi ceasurile se pricepea să le desfacă şi să le pună la punct. Pe atunci nu prea se găsea încălţăminte, dar el nu se îngrijora din pricina asta, pentru că, dacă dădea peste-o pereche de pantofi vechi, fără tălpi, dar cu feţe cât de cât întregi, îşi făcea din ei o pereche de încălţări numai bune, folosind pentru tălpi cauciuc de la anvelope. Dacă nu găsea cauciuc, îşi potcovea încălţările cu lemn. Aşa căpăta pantofi călduroşi cu care trecea iarna. Ca să nu se îmbolnăvească de plămâni, boală pentru care nu era leac pe atunci, a fost nevoit să stea liniştit în pat, zăcând din pricina febrei ridicate care l-a chinuit vreme de doi ani. Iar, ca să petreacă cu folos timpul ăsta, şi-a făcut un analog pe care îl sprijinea de pat şi putea citi astfel stând culcat. Citea mult şi repede. Avea o mulţime de reviste eparhiale luate de la biblioteca mănăstirii, precum şi multe alte cărţi de folos."

Ceea ce găsea important din cele citite împărtăşea şi celorlalţi. Iar fraţilor le făcea plăcere să stea de vorbă cu el, pentru că era singurul dintre ei cu facultate. Goiko avea ce să le povestească, atât din cele ale vieţii, cât şi din cele ale călugăriei, deşi el încă nu se făcuse monah. Urmărea tot ce se întâmpla în lume. Astfel, în 1946, a venit în Mănăstirea Blagoveştenie un miliţian care a început să-i povestească lui Goiko despre Marx, Engels şi comunism ca despre „o nouă soluţie de orânduire socială." Goiko l-a ascultat şi apoi a început el să-i explice subiectul mult mai bine şi mai amănunţit. Miliţianul a priceput că Goiko ştie mai multe despre marxism decât el şi i-a strigat furios: *Pe tine ar trebui să te împuşcăm! Văd că ştii foarte bine toate astea, dar nu vrei să le pui în practică…*

Încă de-atunci, lui Goiko îi plăcea să citeze din Sfântul Apostol Pavel şi, cum părintele Vasilie era glumeţ din fire, îl poreclise *Şavel.*[5]

5 Joc de cuvinte bazat pe sonoritate: Pavle/Şavle – Pavel/Şavel (n. tr.)

Părintele Vasilie îl preţuia mult pe fratele Goiko şi-i spunea în şagă: *Tu, Şavele, eşti printre noi ca un număr printre zerouri. Aşa cum, fără un număr în faţa lor, zerourile n-au nici o valoare, şi abia c-un număr în frunte capătă putere, aşa şi noi, ca nişte zerouri, fără tine nu avem mare valoare şi abia cu tine ni se pare şi nouă că sântem ceva mai educaţi şi mai deştepţi.*
Dar câteodată îi plăcea să întoarcă înţelesurile: *Ştii tu, Şavele dragă, chiar dacă noi sântem ca nişte zerouri, totuşi zerourile sânt cele care-i cresc valoarea numărului. Cu cât mai multe zerouri, cu atât numărul va avea mai multă putere.*

După un an de la plecarea din Mănăstirea Vuian, fratele Milivoi s'a înscris la seminarul Mănăstirii Rakoviţa, iar fraţii Goiko şi Milisav au rămas în Mănăstirea Blagoveştenie. Între timp, mănăstirea dobândise o stare materială bună. Aveau câţiva boi, două vaci şi-un măgar. Dar noile autorităţi comuniste au pus ochii pe aceşti boi, care cântăreau în jur de 1400 de kilograme. Şi astfel, conform cotelor obligatorii impuse de administraţia din acea vreme, mănăstirea a fost obligată să dea exact atâta carne – 1400 kilograme. Călugării n-au avut de ales, au fost nevoiţi să dea boii. Iar pe atunci, gospodaria care nu avea animale de povară era sortită pieirii…

Prin legile şi cotele impuse de noua putere comunistă, Biserica era adusă aproape cu totul la sapă de lemn. Prin *Legea Reformei agrare şi colonizării* din 1946, Bisericii Sârbeşti i-au fost luate aproape 70000 de hectare de pământ arabil şi pădure. Bisericilor le era îngăduit să aibă numai 10 hectare, şi numai bisericilor şi mănăstirilor considerate de o importanţă istorică mai mare le-a fost îngăduit să păstreze 30 de hectare de pământ arabil şi 30 de hectare de pădure.

Până la ieşirea acestei legi, Mănăstirea Blagoveştenie avea 214 hectare de pământ şi pădure, iar după, a mai rămas cu 10 hectare. Tot astfel s'a întâmplat cu multe alte mănăstiri, care aveau moşii chiar de câteva ori mai mari. Dar asta nu era tot: printr-o a doua lege din 1958, *Legea*

naţionalizării clădirilor şi terenurilor, Bisericii i-au fost naţionalizate 1180 de călădiri bisericeşti, pe atunci în valoare de 8 miliarde de dinari. Şi, ca şi cum n-ar fi fost destul, tot atunci biserica a rămas fără multe alte venituri pe care le avea la dispoziţie. Preoţii, călugării şi credincioşii în general au rămas să se lupte nu doar pentru sufletul lor, ci şi pentru supravieţuire.

În vremea războiului, mănăstirile din regiunea Ovcear–Kablar, cu toate neajunsurile pricinuite de feluritele armate ce se perindau prin zonă, erau o oază pentru monahii refugiaţi din alte regiuni. Între ei era şi marele duhovnic Macarie (Milovanovici), ieromonah din Mănăstirea Sfântul Naum de lângă Ohrid, al cărui duhovnic era Vlădica Nicolae, fără de a cărui binecuvântare nimic nu făcea. La începutul celui de-Al Doilea Război Mondial, Bulgarii au izgonit pe toţi călugării Sârbi din Macedonia în Serbia. Rămăsese doar părintele Macarie, poate şi din pricina fricii şi a respectului ce i-l purtau acestui mare duhovnic şi nevoitor până şi prigonitorii bisericii Sârbeşti din Macedonia. Însă l-au izgonit şi pe el la începutul anului 1944. Părintele Macarie a venit atunci în Jicea, eparhia părintelui său duhovnicesc.

Episcopul Vikentie, administratorul de-atunci al Eparhiei Jicei, l-a rânduit ca duhovnic al mănăstirii de maici Iovanie. Din când în când, părintele Macarie mergea cu treabă şi prin alte mănăstiri din Ovcear–Kablar, ajungând astfel şi la Blagoveştenie. Aici l-a cunoscut pe fratele Goiko, cu care purta lungi convorbiri despre viaţa duhovnicească şi călugărească. Goiko vedea în el adevăratul monah, drept pentru care şi l-a ales duhovnic şi călăuză spre viaţa monahală.

Părintele Macarie era atât de îmbunătăţit, încât a fost înainte înştiinţat de ceasul mutării sale la cele veşnice, în ziua după Vidovdan[6] a

6 Vidovdan sau Ziua Sfântului Vid este ziua în care a avut loc faimoasa Bătălie de la Kosovo din anul 1389, moment de referinţă pentru identitatea naţională a Sârbilor, când armatele acestora au încercat să împiedice expansiunea Otomană înspre Apus. (n. red.)

anului 1949. După cinci ani, trupul său a fost descoperit întreg şi neputrezit, când mormântul i-a fost deschis din pricina demolării şi mutării Mănăstirii Iovanie în timpul lucrărilor la hidrocentrala din Medjuvârşie.

Fratele Goiko a fost călugărit în Mănăstirea Blagoveştenie, în preajma Sărbătorii Buneivestiri a anului 1948. A primit numele întru monahism de Pavel – nume pentru a cărui purtare avea să caute a se face vrednic în tot chipul, urmând calea propovăduirii, misiunii şi lucrării celui după care a fost numit, Sfântul Apostol Pavel.

S'a identificat cu acest nume şi după semnificaţia lui etimologică: în Latină – *Paulus* sau în Greacă – *Paulos* înseamnă *om mic*, iar după înţeles Creştin, *mic în faţa lui Dumnezeu*. Dar cine este mic înaintea lui Dumnezeu, în fapt acela este mare.

După Goiko s'a călugărit şi fratele Milisav Radosavlievici, care a primit la călugărie numele Ioan.

La Mănăstirea Blagoveştenie a venit între timp şi ieromonahul Antonie (Giurgevici), întors din prizonierat din Austria, unde petrecuse toţi anii războiului. În anul 1949, toată obştea s'a mutat la Mănăstirea Racea pe cursul Drinei, iar egumenul din acea vreme al Mănăstirii Racea, părintele Platon (Miloievici), a fost mutat la Blagoveştenie.

Era perioada în care puterea comunistă propovăduia deschis atheismul şi aşeza Biserica Ortodoxă Sârbă în cadrele economice ale puţinelor proprietăţi ce-i mai rămăseseră după *Reforma agrară* şi, după cum se va vedea, sub o supraveghere aspră pentru ca vocea ei să nu se mai audă.

Până la promulgarea *Legii Reformei Agrare*, Mănăstirea Racea avea 1032 hectare de pământ, iar după aceea, 15 hectare şi încă pe atât pădure, aici intrând şi vatra mănăstirii.

„Pe când eram la Racea, avea să scrie mai târziu patriarhul, obştea nu trăia separat de popor, aşa că ştiam ce se întâmplă în jurul nostru şi

cum sânt vremurile. Toate greutăţile şi grijile noastre erau împletite în ascultările zilnice pe care nu întotdeauna le puteam duce la bun sfârşit până seara. Câteodată abia primeam câte o bucată de pâine după ce lucram toată ziua la câmp, păşteam vitele sau aduceam lemne din pădure. O vreme am lucrat şi la moara mănăstirii. Abia aşteptam să vină seara, nu doar să ne odihnim, ci şi ca să ne-adunăm în rugăciune. Nu este fericire mai mare ca atunci când, obosit, omul se smereşte pe sine în faţa Domnului. El se face una cu însăşi rugăciunea: «…Ca să ne mântuim ca neam şi ca oameni.» Trebuie să Îi slujim lui Dumnezeu, gândeam noi, orice s'ar întâmpla, şi pentru noi aceasta era cel mai adânc rost al vieţii călugăreşti. Iar în clipele de ispită, când nici eu nu-mi mai aflam răspuns la întrebarea: «De ce, după patimile din vremea ocupaţiilor străine, acum ne-a ajuns un blestem de neînţeles, venit de la noi înşine?», m'am gândit la cuvintele Domnului care, mâhnit, îi mustra pe Evrei că le va trimite pe Nabucodonosor, Împăratul Babilonului, spre pedeapsă."

Venise vremea în care, după cuvintele patriarhului, „parcă se lucra în chip silnic ceva nefiresc, ce ducea la o sfâşiere nu numai între noi, ci şi în lăuntrul sufletelor noastre.

Îmi era greu să înţeleg această nouă lovitură ca fiind voia lui Dumnezeu, sau poate nu reuşeam să mă împac cu ea. Mi se părea că trăim mari ispite care trebuie întâmpinate cu mare tărie duhovnicească. Nimic altceva nu se putea împotrivi acestei orânduiri care supraveghea toată viaţa publică, ba chiar şi viaţa personală a oamenilor. De la poalele Tarei şi până pe malurile Drinei, în primii ani după război, poporul rămăsese credincios Bisericii, iar la mănăstiri nu veneau doar de praznice şi doar bătrânii, ci şi mulţi tineri. Aşa au mers lucrurile până când au început să se ridice fabrici, iar tinerii au fost atraşi să părăsească satele şi să se mute la oraş. Cred că acesta a fost începutul marilor schimbări în viaţa şi obiceiurile – chiar şi cele duhovniceşti – ale poporului nostru de la ţară."

Deşi oficial Biserica era privită cu dispreţ şi chiar prigonită, noua obşte de la Racea, îndrumată de Egumenul Iulian (Knejevici), era iubită de popor. Aşa că monahilor veniţi de la Mănăstirea Blagoveştenie li s'au alăturat alţi zece tineri care au devenit fraţi. Pentru mănăstire era o nouă şi mare nădejde în acele vremi în care multe lucruri păreau adesea fără nădejde.

Pentru ca obştea celor cincisprezece fraţi să sporească cât mai mult în viaţa călugărească şi în cunoaşterea Scripturii, conducerea mănăstirii l-a ales pe ierodiaconul Pavel, ca singur absolvent al Facultăţii de Theologie, să le ţină neoficial fraţilor şi tinerilor monahi prelegeri din Sfânta Scriptură, Liturgică, cântare bisericească şi alte domenii, formându-se astfel un fel de şcoală călugărească. *Părintele Pavel era sufletul casei pentru multe lucruri. Când vorbea el, parcă vorbea însuşi Apostolul Pavel. Aveam încredere în el ca în Evanghelie,* îmi povestea părintele Ioan Radosavlievici.

Astfel, obştea Mănăstirii Racea a crescut şi a înaintat atât în cele duhovniceşti, cât şi în cele materiale. Puterii comuniste nu îi era pe plac o atare dezvoltare, aşa că urmărea s-o împiedice pe orice cale. Într'o zi, securitatea i-a adus la interogatoriu pe Egumenul Iulian şi pe părintele Pavel în oraşul învecinat Baina Başta, pentru a explica *de ce adună împotriva legii atâţia tineri în mănăstire şi exploatează puterea lor de muncă fără a le plăti nici salariu, nici asigurare.* Egumenul şi ierodiaconul au răspuns că aceşti tineri sânt ucenici, fraţi de mănăstire. Dar securiştii erau porniţi să le împiedice lucrarea: „Şi unde vă e şcoala, programa, profesorii şi autorizaţia de la stat?” La care părinţii de la Racea au răspuns răspicat: „Dar unde a avut şcoala Hagi-Melentie şi alţi călugări de-a lungul veacurilor? Şcoala lor era târnăcopul şi Ceaslovul. Din Ceaslov deprindeau citirea şi rugăciunea, iar cu târnăcopul şi cu sapa erau nevoiţi să lucreze pentru a avea ce să mănânce. Acestă rânduială de învăţătură în mănăstiri s'a păstrat

de-a lungul veacurilor, şi Vuk Karadjici[7] o cunoştea foarte bine." Pentru că n-au reuşit să oprească activitatea mănăstirii prin alte mijloace, organele statului au pus impozite neobişnuit de mari pe pământurile mănăstirii. În locul celor 75000 de dinari ce trebuiau plătiţi până acum, impozitul a fost ridicat până la 350000 de dinari. De aceea, obştea a fost nevoită să se îndeletnicească şi cu alte lucrări pentru a putea plăti statului o asemena sumă. Astfel, călugării au ajuns să se ocupe cu felurite meşteşuguri: împletirea coşurilor, scaunelor şi altor obiecte din răchită. Au crescut numărul animalelor şi al păsărilor şi-au început să vândă porumb hibrid, a cărui cultivare abia începuse… Şi, pe lângă toate aceste îndatoriri, s'au străduit să afle vreme şi pentru cursurile ţinute de Pavel tinerilor monahi şi fraţi.

„Ne ţinea cursuri din Vechiul şi din Noul Legământ. Trebuia să ştim pe deasupra versetele Mesianice şi toate întâmplările, trebuia să ştim şi tâlcuirile Sfintelor Scripturi; asemena, trebuia să cunoaştem multe detalii din Liturgică, Istorie bisericească şi naţională… Întocmai ca la şcoală, ba mai mult decât la şcoală trebuia să învăţăm…" îmi povestea Arhimandritul Ioan (Radosavlievici). „Câteodată, egumenul se supăra: «Cam prea mult citiţi voi aici, iar eu nu ştiu cum s-o scot la cap cu-atâta muncă. Haideţi afară, că începe ploaia şi fânul nu-i strâns!» Atunci lăsam cursurile şi mergeam la câmp. Iar când mai găseam prilej, ne adunam din nou la lecţii. Şi asta însemna mult pentru noi…"

Pavel nu căuta să se deosebească de ceilalţi călugări. Îşi dorea să fie primul la muncă, dar obştea încerca să-l ferească de treburile grele, pentru că era firav de fel. Dar el mereu îşi găsea ceva de lucru: repara instalaţia electrică, canalizarea şi tot ce mai ţinea de gospodăria mănăstirii… Confecţiona încălţăminte pentru monahi, dar şi pentru sătenii care aveau mare nevoie…

---

7 Vuk Karadjici (1787–1864) – filolog şi lingvist Sârb care a pus bazele limbii Sârbe standard şi a reformat scrierea şi ortografia acesteia. (n. red.)

Pe când era în Mănăstirea Racea, mulţi şi-l amintesc pe Pavel ca pe un călugăr smerit. Aşa l-a cunoscut şi viitorul pădurar Dimitrie Blagoievici, pe când era încă elev la şcoala din satul Racea. După mai bine de cincizeci de ani, avea să îmi spună chiar el povestea ce urmează. Pentru că avea casa mai sus de mănăstire, în drumul către şcoală se întâlnea şi la dus, şi la întors aproape în fiecare zi cu părintele Pavel, care lucra la moara de lângă mănăstire. Când copiii treceau pe acolo, Sfinţia Sa ieşea şi schimba câteva vorbe cu ei. Scotea din buzunar bucăţele de zahăr pentru fiecare, îi întreba cum le merge cu şcoala, dacă au vreo problemă, şi apoi îi îndemna să înveţe cât mai mult… Într'o iarnă, când deja se lăsase bruma, Pavel l-a văzut pe micul Dimitrie mergând la şcoală în picioarele goale. Uimit, l-a întrebat: *De ce mergi desculţ pe frigul ăsta? Chiar n-ai nimic de încălţat?* Dimitrie i-a spus că ai săi îl trimit de-acasă cu nişte gumari vechi ai tatălui său, dar nu îndrăzneşte să meargă aşa, pentru că râd de el copiii din familiile mai înstărite, din pricină că încălţările erau prea mari pentru picioruşele sale. Aşa că, îndată ce se depărta de casă, le ascundea într-un fag scorburos şi pornea desculţ spre şcoală. *O să-ţi fac eu nişte pantofi!* îi promise Pavel. Şi aşa a şi făcut, în răstimpul în care măcina grâu la moară. Pentru că nu avea alte materiale, tălpile le-a făcut din scândurele de lemn, iar feţele, din cauciuc de la anvelope. Şi asfel Dimitrie n-a mai mers desculţ…

Mulţi aveau să-l cunoască pe Pavel în vremea când a fost morar. Şi-l amintesc având mereu o carte în mână. După ce punea grâul la măcinat, lua cartea şi citea. Măcina şi pentru sat, aşa că mulţi veneau la moară asta ca să mai vorbească şi cu călugării şi să lase uiumul mănăstirii.

Despre monahul învăţat şi râvnitor care era Pavel din Racea se auzise şi la Patriarhia din Belgrad, unde a fost propus şi ales ca suplinitor la Seminarul de la Prizren pentru anul şcolar 1950 –1951. Era tocmai anul în care prima generaţie de seminarişti după război îşi dădea examenul de bacalaureat.

În 1954 a fost hirotonit în cinul de ieromonah şi tot în acel an a primit şi vrednicia de protosinghel. Sinodul a hotărât să-l trimită pe ieromonahul Pavel la Atena, unde avea să-şi desăvârşească studiile de Noul Testament şi Liturgică.

Arhimandritul Ioan (Radosavlievici) mi-a povestit cum s'a ajuns ca fratele său de călugărie, viitorul patriarh, să fie propus pentru studii în capitala Greciei. Odată, Pavel s'a apucat să facă o cărare între două conace ale mănăstirii, ca să nu mai fie noroi când plouă. Pe când aşeza caldarâmul, ceilalţi fraţi se odihneau sub un cireş. Dinspre Baina Başta tocmai venea un protopop cu barba lungă şi sură, având în mână un cufăr greoi. *Iată-l pe profesor!* strigă Pavel. Şi-i lămuri pe fraţi că era vorba despre cunoscutul Protopop Steva Dimitrievici, fostul Director al Seminarului din Prizren şi primul Decan al Facultăţii de Theologie din Belgrad. Toţi s'au repezit la poartă să-l întâmpine. Protopopul a rămas în Racea o săptămână, timp în care a văzut cum petrecea fostul lui student. Iar când era spre plecare, i-a spus: *Părinte Pavel, ştiu cum ai fost ca student, ne aşteptam să ajungi într-un loc de mai mare răspundere. Căci, vezi bine, ceea ce faci tu aici, oricine poate face…*

Ce să facem, călugărul trebuie să le facă pe toate, nu trebuie să se dea în lături… a început a se îndreptăţi Pavel.

La care Părintele Steva i-a răspuns sfătos, dar şi mustrându-l: „Când gospodarul are trei cuie: unul de fier, unul de argint şi unul de aur, negreşit va avea grijă unde-l va bate pe fiecare. Pe cel de fier îl va bate acolo unde va avea de prins o scândură, pe cel de argint îl va bate într-un loc mai bun şi mai ferit, unde e important să nu ruginească, iar pe cel de aur îl va bate în locul cel mai frumos, acolo unde se află lucrurile cele mai de preţ. Pe când tu, ce-ai făcut? Tu eşti ca un cui de aur care te-ai bătut aici, unde mergea şi-un cui de fier."

Şi aşa l-a pregătit să plece la Belgrad. Patriarhul Vikentie l-a primit şi l-a lămurit de ce e important să-şi desăvârşească studiile. Atunci

Pavel s'a întors la Racea ca să-şi facă bagajele şi ca să-şi ia rămas bun de la obşte. Mai era doar problema îmbrăcămintei, pentru că avea o singură rasă – şi aceea de vară – deci nu putea să o îmbrace iarna. Atunci şi-a reparat singur o rasă veche, iar pe dedesubt şi-a pus nişte pantaloni verzi, milităreşti. Singurii săi pantofii erau roşii, pentru că alţii nu se găseau de cumpărat. Ceilalţi călugări s'au oferit să-i vopsească în negru, dar cum îi încălţa, culoarea se ştergea şi vârfurile se făceau roşii la loc… Peste rasă şi-a pus un suman negru, aşa cum se poartă în părţile Ujiţei…

În Grecia i-au schimbat hainele. Îndată după sosire ne-a trimis o scrisoare şi o fotografie în care l-am văzut îmbrăcat într'o rasă nouă… avea să-şi aducă aminte arhimadritul Ioan (Radosavlievici), la mai bine de cincizeci de ani de la acele întâmplări.

Pavel plecă la Atena în preajma Crăciunului anului 1955. Şi în Grecia a ajuns repede cunoscut: cumpătarea sa în toate şi râvna pentru împlinirea îndatoririlor n-au putut trece neobservate. De aceea, peste un an, când Arhiepiscopul Grec Dorothei avea să viziteze Patriarhia din Belgrad, le va spune gazdelor sale: *Nu aveţi a vă îngriji de viitorii episcopi, atâta vreme cât aveţi călugări precum Părintele Pavel!* De fapt, prin cuvintele acestea, Arhiepiscopul îi oferea tânărului monah o recomandare făţişă şi dezinteresată pentru cea mai de seamă treaptă a ierarhiei bisericeşti.

Cuvântul avea să se împlinească nu mai târziu de primăvara următoare. La începutul lui 1957, Pavel avea să dobândească cinul de arhimandrit, iar la următorul Sinod Arhieresc al Bisericii Ortodoxe Sârbe din 29 Mai 1957, a fost ales episcop pe seama Eparhiei de Ras–Prizren. Pe atunci se afla în Ţara Sfântă cu un grup de pelerini pentru a prăznui Învierea Domnului. Cu acest prilej, s'a întâmplat un lucru de mare însemnătate, care cumva a prevestit viitoarea sa alegere ca arhiereu. Păstrând amintirea spălării picioarelor celor doisprezece

apostoli de către Mântuitorul, Patriarhia Ierusalimului a rânduit obiceiul ca în Joia Mare, patriarhul să spele în chip simbolic picioarele a doisprezece preoţi şi călugări. De astă dată, unul din cei doisprezece aleşi a fost viitorul Patriarh Sârb Pavel.
Când s'a întors în Grecia de la Ierusalim, Arhimandritul Pavel a primit o telegramă prin care era vestit că a fost ales Episcop de Ras–Prizren. A fost surprins de veste. Din smerenie nu a mai spus nimănui despre asta. I-a mărturisit doar celui mai bun prieten al său de la facultate, un grec pe nume Kiril. Părintele Kiril i-a spus Arhiepiscopului Dorothei. Şi atunci, Sinodul Greciei a pregătit un praznic în cinstea alegerii lui Pavel ca episcop, după care şi-au luat cu toţii rămas bun de la el, conducându-l cu mare cinste la trenul către Belgrad.
În scaunul Episcopiei de Ras–Prizren din Kosovo şi Metohia va rămâne mai bine de treizeci şi trei de ani. În acea vreme, când statul încuraja loviturile împotriva Bisericii, avea să se înfrunte multe atacuri. S'a luptat să ocrotească sfintele lăcaşuri, bisericile, mănăstirile şi moşiile lor. S'a îngrijit de călugări, de preoţi şi de poporul credincios… A reînnoit biserici şi mănăstiri vechi şi distruse, dar a zidit şi altele noi; a hirotonit preoţi şi a călugărit împreună-lucrători în slujba lui Dumnezeu… Mai cu seamă se îngrijea ca lucrarea să-i fie în tot timpul şi-n tot locul spre slava lui Dumnezeu şi spre folosul tuturor oamenilor.
Era un adevărat păstor duhovnicesc. Şi cu atât mai mult era ţinta atacurilor huliganilor Albanezi şi a tuturor celor ce purtau război Creştinismului şi Sârbilor în Kosovo şi Metohia. Când mergea pe stradă îl ocărau, îl înjurau şi-l loveau, îl împingeau şi-l dădeau jos din autobuz… Într'o seară de iarnă a anului 1977, Vlădica Pavel, ca de obicei, s'a dus personal să pună corespondenţa la poştă în Prizren. Trecând pe lângă Hotelul Terande, a auzit pe cineva alergând după el, dar nu s'a întors. Un băiat de 15–16 ani l-a tras de barbă din fugă,

spunându-i plin de ură: *Popo!* Vlădica l-a privit îndurerat şi şi-a văzut de drum. La intrarea în poştă, acelaşi tânăr, venind iarăşi pe la spate, l-a lovit cu pumnul în cap. Pavel a istorisit cele întâmplate la Poliţie. Au fost adunaţi câţiva tineri şi episcopul a fost chemat să recunoască făptaşul. L-a recunoscut îndată, dar nu a vrut să-l vădească, ci l-a lăsat să se ruşineze singur de fapta sa.

Vlădica Pavel se ferea să vorbească despre încercările sale, dar adesea anunţa atât instituţiile bisericeşti, cât şi pe cele civile despre chinurile îndurate de călugări, preoţi şi poporul său credincios. Astfel, într'o scrisoare din ianuarie 1981 către Sfântul Sinod Arhieresc, scria: *În Prizren, când preoţii prohodesc morţii şi trec pe lângă şcoli, mai ales pe lângă Şcoala Pedagogică, elevii strigă lucruri necuviincioase şi înjurături, iar câteodată aruncă cu pietre.*

Înştiinţările pe care Vlădica Pavel le trimitea despre atacurile împotriva Sârbilor şi moşiilor Bisericii Ortodoxe din Kosovo şi Metohia erau ghimpi în ochii celor ce înfăptuiau sau îngăduiau aceste răutăţi. *Am fost prevenit să am grijă cu declaraţiile pe care le trimiteam regulat către Sfântul Sinod, pentru că ele ajungeau şi în mâna reprezentanţilor statului… Dar nouă ne era din ce în ce mai limpede că undeva anume se hotărâse ca provincia Kosovo şi Metohia să nu mai fie ale Sârbilor,* mărturiseşte Patriarhul Pavel despre chinurile sale trecute.

Toate le îndura cu stoicism, fără cârteală, îngrijindu-se neasemuit mai mult de eparhie şi de alţii decât de sine. Se grăbea să ajungă oriunde auzea de vreo trebuinţă: să ajute, să aline, să încurajeze… Mergea „fără maşină sau şaretă," după cum avea să scrie cunoscutul istoric de artă Jivorad Stoikovici. „Prin cea mai întinsă eparhie Sârbească, el călătorea singur, aşa cum nici un ţăran gospodar nu merge azi pe acest pământ… De la Prizren la Belgrad nu o dată călătorea în vagoane fără geamuri, cu zăpadă pe scaune… Pe acest episcop, theolog cu înalte şcoli, îl vedeam căţărat pe scară, reparând acoperişuri de biserici sau

chilii monahale, iar reşedinţa sa episcopală nu era vreun conac, ci o chilie fără telefon şi fără secretar personal, cu o maşină de scris pe birou la care scria singur înştiinţări, acte, scrisori…”

O deosebită atenţie arăta pentru Seminarul Theologic din Prizren, unde ţinea conferinţe din când în când. Pentru elevii seminarului avea o grijă părintească. Înaintea de sosirea personalului administrativ, el însuşi intra în clase şi făcea focul în sobe pentru ca elevilor să le fie cald când aveau să ajungă la ore. În anii de după cel de-Al Doilea Război Mondial, toţi profesorii seminarului primeau o cantitate fixă de lemne pentru încălzire, dar Pavel îşi împărţea lemnele primite sălilor de curs. A avut aceeaşi grijă şi după ce a ajuns episcop: salariul său îl împărţea elevilor săraci, multora le repara pantofii sau le cârpea hainele, iar altora le lega cărţile… Iar, mai presus de toate, încerca cu orice prilej să dea tuturor câte un cuvânt de folos. Purta grija fiecărui elev în parte. Dacă nu avea vreme să stea mai pe îndelete, măcar îl întreba: *Cum îţi este, măi copile?*

Pe elevi se străduia să-i înveţe în tot locul: în clasă, la strană, dar şi la masă. Deseori venea la trapeză în vremea cinei. Dar niciodată nu erau vizite întâmplătoare, aşa cum păreau unora, ci totdeauna aveau o anumită semnificaţie: la începutul, mijlocul şi spre sfârşitul fiecărui semestru, spre începutul postului Naşterii Domnului şi al Învierii, în ajunul praznicului Sfântului Savva, dar şi cu alte prilejuri, dacă era de trebuinţă.

De reşedinţa episcopală singur avea grijă. Tot aşa, de multe ori singur, dar câteodată ajutat de elevii seminarului, spăla pardoseala catedralei episcopale… Avea atelierul său cu unelte pentru felurite treburi: tâmplărie, fierărie, cizmărie, legătorie…

A învăţat să facă toate meşteşugurile care sânt de folos unui om, mai ales unui monah, pentru a se descurca de unul singur. Şi nimic nu-i era greu. Multora le era de neînţeles cum făcea toate aceste lucruri un

Vlădică, mai ales când înaintase în vârstă. Dar despre asta i-a răspuns ieromonahului Athanasie (Rakita), viitorul său episcop-vicar când Pavel avea să ajungă Patriarh: „Unii spun că episcopul n-ar trebui să repare ţiglele de pe acoperiş, că n-ar trebui să muncească… De parcă munca ar fi ruşinoasă! Nu munca umileşte pe om, ci viaţa păcătoasă şi plină de răutate… Aşa că dacă Mântuitorul a putut lucra ca tâmplar cu mâinile Sale, de ce n-aş putea şi eu? Dacă pe El nu L-a umilit munca, nu mă va umili nici pe mine."

Deşi îi cunoşteau lucrarea şi viaţa închinată lui Dumnezeu, mulţi au fost surprinşi când, spre sfârşitul anului 1990, Episcopul Pavel a fost ales Patriarh al Serbiei. A fost o surpriză pentru că până atunci nu fusese o persoană publică mediatizată, nefiind privit nici măcar de către ceilalţi ierarhi ca un candidat important pentru scaunul patriarhal. Pentru că tot ceea ce făcea, făcea într'o desăvârşită tăcere monahală – lucra ceea ce socotea de trebuinţă şi bineplăcut lui Dumnezeu, dar nimic nu era pentru vreo slavă lumească.

Din pricina felului său de viaţă, el însuşi a fost surprins de alegerea sa ca Patriarh al Serbiei. *Mi-am venit în fire abia după ce am înţeles că primirea celui mai înalt cin nu înseamnă a fi stăpânul cuiva, ci a fi întâiul în slujirea şi îngrijirea celorlalţi,* avea să scrie câţiva ani mai târziu.

În felul cel mai simplu, dar şi cel mai adânc, atunci când a fost ales în cea mai înaltă treaptă bisericească, în *Cuvântul la întronizare* a făcut cunoscut programul său ca patriarh, program care, în fapt, era continuarea felului său de a fi. Sfinţia Sa Pavel, Arhiepiscop al Peciului, Mitropolit al Belgradului şi Karlovăţului şi Patriarh al Serbiei, a zis atunci: „Aşezându-ne în tronul Sfântului Savva ca cel de-al 44-lea Patriarh al Serbiei, nu avem nici un program anume de făptuiri arhiereşti. Programul nostru este Evanghelia, Buna Vestire a lui Hristos în mijlocul nostru şi a Împărăţiei lui Dumnezeu în noi – în măsura în care o primim cu credinţă şi cu dragoste."

Cinstea şi datoria întâiului-stătător, primul între egali, măcar că nu şi-o dorea, Pavel a primit-o ca pe o ascultare, „ca pe o întâietate în slujire, jertfire şi răstignire.” Şi întocmai aşa a continuat să lucreze, slujind. Iar datoria de patriarh i-a fost încredinţată într-una dintre cele mai grele perioade ale istoriei Sârbe: în vremea războaielor, a presiunilor şi ultimatumurilor puterilor apusene, în vremea tulburărilor interne şi sărăciei, în vremea când toate lăcaşurile sfinte erau atacate… În astfel de situaţii, Sfinţia Sa – prin rugăciuni, cereri, sfaturi, apeluri şi prin participare personală, oriunde a fost cu putinţă – a săvârşit cele ce ţineau de el, îndemnând şi pe alţii să facă măcar ce le stă în putere. S'a împotrivit răului fără a ţine seamă din ce parte venea, îndemnând la dreaptă cugetare pe toţi participanţii la această dramă, fie ei Sârbi sau străini. Întotdeauna spunea: *E loc pentru toţi oamenii sub soare şi pacea ne e în aceeaşi măsură de trebuinţă tuturor, atât nouă, cât şi duşmanilor noştri.* Adesea pomenea cuvintele Maicii Eufrosina:[8] *Fiule, nu cumva să nedreptăţeşti pe cineva, ci mereu să te călăuzească dreptatea Dumnezeului celui adevărat. Mai bine să-ţi pierzi capul decât să-ţi pierzi sufletul.* Dar tot cu cuvintele sale mustra: *Datori sântem să ne purtăm ca Oameni şi în cele mai grele împrejurări. Nu este pricină, nici naţională, nici personală, care ar putea să ne îndreptăţească a fi neoameni.*

Cuvintele *Să fim Oameni* – pe care adesea le pomenea – ajunseseră şi la urechile copiilor, care îl numiseră cu dragoste *Patriarhul Pavel-Să-Fim-Oameni.*

Toţi aveau urechi, dar cei mai mulţi nu voiau s'audă. Între ei se numărau şi cei care, chiar la începutul războiului, în 1991, au distrus biserica Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel din satul său de obârşie, doar pentru că acolo fusese botezat patriarhul Serbiei. *De parcă satul era vinovat pentru cine şi unde s'a născut, sau de parcă eu aş fi putut alege*

8 Maica Eufrosina: personaj legendar al eposului Sârbesc. (n. red.)

unde să vin pe lume, avea să spună Sfinţia Sa când a aflat de această tristă întâmplare. Mai ales că în vremea în care s'au petrecut aceste evenimente, pe o rază de patruzeci de kilometri în jurul bisericii nu se desfăşura nici o acţiune militară.

Patriarhul Pavel era neobosit întru împlinirea datoriei sale de păstor duhovnicesc. Ca şi Apostolul al cărui nume îl purta, a înfăptuit mai multe călătorii misionare pentru a aduna, încuraja şi sfătui turma răspândită în întreaga lume. A călătorit mai mult decât toţi cei patruzeci şi trei de patriarhi dinaintea lui laolaltă. Şi toate astea în ultimii săi ani de viaţă, având în vedere că la vrednicia de patriarh a fost ridicat când deja împlinise 76 de ani. Îl purta marea lui credinţă, aşa cum a şi spus cu prilejul alegerii sale ca întâi-stătător al Serbiei cu ajutorul lui Dumnezeu.

Astfel, în toamna anului 2004, pe când avea 91 de ani, a hotărât să meargă în Australia. Aici urma să-şi cerceteze turma şi să sfinţească un teren de 87 ha, cumpărat de Biserica Ortodoxă Sârbă în scopul construirii Colegiul Sfântul Savva unde, alături de Sârbi, să poată învăţa şi Ruşi, Greci ş.a. Unii episcopi au încercat să-l oprească, spunându-i că îi va fi greu să îndure un drum atât de lung. Dar patriarhul le-a răspuns în glumă: *Pentru mine nu-i greu, dar nu ştiu cum va fi pentru însoţitorii mei…* S'a dus în Australia cu gândul ca vizita sa de două săptămâni să fie cât mai bogată în întâlniri misionare. Când s'a întors la Belgrad, după 22 de ore petrecute în avion, a mers îndată la catedrală, pentru slujba Deniei. Apoi încă două ore a lucrat la cârpirea vechii sale rase, iar în dimineaţa zilei următoare, în jurul orei 6 a plecat la Moscova într'o călătorie de trei zile.

Patriarhul Moscovei şi al Întregii Rusii, Alexei al II-lea, care de obicei îi întâmpina pe oaspeţi la reşedinţa sa de la Mănăstirea Danilovski, atunci când venea Patriarhul Pavel făcea în aşa fel încât să-l aştepte încă de la aeroport. Mai târziu, după primirea oficială la reşedinţa

sa unde participau cei mai de seamă demnitari de stat ai Rusiei şi Serbiei, pentru a destinde atmosfera, patriarhul Rusiei, ştiind că dragul său oaspete până ieri se afla pe alt continent, l-a întrebat pe Patriarhul Pavel:

– Sfinţia Voastră, aţi bătut atâta cale şi iată-vă acum aici. Nu cumva aţi fost şi-n Noua Zeelandă, că doar ştiţi că şi acolo sânt ortodocşii noştri?

– Sfinţia Voastră, de data asta n-am fost, dar negreşit voi ajunge în următorii 90 de ani! i-a răspuns patriarhul Serbiei în acelaşi duh.

Odată cu întronizarea sa ca patriarh, Pavel a ajuns cunoscut multor oameni din întreaga lume ca un mare theolog şi liturghisitor, atât în teorie, cât şi în practică. Mulţi preşedinţi ai statelor şi consiliilor de miniştri, generali, academicieni, oameni de ştiinţă, scriitori şi artişti se plecau sub mâna sa spre a primi binecuvântarea.

Era preţuit şi îndrăgit de toţi cei ce i-au cunoscut viaţa şi faptele. În Ierusalim, la sărbătorirea a două mii de ani de Creştinism, în ziua aleasă slujirii şi altor manifestări dedicate marelui jubileu, târziu în noapte, Preafericitul Pavel şi suita sa s'au întors la hotelul unde erau găzduiţi. În holul hotelului îl aştepta o mulţime de oameni. Cum a apărut patriarhul la intrare, toţi cei de faţă au îngenuncheat şi au început să se apropie spre a lua binecuvântare. Erau credincioşi din Georgia…

Atât prin calea vieţii sale, începând cu satul în care s'a născut şi şcolile unde a învăţat, până la locurile unde a muncit şi a slujit – cât şi prin personalitatea sa, Patriarhul Pavel a ajuns simbolul unităţii Bisericii Ortodoxe Sârbe. Şi asta în vremuri de mari neînţelegeri şi dezbinări. Iar după lucrarea sa misionară şi locul său în lumea ortodoxă, a ajuns şi unul dintre simbolurile unităţii Bisericii Soborniceşti.

Îndată după preluarea îndatoririlor de patriarh, a purces la tămăduirea celei mai grele răni a Bisericii – dezbinarea diasporei Sârbe. Şi

a vindecat-o. Căci pe cuvântul său se punea temei. I-a împăciuit pe Sârbi, precum Sfântul Savva i-a împăciuit pe fraţii săi. Avea să mijlocească şi la restabilirea deplinătăţii comuniunii canonice a Patriarhiei Moscovei cu Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei, după optzeci de ani de dezbinare… Patriarhul Pavel nu pleca nicăieri, niciodată, fără a sluji Sfânta Liturghie şi a se împărtăşi. Când era praznic, slujea Liturghia într'o biserică închinată sfântului a cărui pomenire se făcea în acea zi.

Cuvântul său era blând, dar neînduplecat în ceea ce priveşte curăţia credinţei. De pildă, ziarele au scris despre faptul că a îndepărtat nişte credincioşi de la împărtăşirea cu Sfintele Taine. La Sfânta Liturghie Arhierească, de Praznicul Sfântului Savva în 2004, la Facultatea de Theologie din Belgrad, patriarhul i-a cercetat pe fiecare din cei ce s'au apropiat de Sfântul Potir, întrebându-i: *Când v'aţi spovedit ultima dată?* Cum unii nici nu şi-au putut aduce aminte de ultima spovedanie, i-a îndemnat, pe un ton ceva mai aspru, să nu mai vină nepregătiţi: *Vă îmbăiaţi pentru a fi curaţi pe dinafară, dar nu ţineţi seamă de păcatele care vă murdăresc pe dinlăuntru. Această curăţire e la fel de importantă ca şi îmbăierea*. Credinţa lui era precum piatra de care se spărgea orice era urât lui Dumnezeu. Dar era piatră vie cu care se zideşte casa duhovnicească. /cf. I Petru 2, 5/ Întotdeauna purta cu sine *Sfânta Scriptură* şi *Cartea de rugăciuni*.

Făcea totul pentru a uşura greutăţile oamenilor. Oriunde putea, sărea în ajutor. Astfel, odată, în vremea războiului, văzând din apartamentul său aflat în reşedinţa Patriarhiei un grup de refugiaţi care stăteau în ploaie pe stradă, a coborât, a deschis uşa mare de stejar şi i-a poftit să adăpostească înăuntru. La comentariile celor mai apropiaţi colaboratori cum că aşa ar fi putut să intre şi cineva rău-intenţionat, el le-a răspuns cu blândeţe şi simplitate: *Dar cum oare-aş fi dormit eu sus la căldură, iar acei copii să stea afară în ploaie?* Întotdeuna lua asupra-şi o

parte din povara celorlalţi, spunând: „Prin purtarea pasivă sau chiar funcţionărească a preoţilor faţă de turmă, oare nu cumva alungăm poporul care vede tot, în loc să-l adunăm?"
Şi încă: „Dacă aş avea vreme, şi Dumnezeul cel Înviat mi-e martor, m'aş duce în faţa bisericilor, spitalelor, chiar şi a restaurantelor luxoase şi aş cerşi pentru fraţii, surorile şi copiii noştri aflaţi în încercări. Fiecare din noi ar trebui, într-un mod activ, să ruşineze toată acea lăcomie dispreţuitoare ce domneşte în atâtea locuri publice, nu doar să ne plângem şi să deznădăjduim pentru că obrăznicia amară stăpâneşte peste tot în jurul nostru."
Pentru sine nu cerea niciodată nimic. A rămas proverbială reacţia sa din 1962 când, la cererea unor episcopi de a li se creşte salariile, care erau destul de mici, Pavel a spus: *Dar de ce, când nu putem cheltui nici măcar banii primiţi până acum?* Ca patriarh a renunţat la salariul său. Primea doar o pensie modestă de pe urma Episcopiei de Ras–Prizren, din care-şi cumpăra cele de trebuinţă. Iar nevoile sale erau foarte modeste, deoarece singur îşi peticea hainele, singur îşi repara pantofii… aşa că până şi din această pensie mică îi mai rămâneau bani pe care îi împărţea săracilor sau îi dăruia pentru felurite scopuri: pentru fondul Kosovo şi Metohia al cărui preşedinte de onoare a fost, pentru cumpărarea de incubatoare în maternităţi, pentru tipărirea unor cărţi de folos… Obişnuia să strângă o sumă de bani pe care o trimitea la câte o familie de refugiaţi sau la o familie săracă cu mulţi copii, pentru a-şi cumpăra o vacă. Zicea: *Este important să punem o gospodărie pe roate, iar copiii să aibă lapte.*
În acelaşi fel împărţea şi darurile pe care le primea. Bunăoară, când i se oferea pânză pentru rasă, o păstra cu grijă până ce se ivea vreun monah sau vreun preot care nu-şi putea permite. *Deşi trăieşte mai mult din Cer decât din pâine, patriarhul nostru e totuşi un om foarte practic…* avea să scrie Lavrentie, Episcopul de Şabaţ–Valievo.

Şi ca patriarh îşi avea atelierul său. Singur repara instalaţiile Patriarhiei, clanţele uşilor şi te miri ce mai găsea… După terminarea programului, când angajaţii plecau fiecare la casele lor, mergea şi stingea lumina acolo unde era lăsată aprinsă, oprea robinetele dacă erau uitate deschise, închidea ferestrele…

Se îngrijea şi de lucrurile pământeşti oriunde era nevoie, cu toate că întotdeauna spunea că adevărata noastră patrie este cea de Sus. Mereu ne îndemna să fim cu luare-aminte, pentru ca atunci când *într'o zi vom păşi în faţa înaintaşilor noştri, să nu ne ruşinăm de ei şi nici ei să nu se ruşineze de noi.* Tot ce înfăptuia Patriarhul Pavel, o făcea cu un singur ţel: să fie bine-plăcut lui Dumnezeu şi de folos oamenilor. În acest cuget ne-au rămas şi câteva minunate cărţi semnate de Sfinţia Sa.

Odată, elevii seminarului din Prizren şi credincioşii din Eparhia de Ras–Prizren i-au cerut Vlădicii Pavel lămuriri la felurite întrebări şi nedumeriri. El le-a răspuns cu zel fiecăruia. Mai târziu, în 1972, Sinodul Permanent i-a încredinţat Episcopului Pavel datoria de a răspunde la scrisorile cu întrebări pe teme liturgice, tipiconale, canonice… La unele chestiuni, avea să le răspundă prin scrisori personale celor ce întrebau, iar la problemele de interes general le răspundea prin *Glasnik* – Revista Bisericii Ortodoxe Sârbe. Erau răspunsuri în duhul Evangheliei şi al Sfinţilor Părinţi, potrivite nevoilor sufleteşti ale credincioşilor. A ajuns astfel să scrie sub formă de întrebări şi răspunsuri un întreg studiu de Liturgică. Aceste lămuriri au atras atenţia multor specialişti eminenţi: liturgişti, medievişti, bizantinologi, filologi şi istorici de artă, dar şi a credincioşilor, căci cuvintele sale erau adevărate călăuze în viaţa duhovnicească. De aceea, chiar şi atunci când nu mai era membru al Sinodului Permanent, Episcopul Pavel avea să răspundă număr de număr în *Glasnik* noilor întrebări ce erau trimise în continuare. Şi ca patriarh avea să răspundă, dar numai câteodată.

După mai multe cereri, în 1998 aceste răspunsuri au fost strânse împreună şi publicate în trei volume, purtând titlul smerit, în duhul autorului: *Ca să ne fie mai limpezi câteva aspecte ale credinţei noastre.* În această lucrare sânt tratate foarte amănunţit o sută douăzeci de teme diferite. Cărţile au fost vândute în timp foarte scurt şi îndată a fost nevoie de o nouă ediţie…

Pe când era Episcop de Ras–Prizren, a publicat monografia Mănăstirii Devici, cunoscuta mănăstire a Sfântului Ioanikie de la Devici; a îngrijit ediţia adăugită a *Sârbliak-ului,*[9] iar prin strădania sa au fost publicate *Liturghierul* şi, pentru prima oară în limba Sârbă, *Molitvelnicul*, precum şi alte cărţi de slujbă editate de Sinodul Permanent.

De asemenea, Vlădica Pavel era Preşedintele Comisiei Sfântului Sinod Arhieresc pentru traducerea Noului Legământ al Sfintei Scripturi, care a fost publicat în 1984, având un cuvânt de spus şi pentru retipărirea de încă două ori a primei ediţii a acestei traduceri îndreptată şi completată. Ca preşedinte al consiliului editorial, a avut o contribuţie însemnată şi la publicarea monografiei monumentale *Ctitoriile din Kosovo.*

Mai târziu, ca patriarh, şi-a propus să alcătuiască un *Tipic* cu rânduielile de obşte. Multe din lucrările sale au apărut în diverse ziare, reviste şi cărţi…

Pentru misiunea sa Creştină, Facultatea de Theologie Ortodoxă din Belgrad i-a oferit în 1988 titlul de *Doctor Honoris Causa* în Theologie. O astfel de recunoaştere avea să primească mai târziu şi din partea Academiei Sfântul Vladimir din New York. În popor era socotit atât pildă de înălţime duhovnicească, cât şi părinte purtător de grijă a-tot-norodul. Şi asta nu doar în sens duhovnicesc. De aceea, când într'o biserică ortodoxă Sârbă preotul îl pomenea în rugăciune pe Patriarhul Pavel, mulţi îşi făceau cruce, fiind pătrunşi de evlavie. Iar când Vlădica

9 „Sârbliak" – carte ce conţine slujbele sfinţilor Sârbi. (n. tr.)

apărea undeva, martor fiind şi eu, în popor se simţea o înflăcărare aparte, o mare bucurie duhovnicească, în urma căreia mulţi începeau să plângă. Prin Sfinţia Sa se lumina lumea din jurul lui! Cu adevărat părea că un sfânt umblă printre noi… Multe din cele întâmplate atunci vor rămâne în istorie, dar pe lângă toate, această perioadă va rămâne amintită ca *vremea Patriarhului Pavel!*

EPISCOP DE RAS–PRIZREN

La adunarea anuală din 19 – 30 Mai 1957, Sfântul Sinod Arhieresc al Bisericii Ortodoxe Sârbe l-a ales ca Episcop al Eparhiei de Ras–Prizren pe Protosinghelul Pavel (Stoicevici), din Mănăstirea Racea, care se afla atunci în Atena, la aprofundarea studiilor theologice. Numirea a fost anunţată pe 21 Septembrie în acelaşi an la Catedrala din Belgrad de către patriarhul de atunci, Vikentie, însoţit de cinci Episcopi: Hrisostom al Branicevolui, Emilian al Pakraţului, Longhin al Zvornikului şi Tuzlei, Gherman al Jicei şi Vladislav al Zahumului şi Herţegovinei. A doua zi, pe 22 Septembrie, tot în Catedrala din Belgrad a fost săvârşită hirotonia de către Patriarhul Vikentie dimpreună cu Episcopii Emilian al Pakraţului, Longhin al Zvornikului şi Tuzlei şi Gherman al Jicei. După hirotonie şi Sfânta Liturghie, Sfinţia Sa, Patriarhul Vikentie l-a întâmpinat pe Episcopul Pavel cu următoarele cuvinte:

Preasfinţite şi drag frate Pavel,

Prin voia preasfântă şi nepătrunsă a lui Dumnezeu, care singur îi deosebeşte şi-i cheamă pe unşii Săi – şi prin alegerea Sfântului Sinod Arhieresc al Bisericii Ortodoxe Sârbe, ai fost rânduit episcop al unei eparhii istorice, Eparhia de Ras-Prizren. Prin harul Preasfântului şi de viaţă-dătătorului Duh şi prin punerea mâinilor mele şi a fraţilor arhierei, ai devenit cu câteva clipe mai înainte episcop al întregii Biserici Ortodoxe, dar mai ales al Bisericii Ortodoxe Sârbe. Cu ziua

de azi s'a schimbat întreaga ta viaţă. Până acum te-ai îngrijit în liniştea mănăstirii de mântuirea sufletului tău şi de propria-ţi desăvârşire duhovnicească. Sfânta Biserică te-a chemat de la liniştea ta şi îţi rânduieşte o nouă îndatorire – grija pentru sufletele oamenilor. Din această zi încetezi să-ţi mai aparţii. Azi devii rob îndatoririi tale, de azi grija ta nu va mai fi doar pentru mântuirea sufletului tău, ci şi pentru mântuirea sufletelor credincioşilor. Tu, care până acum ai fost un bun ucenic al stareţului mănăstirii şi al fraţilor mai în vârstă, ai ajuns slujitor de seamă al Sfintei Biserici şi slujitor al turmei tale, făcându-te tuturor toate. Eu, dimpreună cu fraţii arhierei, ne rugăm lui Dumnezeu ca să fii ca episcop la fel de bun slujitor al Bisericii şi turmei tale precum ai fost până acum în liniştea ta.

Niciodată Biserica nu a fost netulburată. Întotdeauna a avut parte de prigoane şi de greutăţi. Ci cu totul firesc să fie aşa, căci omul, îndată după ce-a fost zidit, a arătat neascultare faţă de Dumnezeu, iar omenirea, cu toată marea milă a Domnului, nu s'a schimbat nici până în ziua de azi. Din această pricină, noi, păstorii şi propovăduitorii Cuvântului lui Dumnezeu, trebuie să rămânem statornici şi neclintiţi în călăuzirea turmei noastre şi să ne îngrijim de sufletele care ne sânt încredinţate.

Azi, dragă frate, îţi înmânez toiagul păstoririi arhiereşti. Toiagul este simbol al stăpânirii, dar şi al răspunderii pe care o datorăm celui dintâi păstor al nostru – Domnului Iisus Hristos. Înmânându-ţi toiagul călăuzirii, îţi doresc să-ţi fie precum cârma marinarului, pentru a conduce corabia cea duhovnicească aflată pe marea învolburată. Îţi doresc ca acest toiag să fie apărătorul turmei tale. Înmânându-ţi toiagul călăuzirii, închei cu cuvintele Apostolului: «Păstoriţi turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetând-o, nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru câştig urât, ci din dragoste. Nu ca şi cum aţi fi stăpâni peste Biserici, ci pilde făcându-vă turmei. Iar când Se va arăta Mai-marele păstorilor, veţi lua cununa cea neveştejită a măririi.» /I Petru 5, 2-4/ Amin!

După acest cuvânt, Pavel a ţinut prima sa predică arhierească, în care a înfăţişat felul în care-şi înţelege noile îndatoriri, pomenind totodată şi unele întâmplări petrecute pe drumul vieţii sale de până atunci:

Preafericirea Voastră,
Preasfinţiţi fraţi întru Hristos Arhierei, fraţi şi surori,
Primul nostru gând la începutul fiecărei zile şi fiecărei lucrări să fie gândul la Dumnezeu. Şi primul nostru cuvânt la începutul fiecărei zile şi fiecărei lucrări să fie cuvântul de slavă şi mulţumire către El, Dumnezeu Unul în Treime, Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt.
De aceea azi, în această clipă solemnă, când din mâna Preafericirii Voastre am primit acest toiag ca simbol al slujirii arhiereşti pentru Dumnezeu şi Biserica Sa, primul meu gând să se înalţe până la tronul Său şi primul meu cuvânt să fie: «Slavă Ţie, Doamne! Doamne, ajută-ne! Doamne, binecuvântează-ne! Slavă Ţie! Căci doar Ţie se cuvine slava, numai măririi Tale, înţelepciunii Tale, dreptăţii Tale, dar mai presus de toate bunătăţii Tale nemărginite, Tatăl nostru! Datorită ei ne încredinţăm ajutorului Tău, fără de care nimic bun nu ştim şi nu putem lucra; şi ne mai încredinţăm binecuvântării Tale, fără care toată strădania şi lucrarea noastră nimic nu va fi,» afară de «zidire pe nisip ce se va nimici odată cu prima ploaie, la venirea apelor şi la bătaia vânturilor.» /Matei 7, 27/
Numai legând toate gândurile noastre, toate sentimentele noastre, toate lucrările noastre de puternica mână a lui Dumnezeu, numai astfel vom putea, fraţi şi surori, să împlinim rostul vieţuirii noastre şi să găsim întotdeauna drumul bun la toate răscrucile vieţii, ajutorul în nevoi, mângâierea în tristeţi şi pacea când inima noastră se tulbură şi se teme de furtunile acestei lumi. Când în urma noastră se vor închide pentru ultima oară porţile pământeşti, vom afla în cele din urmă deschisă poarta Cerurilor şi vom auzi glasul blând al Stăpânului

şi Tatălui: «Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău.» /Matei 25, 23/

Creştinul întotdeauna tinde către ajutorul şi binecuvântarea lui Dumnezeu, în orice clipă şi mai ales în vremea unor împrejurări deosebite, sau când trebuie să ia vreo hotărâre importantă, să purceadă la o lucrare migăloasă, care îi cere multă băgare de seamă şi putere pe care el nu le poate afla în sine. Într'o astfel de situaţie mă aflu şi eu azi, cunoscând toată responsabilitatea slujirii arhiereşti, mai cu seamă în aceste vremuri deloc uşoare precum sânt cele pe care le trăim.

Ştiam şi înainte cât de înaltă este taina preoţiei şi la ce înălţime se cuvine să vieţuiască preotul pentru a fi vrednic de ea. Prin preoţie ajunge împreună-lucrător cu Dumnezeu, în «ogorul lui Dumnezeu, zidirea lui Dumnezeu.» /I Cor. 3, 9/ Prin preoţie, credincioşii primesc daruri binecuvântate, dobândite în Hristos şi încredinţate Bisericii Sale, fără de care nu este mântuire. Căci dacă nimeni din cei nebotezaţi nu pot intra în Împărăţia Cerurilor, /cf. Ioan 3, 5/ nici cei care nu se împărtăşesc nu pot avea viaţă veşnică /cf. Ioan 6, 54/ şi nici nu poate fi cineva dezlegat de păcate fără Taina Spovedaniei, /cf. Matei 18, 18/ iar toate acestea, după cuvântul Sfântului Ioan Gură de Aur, se înfăptuiesc prin mâinile preotului – atunci cu adevărat, tot după spusele aceluiaşi sfânt părinte, «ceea ce preotul săvârşeşte pe pământ, Dumnezeu întăreşte în Ceruri şi Stăpânul adevereşte hotărârile slujitorilor săi.»

Însă toate acestea niciodată nu pot fi privite, nici simţite în toată adâncimea lor înfricoşată şi cutremurătoare până ce omul nu se apropie de sfinţenia Tainei şi nu se află faţă către faţă cu ea. Atunci se înţeleg cu totul altfel cuvintele Domnului despre Bunul Păstor care îşi pune sufletul pentru oile sale, /cf. Ioan 10, 11/ despre dragostea faţă de El ca temei de căpătâi pentru păzirea turmei. «Mă iubeşti?» întreabă Mântuitorul înainte de a zice: «Paşte oile Mele!» /Ioan 21,

15/ Abia atunci simţim ce aşteaptă de la noi Domnul Iisus când zice: «Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, aşa încât să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri,» /Matei 5, 16/ căci «Voi sânteţi sarea pământului, voi sânteţi lumina lumii.» /Matei 5, 13-14/ Atunci va fi limpede de la sine cât de răspunzători sântem fiecare dintre noi pentru tot răul din lume. Bunăoară, dacă pe pământ nu se proslăveşte, ci se huleşte numele lui Dumnezeu, oare nu se întâmplă aceasta pentru că nu luminează lumina noastră asupra oamenilor, pentru că nu sântem lumina lumii? Cred ca această întrebare poate şi trebuie să şi-o pună fiecare Creştin – cu cât mai mult atunci trebuie să şi-o pună un preot? Şi cu cât mai mult un arhiereu? Atunci se simte pe deplin greutatea privirii îndreptate şi dinspre Cer, şi dinspre pământ asupra păstorului care singur, în faţa tuturor, cu pilda sa trebuie să arate calea cea dreaptă şi strâmtă care duce la viaţă. /cf. Matei 7, 14/ Să fie pildă vie, aceasta se aşteaptă de la el: «fă-te pildă credincioşilor cu cuvântul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credinţa, cu curăţia.» /I Tim. 4, 12/ Abia atunci înţelege ce fel îndatoriri se aşteaptă de la el, ce cucernicie, ce grijă pentru sufletele încredinţate, ce răspundere pentru fiecare din ele… Cum se cuvine să fie mâinile celui care «înalţă jertfa până la jertfelnicul cel ceresc, slujind împreună cu Hristos,» /Sfântul Grigorie Theologul/ a cărui limbă «rosteşte cuvintele lui Dumnezeu?» /Sfântul Ioan Gură de Aur/

Ce este cel mai important este conştiinţa că toate aceste îndatoriri nu sânt idealuri de neîmplint, lucruri de neajuns pentru oamenii muritori. Pentru că laolaltă cu ei stau nenumăraţi sfinţi din toate timpurile şi din toate neamurile care le-au împlinit pe acestea toate până la ultima iotă. Să lăsăm la o parte dumnezeiasca pildă a Păstorului ceresc, Domnul Iisus Hristos, sau preaînaltele pilde ale Apostolilor, mai cu seamă a Apostolului Pavel, care prin vieţuirea apostolească a între-

cut cu mult îndatoririle pe care le cerea altora. Să nu pomenim nici mulţimea Sfinţilor Ierarhi care, urmând Păstorului celui Mare, ca nişte prealuminoase stele luminează de pe bolta istoriei Bisericii, sfinţi precum: Ignatie Theoforul, Nicolae al Mirelor Likiei, Athanasie şi Vasilie cel Mare, Ioan Gură de Aur, Grigorie Theologul şi atâţia alţii… oare cine-i va putea cuprinde pe toţi? Însă din toată această mulţime a «vaselor celor alese,» voi pomeni doar pe unul singur, al cărui chip duhovnicesc îmi este cel mai limpede din cea mai fragedă pruncie şi, dacă pot spune aşa, cel mai luminos. Asemenea cred că vă este şi vouă. Încă de când eram copil, înainte de a merge la şcoală, auzisem despre el, i-am văzut chipul şi i-am simţit lucrarea în sufletul meu. Asemenea cred că vi s'a întâmplat şi vouă…

Prăznuirea Sfântului Savva se făcea acum mai bine de treizeci de ani şi-n biserică, şi-n şcoală. Mai întâi, elevii şi cei mai în vârstă stăteau la toată slujba în biserică şi apoi veneau cântând spre şcoală cu crucea şi praporii. Pe noi, copiii, ne scoteau mai devreme din biserică bătrânele noastre bunici, cu mâinile tremurânde, şi ne petreceau până la şcoală. Iarna era aspră: noi, cei mai mici şi ele, cele mai în vârstă, aveam nevoie să ne încălzim. Şcoala era împodobită în ziua aceea cu crengi de brad şi cu ştergare albe. În faţă, sus, pe zid, o icoană mare cu o cunună de iederă. Pe ea, un sfânt în odăjdii ţesute cu fir de aur. Într'o mână ţinea o carte deschisă, iar cu cealaltă binecuvânta. În jurul capului, un nimb de aur. «Cine-i, bunico?» întrebam. «E Sfântul Savva, fiule,» răspundea bunica. «Dar de ce-i îmbrăcat aşa?» continuam noi neobosiţi cu întrebările. «Pentru că-i episcop.» «Dar de ce are nimbul ăla strălucitor în jurul capului?"» «Ehei, asta pentru că-i sfânt. Numai sfinţii au aşa ceva.» «Aşa deci, ăsta-i Sfântul Savva. Ăsta-i episcopul. Episcop înseamnă haine aurite, deasupra tuturor cu o mână binecuvântează, în cealaltă ţine Evanghelia, iar în jurul capului străluceşte nimbul de aur al sfinţeniei,» trăgeam noi încheierea cu mintea noastră de copii.

De afară se auzeau cântări. Se întorceau de la biserică şi cei mai în vârstă. Întrebările şi gândurile noastre se opreau. Şcoala se umplea. Preotul sfinţea apa şi coliva, elevii cântau şi spuneau poezii, dar, din toate acestea, puţine mai străbăteau până la mine. Toată atenţia mea era îndreptată către icoana Sfântului Savva, cea împodobită cu iederă, şi către chipul său minunat. Într'o clipă, soarele a căzut peste icoana sfântului. Nimbul de aur a strălucit şi mie mi s'a părut că a luminat tot satul nostru înzăpezit, toată şcoala şi pe noi toţi dimpreună cu ea. Această lumină care ieşea din capul sfântului episcop ne-a încălzit în acea zi friguroasă şi întunecată de iarnă. Pe toţi cei adunaţi sub icoana lui ne-a încălzit, ne-a luminat, ne-a bucurat.
Mai târziu aveam să aud şi să aflu mult mai multe despre Sfântul Savva şi despre bogata lui lucrare. Din toate acestea înţelegeam că abia prin el neamul Sârbesc avea să se regăsească pe sine – căci prin Sfântul Savva L-a aflat pe Hristos, Sfântul Savva l-a adus în faţa lui Hristos şi prin Sfântul Savva, până în ziua de azi, stă în faţa lui Hristos. Poporul cunoaşte şi simte aceste lucruri: duhovniceşte, el şi acum trăieşte din moştenirea Sfântului. Sub călăuzirea sa păstorească a trecut peste toate încercările care au venit asupra-i. Şi tot astfel va trece şi peste cele care vin, şi peste cele ce-au să vie. Numai un astfel de păstor înţelege şi-şi doreşte. De aceea, neamul Sârb, în conştiinţa sa ortodoxă, întotdeauna în acelaşi chip pregăteşte întâmpinarea fiecărui nou preot şi arhiereu. În chip smerit, el îi aduce icoana sfântului lor, împreună cu cuvintele Sfintei Scripturi scrise sub ea: «Un astfel de Arhiereu se cuvenea să avem: sfânt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoşi.»/Evrei 7, 26/ Aşadar un arhiereu care să-I slujească lui Dumnezeu şi Bisericii este binecuvântare pentru popor; care să ţină cu tărie Evanghelia şi care să se ţină cu tărie de ea; care, prin sfinţenia vieţii sale, să lumineze şi să strălumineze, care să-L propovăduiască neîncetat pe Hristos, chiar şi atunci când nu-L pro-

povăduieşte cu gura. Da, de-un astfel de arhiereu avem nevoie! Privind către o asemenea pildă pastorală şi către asemenea păstori şi silit să-şi măsoare sufletul cu această măsură, cine nu ar simţi tristeţe, teamă, deznădejde? Căci astfel măsurându-se, se află pe sine slab. Slab şi sărac în toate virtuţile cu care sfinţii şi-au împodobit cu atâta bogăţie strălucitele odăjdii preoţeşti în care au fost îmbrăcaţi. Iar când mulţi din acei luminători, puşi în faţa tainei preoţiei, se simţeau «nevrednici pentru acest cin» (Sfântul Savva), îşi vedeau sufletele «slabe şi neînsemnate» (Sfântul Ioan Gură de Aur) şi pe sine «mult mai prejos decât sfânta lucrare a slujirii Domnului» (Sfântul Grigorie Theologul), în ce mă pot încredinţa eu, cu ce să mă mângâi oare, cu ce să mă întăresc? Nu cu mine însumi, nici cu slăbiciunile mele. Dacă mă gândeam să mă încredinţez în mine, niciodată n-aş fi primit o atare slujire. Ci numai prin credinţa în Domnul Iisus, Păstorul cel Bun, care de bunăvoie S'a răstignit pentru fiecare din noi, deci şi pentru mine. Lăsa-mă-va oare fără ajutorul Său, fără a Sa putere care în slăbiciune se desăvârşeşte? /cf. II Cor. 12, 9/ Lăsa-mă-va oare fără călăuzirea şi binecuvântarea Sa când, după cum spune Sfânta Scriptură, tocmai în credinţa în Domnul stă buna călăuzire a poporului Său? Încă şi cu credinţă în ajutorul Sfântului Savva, care întotdeauna se îngrijea ca adevărul lui Hristos să lumineze întreg neamul său. Cum să ne uite tocmai pe noi, turma cea credincioasă aflată chiar în părţile unde s'a născut şi a crescut? Încă şi cu credinţă în ajutorul Sfântului Cneaz Lazăr, care tot în aceste părţi a luptat şi a biruit în acea vestită şi înfricoşată luptă duhovnicească pentru Împărăţia cea Cerească.[10] Iată, acesta este neamul nostru, cel ce-a ales atunci, împre-

10 Se spune că, înainte de luptă, Sfântul Cneaz Lazăr, căpetenia oştilor Sârbe, a fost cercetat de un înger, care l-a lăsat să aleagă între împărăţia pământească şi cea cerească. Alegerea sa avea să determine biruinţa sau înfrângerea în bătălie. Lazăr a ales, fără tăgadă, Împărăţia Cerurilor, ce va dăinui „în vecii vecilor," şi a murit pe câmpul de luptă, rostind cuvintele: „Murim cu Hristos, ca să viem în veci." În scurtă vreme, Serbia a intrat în întregime sub stăpânirea Turcilor, ajungând paşalâc. (n. red.)

ună cu Cneazul său, Împărăţia Cerurilor, cel ce până azi a trecut în chip minunat peste înşelarea de a câştiga lumea, dar a-şi pierde sufletul său. Cred cu tărie că Sfântul Cneaz, împreună cu toţi sfinţii ale căror moaşte şi morminte se află în părţile unde sânt trimis, vor şti să ne înţelepţească şi să ne încurajeze şi pe noi în lupta dintre cele trecătoare şi cele veşnice, pentru a nu fi înfrânţi acolo unde ei au biruit.

Îmi pun nădejdea şi în sfaturile înţelepte ale Preafericirii Voastre şi ale fraţilor în Hristos arhierei; în sprijinul vostru, fraţi preoţi, împreună-slujitori ai Bisericii lui Hristos. Nădăjduiesc şi în rugăciunile voastre, ale tuturor celorlalţi fraţi şi surori. Când însuşi Sfântul Apostol Pavel a avut nevoie de rugăciunile credincioşilor, cum oare aş putea eu să nu vă rog «ca împreună cu mine să luptaţi în rugăciuni către Dumnezeu pentru mine.» /Romani 15, 30/ Măcar în ziua de azi, măcar o singură rugăciune de trei cuvinte: «Doamne, miluieşte-l!» Iar milostivul nostru Domn Iisus Hristos, pentru rugăciunile sfinţilor Săi, să vă binecuvânteze «cu toată binecuvântarea duhovnicească,» /Efeseni 1, 3/ ca «să vă purtaţi numai în chip vrednic de Evanghelia lui Hristos… fără să vă înfricoşaţi întru nimic de cei potrivnici,» /Filipeni 1, 27-28/ ci «ca voi să umblaţi cu vrednicie întru Domnul, plăcuţi Lui în toate,» /Coloseni 1, 10/ «ca să fiţi fără de prihană şi curaţi, fii ai lui Dumnezeu neîntinaţi,» /Filipeni 2, 15/ pentru ca în ziua cea înfricoşată, atunci când Domnul va veni, să puteţi sta în rândul sfinţilor neamului nostru, în Împărăţia cea Cerească a lui Hristos. Aceasta să fie prima mea binecuvântare către voi şi către toţi fiii şi fiicele Eparhiei de Dumnezu ocrotită a Ras–Prizren-ului.

Fie ca şi ultimul nostru gând la sfârşitul fiecărei zile şi fiecărui lucru să fie gândul la Dumnezeu. Şi fie ca ultimul nostru cuvânt, fraţi şi surori, la sfârşitul fiecărei zile, fiecărei lucrări, fiecărei convorbiri şi al întregii noastre vieţi să fie: «Slavă Ţie, Doamne şi mulţămire pentru toate!» Amin!

La trei săptămâni după hirotonia de la Belgrad, Pavel a fost întronizat în scaunul Episcopiei de Ras–Prizren. *Glasnik*, ziarul oficial al Patriarhiei, a scris cu această ocazie că *Prizrenul a avut parte de un praznic cu totul osebit*.

În Prizren, cândva cetatea de scaun a Împărăţiei Sârbeşti, pe data de 12 Octombrie 1957, împreună cu noul ales Episcop Pavel au ajuns şi trimişii Sfântului Sinod: Gherman, Episcopul Jicei, care între timp îndeplinise şi îndatorirea de administrator al Eparhiei de Ras–Prizren şi Episcopul Vladislav de Zahum–Herţegovina. În faţa Catedralei Sfântul Gheorghe, Arhiereii au fost întâmpinaţi de preoţi şi de credincioşi. Eclesiarhul l-a primit pe noul său episcop cu un scurt cuvânt de întâmpinare. A doua zi dimineaţă, pe 13 Octombrie, Sfânta Liturghie a fost slujită de Episcopul Pavel împreună cu zece preoţi şi patru diaconi. La sfârşitul Liturghiei, Vlădica Gherman a citit Gramata alegerii şi hirotoniei Arhimandritului Pavel ca Episcop al Eparhiei de Ras–Prizren. Apoi Episcopii Gherman şi Vladislav l-au aşezat pe Pavel în scaunul arhieresc. Sfinţia Sa a ţinut o omilie pe tema *Cine este Hristos şi cine sântem noi în care*, printre altele, a zis:

„Ca să aflăm răspunsul la acestă întrebare de mare însemnătate – «Cine sântem noi, oamenii?» trebuie neapărat să dezlegăm mai întâi întrebarea – «Cine este El, Hristos?» Şi asta deoarece cu El sântem ceva, iar fără de El, altceva.

Aşadar, cine este Hristos? Această întrebare ni se pune şi nouă în aceste vremuri grele. Cum vom răspunde? Nu altfel decât au răspuns de-a lungul veacurilor înaintaşii noştri, atât ca neam, cât şi fiecare în parte: Hristos este, mai presus de toate, Dumnezeu. Împreună cu El sântem oameni nemuritori ai Dumnezeului nemuritor. Fără de El, sântem fiinţe vremelnice, fără rost şi fără valoare.

El mai este şi Fiul Omului. Împreună cu El sântem fiii lui Dumnezeu.

Fără de El nu sântem decât fii şi fraţi ai celor mai evoluate mamifere, nimic altceva.
El este şi Viaţa. Fără de El sântem osândiţi la moarte, fără nădejde de iertare. Împreună cu El însă, moartea este doar «scoaterea schelelor când construcţia e gata.»
El mai este şi viţa, iar noi mlădiţele. Fără de El, uscate şi nerodnice. Împreună cu El, mlădiţe vii care cresc şi aduc roadă de fapte bune, prin care ne proslăvim şi noi, şi Ziditorul nostru. /cf. Ioan 15, 8/
El este şi Calea. Iar noi – călători, ce fără de El călătorim de undeva spre altundeva, dar de unde şi spre unde nimeni nu ştie. Împreună cu El sântem însă călători pe calea strâmtă şi aspră care duce la Viaţă. /cf. Matei 7, 14/
El mai este şi Cel pe care lumea Îl urăşte. Împreună cu El este limpede că lumea ne va urî şi pe noi, după cuvintele Sale. /cf. Ioan 15, 18-21/ Fără de El, lumea poate ne va slăvi, poate chiar ne va numi conducători, iar după moarte ne va da alte titluri mai preţioase. Dar ce valoare au toate astea? Cu toate că-i Cel urât şi prigonit, El este totuşi «pacea noastră» /Efeseni 2, 14/ şi «bucuria noastră» /cf. Petru 1, 8/ în această lume fără de pace, care nu se teme de Dumnezeu, dar tocmai de aceea se teme nespus de sine şi de produsele sale ucigătoare.
El mai este şi bunul Păstor, Învăţătorul, Adevărul, Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor. În cele din urmă, El este Cel ce va veni din nou să judece viii şi morţii, a cărui Împărăţie nu va avea sfârşit. Şi cine oare va putea numi tot binele aflat în El şi neaflat în lume? Cu cine vom fi, fraţilor şi surorilor: cu El sau fără de El? Cu El înseamnă a fi cu Sfântul Savva, cu Sfântul Ştefan de la Deceani, Sfântul Ioannikie de la Devici, Sfântul Petru de la Korişa şi cu toţi sfinţii şi cinstiţii noştri înaintaşi care-au ştiut să-şi jertfească viaţa pentru mântuirea sufletului lor, atunci când a fost nevoie. Fără de El înseamnă fără de ei şi împotriva lor.

Niciodată să nu uitaţi această învăţătură de căpătâi: Cine este Hristos şi cine sânteţi voi, fraţi şi surori! Aceasta este prima mea rugăciune către El şi prima mea binecuvântare către voi şi către tinerii noştri seminarişti. Întotdeauna să trăiţi sub acoperământul acestei învăţături, ca şi după moarte să trăiţi cu El în Împărăţia Sa cea nepieritoare.”

PATRIARHUL SERBIEI

Întorcându-se în Belgrad din Kosovo şi Metohia,[11] Gherman, Patriarhul Serbiei, a suferit un accident care l-a dus în cele din urmă la operarea şoldului în Spitalul Militar din Belgrad. Dar convalescenţa a durat foarte mult… De aceea, după aproape un an şi jumătate, văzând că, din pricina bolii, Preafericitul Gherman nu mai este în putere să-şi îndeplinească îndatorirea de întâi-stătător, Sinodul a hotărât alegerea unui nou patriarh. Pentru aceasta, Sfântul Sinod Arhieresc s'a întrunit în ziua de 1 Decembrie 1990, în Palatul Patriarhiei din Belgrad. Sinodul a fost condus de cel mai în vârstă arhiereu după slujire, Preasfinţitul Vladislav al Dabarului şi Bosniei. La alegere au participat toţi arhiereii, afară de Firmilian, Episcopul Americii Centrale şi de Vest, care a votat prin reprezentant. În acest chip, toţi cei douăzeci şi cinci de arhierei au participat la alegerea noului patriarh.

După Statutul Bisericii Ortodoxe Sârbe, în prima etapă a votului, fiecare membru al Sinodului Arhieresc (adică fiecare episcop) trebuie să propună trei nume dintre cei ce împlinesc criteriile de alegere. În cea de-a doua etapă, dintre toate propunerile se aleg trei candidaţi care au primit mai mult de jumătate din voturile membrilor Sinodului, ceea ce înseamnă că trebuie să fi fost votaţi de cel puţin treisprezece episcopi. După prima sesiune, rezultatul a fost următorul: Savva, Episcopul

11 În ziua de 28 Iunie 1989, de Vidovdan, Patriarhul Gherman se întorcea de la marea prăznuire a 600 de ani de la cunoscuta Bătălie de la Kosovo. (n. aut.)

Şumadiei, a primit 16 voturi; Ştefan, Episcopul Jicei, a primit 13 voturi; Pavel, Episcopul Ras–Prizren-ului, a primit 11 voturi; Iovan, Mitropolitul Zagrebului şi Liublianei şi Amfilohie, Episcopul Banatului, fiecare câte 8 voturi… Aşadar, după prima sesiune au fost aleşi doar doi candidaţi: Savva, Episcopul Şumadiei şi Ştefan, Episcopul Jicei. Însă mai era nevoie şi de cel de-al treilea nume. S'a trecut la o nouă alegere, dar nici unul dintre ei nu a obţinut voturile necesare. De câteva ori, în urma voturilor repetate, nu s'a putut alege cel de-al treilea candidat. În cele din urmă, un episcop a propus: *Oameni buni, haideţi să-l alegem pe Pavel!* Auzind aceasta, Vlădica Pavel îndată s'a ridicat de la locul lui şi a pus metanie, aruncându-se la pământ în faţa arhiereilor: *Vă rog, fraţilor, nu mă alegeţi pe mine, vă rog pentru numele lui Dumnezeu, nu sânt vrednic… şi pe lângă asta mai am şi diabet!* Dar rugăminţile sale nu au fost ascultate. Astfel, abia în cea de-a noua sesiune de vot a fost propus cel de-al treilea candidat, anume Episcopul Ras–Prizren-ului, Pavel, care a primit douăzeci de voturi. În cele din urmă s'a ajuns la etapa a treia a alegerii patriarhului – după tradiţia apostolească, prin tragere la sorţi dintre cei trei candidaţi. Aceasta s'a întâmplat la Patriarhie, în paraclisul Sfântul Simeon Izvorâtorul de mir. În linişte şi rugăciune, Cuviosul Arhimandrit Antonie (Giurgevici), egumenul Mănăstirii Tronoşa, şi-a pus epitrahilul, a pus metanie şi a sărutat icoanele Mântuitorului şi Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, a intrat în Sfântul Altar, a pus metanie şi a sărutat Sfânta Masă şi Evanghelia. Ridicându-şi privirile către cer, a luat de pe Evanghelie cele trei plicuri sigilate în care se aflau scrise numele candidaţilor, le-a amestecat de câteva ori, a ales unul şi l-a înmânat întâi-stătătorului Sinodului Arhieresc, Mitropolitului Vladislav. Acesta s'a aşezat în faţa Uşilor Împărăteşti, a arătat celor de faţă plicul sigilat, l-a deschis şi apoi a vestit în chip solemn:

Arhiepiscop al Peci-ului, Mitropolit al Belgrad-ului şi Karlovaţ-ului şi Patriarh al Serbiei este Episcopul Ras–Prizren-ului, Pavel.

După ce a auzit cuvintele Mitropolitului, Preasfinţitul Pavel a înţeles voia Domnului şi, cu frică de Dumnezeu, s'a apropiat şi s'a aşezat pe tronul patriarhal. Îndată după ce Sinodul a psalmodiat „Vrednic este!", Episcopul Irineu al Moraviei i-a vorbit patriarhului nou ales, avea să scrie în *Glasnik* cronicarul acestor întâmplări, Gradimir Stanici.

Vlădica Irineu, în numele întâi-stătătorului Sinodului Arhieresc, a chemat pe cei de faţă „ca după înălţarea rugăciunilor de slăvire către Dumnezeu, pe care Sfinţii Părinţi şi Dascăli ai Bisericii noastre ni le-au lăsat moştenire spre a mulţumi Domnului pentru tot binele, şi noi, din tot sufletul şi din toată inima, din toată mintea şi din tot gândul, să mulţumim Dumnezeului întreit Sfânt, dătătorul vieţii şi al harului, pentru că ne-a dăruit nouă şi sfintei noastre Biserici un astfel de întâi-stătător – omul pentru care Cuvântul lui Dumnezeu, Cuvântul Sfintei Scripturi spune că «astfel de arhiereu ne trebuie…»"

Apoi Preasfinţia Sa Pavel a luat cuvântul:

„Înalt-Presfinţiile Voastre, Preasfinţiile Voastre,

Mai înainte de toate, să ne îndreptăm rugăciunile către Dumnezeu pentru a-I cere ajutorul, nădăjduind şi în ajutorul vostru, dragi fraţi în Hristos. Eu mă supun alegerii voastre şi nădăjduiesc că Domnul va sprijini Biserica Sa pentru ca să nu ajung niciodată să fiu cel care s-o ruşineze. Puterile-mi sânt slabe, toţi ştiţi asta. Eu nu-mi pun nădejdea în ele. Vă spun din nou că-mi pun nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu, care m'a ţinut şi până acum şi-n ajutorul vostru, fraţilor. Fie această alegere spre slava Lui şi spre folosul Bisericii Sale şi a mult-pătimitorului nostru popor în aceste vremuri grele."

A doua zi, 2 Decembrie 1990, zi de Sfântă Duminică, Pavel a fost întronizat ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Sârbe, în Catedrala Sfântul Arhanghel Mihail din Belgrad. Apoi a slujit Sfânta Liturghie împreună cu doisprezece arhierei, doisprezece preoţi şi treispezece diaconi. Au fost de faţă şi alţi arhierei, numeroşi preoţi şi monahi,

precum şi o mulţime de credincioşi veniţi din toate colţurile Serbiei. După întronizare şi primirea însemnelor de patriarh, Sfinţia Sa, Arhiepiscopul Peci-ului, Mitropolit al Belgradului şi Karlovaţului şi Patriarh al Serbiei, Pavel a ţinut un cuvânt în care a arătat cum îşi înţelege îndatorirea de păstor duhovnicesc, dar şi ce aşteaptă în aceste vremurile tulburi de la poporul cel binecredincios.

CUVÂNT LA ÎNTRONIZARE

În ziua mântuirii te-am ajutat. /II Cor. 6, 2/

Înalt-Presfinţiile şi Preasfinţiile Voastre Arhierei,
cuvioşi şi cucernici părinţi şi dragi fraţi şi surori,
binecredincios popor al Dumnezeului celui Viu,
Aceste cuvinte ale Sfântului Apostol Pavel sânt adresate tuturor Creştinilor, adică şi nouă, celor ce ne-am strâns astăzi aici. Cu adevărat, mulţumită lui Dumnezeu am ajuns ceea ce sântem şi am dobândit cele pe care le avem. Acest adevăr evanghelic îl simţim şi Noi, în chip osebit în această clipă hotărâtoare când primim pe slabul nostru grumaz jugul de slujire apostolească în scaunul Sfântului Savva, jug pe care-l simţim cu tot sufletul şi mărturisim în faţa lui Dumnezeu şi-a voastră tuturor că de departe ne depăşeşte mai mult decat smeritele noastre puteri. În acelaşi timp însă, simţim şi mărturisim împreună cu acelaşi sfânt Apostol: «Toate le pot în Hristos care îmi dă putere.» /Filipeni 4, 13/
Ajutorul dumnezeiescului har este prima trebuinţă a întregului popor Creştinesc, chemat şi adunat în sfânta şi theandrica unitate a Bisericii ca Trup al lui Hristos. În acest înţeles, astăzi poate mai mult decât oricând, harul Sfântului Duh este şi cea mai de seamă trebuinţă a poporului nostru Sârb credincios şi mult pătimitor. Alminteri, acesta este singura şi cu adevărat importantă trebuinţă a întregii lumi, fie ea

conştientă sau nu de acest fapt. Mai cu seamă în aceste vremuri de dezbinări înfricoşate şi apocaliptice între oameni şi între popoare, răsărite din răzvrătirea sinucigaşă a omului faţă de singurul făcător de pace, Hristos – Dumnezeu şi Omul, Cel ce este pacea noastră. Dar toate perioadele istorice, la fel cu a noastră, aşa cum este ea, sânt în Biserică doar clipe în faţa lui Dumnezeu, «vreme bine-primită» şi «ziua mântuirii» – aci şi acum. /II Cor. 6, 2/ Asta încă mai înseamnă că noi, toţi Creştinii, sântem chemaţi să fim împreună-ostenitori cu Dumnezeu în lucrarea lui Hristos de mântuire a noastră şi a lumii: «Întru toate punându-ne pre noi înainte ca slujitori ai lui Dumnezeu, întru multă răbdare, în necazuri…», dar tot aşa, dacă nu şi mai mult, «în privegheri, în posturi, întru curăţie, întru cunoştinţă, întru îndelungă-răbdare, în bunătate, întru Duhul Sfânt, în dragoste nefăţarnică, întru cuvântul adevărului, în puterea lui Dumnezeu, prin armele dreptăţii.» /II Cor. 6, 4-7/ Căci numai aşa vom fi asemenea celor ce «nimic neavând toate le au, ca nişte săraci care pe mulţi îmbogăţesc în Hristos.» /cf. II Cor. 6-10/

Pe acestă cale de împreună-lucrare cu Domnul Hristos pentru mântuirea noastră şi a aproapelui nostru, Noi vedem şi locul nostru modest. Ca să putem înainta pe această cale şi ca slujirea Noastră de întâi-stătător pe Scaunul Sfântului Savva să nu fie spre paguba şi ruşinea Bisericii, Nouă ne sânt de trebuinţă, dragi fraţi şi surori, şi rugăciunile voastre, ale tuturor credincioşilor, şi pe acestea le cerem cu smerenie de la voi.

Aşezându-ne în tronul Sfântului Savva ca cel de-al 44-lea Patriarh al Serbiei, nu avem nici un program anume de făptuiri arhiereşti. Programul nostru este Evanghelia, Buna Vestire a lui Hristos în mijlocul nostru şi a Împărăţiei lui Dumnezeu în noi – în măsura în care o primim cu credinţă şi cu dragoste. Cu toate acestea, simţim acum ca pe o datorie sfântă să vă punem în faţă măcar câteva din cuvin-

tele Evangheliei care sânt foarte importante şi actuale pentru noi. În Biserica Ortodoxă a lui Hristos, cu toţii sântem un trup şi un duh în Domnul, /cf. I Cor. 10, 17; 12, 12-27; Ef. 1-23; 4,4; Col. 1, 18; 3,14 ş.a./ uniţi de nedespărţit prin sfânta dragoste ce izvorăşte din credinţa adevărată, laolaltă cu toată virtutea şi buna-făptuire. Numai în Hristos, ca fii ai lui Dumnezeu şi ca fraţi ai Lui, noi, oamenii, sântem şi fraţi între noi. Cu mila Domnului, Noi îi vom chema neîncetat pe cei din neamul nostru şi pe cei din alte neamuri mai apropiate sau mai depărtate, vestindu-le că numai această frăţie şi unitate, temeluite pe dragostea dintre Dumnezeu şi om, este singura alternativă la mincinoasa *Frăţie şi Unitate*[12] întemeiată pe atheism, adică pe închinarea idolească la om văzut ca dumnezeu. Însă dragostea şi unitatea nu sânt cu putinţă fără pocăinţă adâncă şi fără adevărata reînnoire duhovnicească, atât în viaţa noastră personală, cât şi îndeobşte. Căci, cu adevărat, cu toţii sântem vinovaţi pentru toate! De aceea, de acum până la ultima Noastră suflare, fraţi şi surori, vă chemăm şi vă vom chema pe toţi şi pe fiecare în parte, începând cu mine însumi, la reînnoirea duhovnicească şi la pocăinţă ca temelie şi condiţie pentru orice alt fel de reînnoire şi schimbare. Vă vom chema la iertare şi împăcare, la iubire şi unitate, la frăţească unire în cuget în locul iubirii de sine şi lăcomiei, la iubire de Dumnezeu şi de oameni. La această sfântă lucrare, singura vrednică pentru om şi neam, chemăm pe fiece frate şi soră din patrie şi din afara ei; chemăm pe toţi fraţii şi surorile noastre după credinţă din întreaga lume ortodoxă, ca şi pe toţi oamenii voitori de bine de pretutindeni.

12 „Frăţie şi Unitate" – slogan popular al Partidului Comunist Iugoslav, apărut în timpul „Războiului de Eliberare al Poporului Iugoslav." Ulterior a evoluat ca principiu călăuzitor al politicii inter-etnice a Iugoslaviei de după război, care considera că naţiunile Iugoslave (Sârbii, Croaţii, musulmanii după naţionalitate, Macedonenii, Slovenii, Muntenegrenii) şi minorităţile naţionale (Albanezii, Maghiarii, Românii, Bulgarii ş.a.) pot să coexiste într'o „Frăţie şi Unitate" paşnică. Federalizarea Iugoslaviei a fost realizată pe baza acestui principiu. (n. red.)

Noi avem dragoste către toţi, fără osebire, îi binecuvântăm pe toţi fiii Sfântului Savva oriunde s'ar afla, pe toţi Creştinii şi pe toţi oamenii, fără osebire.

Ca patriarh al Serbiei, întâietatea între egali şi orice întâietate înaintea oamenilor le înţelegem ca întâietate în slujire, în jertfă şi pe Cruce. Nu sânt cuvintele noastre, ci ale lui Hristos, care zice: «Cine vrea să fie între voi primul, să fie slugă tuturor.» Jertfa e temelia unităţii atât în viaţa de obşte a Bisericii, cât şi a poporului, precum şi-n alte aspecte ale vieţii sociale, iar Crucea este singura biruinţă veşnică a omului. De acest întreit adevăr vă aducem aminte, iubiţi fii ai lui Dumnezeu, aflându-ne la începutul unui an de jertfă şi pocăinţă, an în care Sfânta noastră Biserică pomeneşte 50 de ani de la cumplitele pătimiri ale poporului Sârb (1941-1991), dar şi mila şi slava dobândite în Hristos prin aceste pătimiri. Să nu uităm că Dumnezeu zideşte adevărata mărire şi vrednicie pe împăciuire şi jertfirea de sine pentru celălalt. Aceasta este învăţătura lui Hristos, a mucenicilor şi noilor mucenici! De aceea, să ascultăm de Sfântul Apostol Pavel şi să ne cinstim unii pe alţii!

Ne vom strădui ca înaintea lui Dumnezeu, înaintea acestui Sfânt Sinod şi a tuturor oamenilor să îndreptăţim încrederea şi nădejdea ce se aştern peste smerenia Noastră. În sfârşit, dar în fapt nu-i vorba de sfârşit, căci de-abia este începutul, voim să le vestim credincioşilor din Eparhia Ras–Prizren-ului, din câmpia jertfei de la Kosovo, care este câmpia slavei adevărate a Sârbilor şi a alegerii lor întru veşnicie, din Metohia şi din vechiul Ras, mărturisitori ai Crucii lui Hristos şi ispăşitori pentru toţi Sârbii, le vestim că noile noastre îndatoriri nu înseamnă despărţire, ci apropiere şi mai mare de ei şi slujire mai râvnitoare spre mântuirea lor, a Noastră şi a tuturor oamenilor, pentru slava Celui preaslăvit în Sfânta Treime, Singurul şi Adevăratul Domn şi Dumnezeu.

Patriarhul Pavel a fost ales în duhul tradiţiei apostolice, unde nu este hotărâtor factorul omenesc. Apostolii au lăsat Sfântului Duh alegerea urmaşilor lor, după cuvintele Evangheliei: *„Părutu-s'a Duhului Sfânt şi nouă."* În 1967, în Constituţia Bisericii Ortodoxe Sârbe a fost adăugat acest articol pentru ca numirea viitorilor patriarhi să fie ferită de amestecul statului. În acest fel, venirea pe scaunul Sfântului Savva a Patriarhulului Pavel a fost primită cu şi mai multă bucurie de către popor. Unul din candidaţii de atunci, Episcopul Ştefan al Jicei, a mărturisit: „Pentru întâia dată în istoria Bisericii Ortodoxe Sârbe am întrebuinţat tradiţia apostolică în alegerea patriarhului şi, după cum vedeţi, a fost foarte folositoare. Am plâns de bucurie, căci cel mai sfânt, cel mai bun, cel mai rugător dintre noi a ajuns în scaunul Sfântului Savva. Venirea sa în fruntea Bisericii Ortodoxe Sârbe, în aceste vremuri când rugăciunea s'a rărit, dar nevoia de rugăciune a crescut, este vădirea voirii Sfântului Duh ca Biserica Sfântului Savva să se întărească mai mult duhovniceşte."

Mitropolitul Ioan al Zagrebului şi Liublianei, care o vreme l-a înlocuit pe Patriarhul Gherman, a mărturisit şi el următoarele: „Alegerea Patriarhului Pavel este cea mai bună soluţie pentru situaţia actuală din Biserică. El este cel mai înalt episcop al nostru din punctul de vedere al vieţii monahale şi al nevoinţei. Aici se potrivesc întocmai cuvintele din Evanghelie: «Pogorât-a pre cei puternici de pre scaune, şi a înălţat pre cei smeriţi.»" /Luca 1, 52/

Iar Vlădica Amfilohie, mai târziu Mitropolit al Muntenegrului, tot unul dintre candidaţi, avea să scrie mai târziu că *singurul care cu adevărat nu a vrut să fie patriarh* era tocmai Pavel.

În Biserica Ortodoxă Sârbă este tradiţia ca, după o vreme, noul ales patriarh să fie întronizat şi în lavra stavropighială a Patriarhiei din Peci. Aşa s'a întâmplat şi cu Pavel, care a fost aşezat cu mare fast în scaunul istoric al patriarhilor de Peci, în data de 22 Mai 1994. Cu

aceast prilej, s'au strâns acolo mai mult de 10000 de credincioşi din Peci şi alte regiuni din Kosovo şi Metohia. Ceremonia a fost transmisă în direct de televiziunea naţională. În Biserica Sfinţii Apostoli, Patriarhul Pavel a slujit Sfânta Liturghie arhierească, iar apoi, fiind de faţă toţi episcopii şi mitropoliţii Bisericii Ortodoxe Sârbe, Preafericirea Sa a fost aşezat în Scaunul arhieresc de doi dintre cei mai în vârstă arhierei, Mitropolitul Ioan al Zagrebului şi Liublianei şi Mitropolitul Amfilohie al Muntenegrului. Din Scaunul patriarhilor de Peci, Pavel, amintind de războiul civil ce se desfăşura în fosta Iugoslavie, a îndemnat:

„În aceste vremuri grele, să fim pilde prin credinţa şi prin viaţa noastră în faţa celor ce au ochi să vadă şi urechi să audă, după cuvintele Domnului: «Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă lucrurile voastre cele bune şi să slăvească pre Tatăl vostru din Ceruri.» /Matei 5, 16/ Acesta va fi în acelaşi timp şi cel mai bun sprijin pentru poporul nostru, afundat în nenorocirile pricinuite de războiul civil. Dar va fi un bun prilej să-i ajutăm şi pe vrăjmaşii noştri să deschidă ochii şi să înţeleagă adevărul dumnezeiesc şi Sfânta Evanghelie şi să înceteze prigonirea şi chinuirea poporului nevinovat şi să nu mai pângărească sfintele lăcaşe, nici pe ale noastre, nici pe ale altora."

URMĂTOR AL LUCRĂRII MISIONARE A SFÂNTULUI NICOLAE VELIMIROVICI

Patriarhul Pavel a continuat lucrarea misionară a Sfântului Nicolae Velimirovici, Episcopul Ohridei şi Jicei. Vieţuirea sa monahală a început-o chiar în eparhia Sfântului Vlădică Nicolae, Jicea. În vremurile grele ale celui de-Al Doilea Război Mondial, Goiko Stoicevici a fost primit ca frate în mănăstirile din părţile Ovcear–Kablar, iar mai apoi a fost călugărit aici, primind numele Pavel. Tot aici a fost vindecat trupeşte şi renăscut sufleteşte. Din acest Sfânt Munte al Serbiei şi-a început urcuşul său duhovnicesc.

Al Doilea Război a început în Iugoslavia pe 6 Aprilie 1941, cu atacarea Belgradului din toate părţile de către 870000 de soldaţi inamici. Vlădica Nicolae era venit la hramul Mănăstirii Blagoveştenie. În apropierea mănăstirii a întâlnit mai multe automobile cu miniştri şi înalte oficialităţi care se retrăgeau. Au încercat să-l înduplece şi pe Vlădica să părăsească ţara, căci erau convinşi că Nemţii nu îi vor ierta împotrivirea faţă de Pactul Tripartit şi Concordat. Oficialităţile însă au plecat, iar Vlădica a rămas.

Episcopul Nicolae cerceta adesea Mănăstirea Blagoveştenie, iar înainte de Al Doilea Război Mondial, aici aveau loc şi marile adunări ale Mişcării Bogomoliţilor,[13] al cărei conducător era.

---

13 Mişcarea Bogomoliţilor sau a Rugătorilor către Dumnezeu – comunitate ortodoxă întemeiată cu scopul reînvierii vieţii duhovniceşti în sânul poporului Sârb. (n. red.)

La trei luni de la începerea războiului, în 12 Iulie 1941, la praznicul Sfinţilor Apostoli, Nemţii l-au arestat pe Vlădica Nicolae la Jicea şi l-au trimis în domiciliu obligatoriu la Mănăstirea Liubostinia. Aici a stat sub pază straşnică până pe 3 Decembrie 1942, când a fost mutat la Mănăstirea Voiloviţa, lângă Pancevo. În această mănăstire, la sfârşitul lui Mai 1943 a fost adus şi Gavriil (Dojici), Patriarhul Serbiei. Iar spre sfârşitul războiului, pe 15 Septembrie 1944, cei doi înalţi ierarhi au fost trimişi în lagărul de tristă pomenire Dachau, în Germania. După eliberarea din lagăr, pe 8 Mai 1945, Vlădica Nicolae a luat calea pribegiei, socotind că aşa îşi va putea ajuta poporul mai mult decât dacă s'ar fi întors în patria-mamă, unde ajunsese la putere regimul comunist atheu şi luptător împotriva lui Dumnezeu.

În ţară, până şi numele Vlădicăi Nicolae era primejdios a se pomeni, afară doar dacă nu era spre clevetire. Dar tânărul pe atunci monah Pavel nu-şi uitase episcopul, stăpânul ce-l găzduise în casa în care mâncase o pâine şi primise schima monahală. De aceea, când a plecat la studii în Grecia, i-a trimis o scrisoare Vlădicii Nicolae, aflat la acea vreme într'o mănăstire Rusească din Pennsylvania închinată Sfântului Tihon. L-a felicitat cu prilejul Naşterii Mântuitorului şi l-a înştiinţat despre soarta mănăstirilor din Eparhia Jicei. Iată scrisoarea:

Atena, 29 Decembrie 1955

Preasfinţia Voastră,

În urmă cu câteva zile am ajuns la Atena pentru a învăţa Greaca modernă, şi socotesc că este mai mult decât o datorie să Vă scriu şi, în numele tuturor monahilor şi monahiilor din eparhia Sfinţiei Voastre, să vă închin urări cu prilejul apropierii marelui praznic al Naşterii Fiului lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru şi să Vă întâmpinăm cu bucuroasa vestire: Hristos s'a născut!

Eu sânt cleric al Episcopiei Jicei, dar nu mă cunoaşteţi personal, căci am fost călugărit în anul 1948. La început am fost în obştea Mănăstirii Blagoveştenie, iar mai apoi la Mănăstirea Racea, împreună cu părintele Vasilie (Domanovici), părintele Iulian (Knejevici) şi cu consăteanul Sfinţiei Voastre, Milisav (Radosavlievici), acum ierodiaconul Ioan, care mai înainte de război era diacon la Jicea. Am terminat Seminarul şi apoi Facultatea de Theologie din Belgrad înainte de război. De neam sânt din Slavonia.

La Mănăstirea Racea avem şapte ucenici. Trei sânt din Bosnia, ceilalţi din Serbia. Unul s'a întors în urmă cu câteva zile din armată şi, dacă va rândui Dumnezeu, se va călugări în curând; doi vor pleca la anul în armată şi, asemenea, îşi doresc să se călugărească. Pe cât am putut, am stăruit cu ei asupra Sfintelor Scripturi ale Noului şi Vechiului Legământ, cântării, Liturgicii şi Slavonei bisericeşti, dar nu am reuşit foarte mult, din pricina multelor noastre datorii către stat pe care, pentru a le plăti, a trebuit să ne îngrijim de lucrarea a 15 ha de teren arabil, cât a mai rămas mănăstirii, şi încă 15 ha de pădure, lucrul la moară ş.a. Anul acesta am reuşit să plătim impozitele, dar dacă şi la anul vor fi tot atâta, nu ştiu ce vom face. Şi celelalte mănăstiri mai mari şi cu obşte mai numeroasă se luptă cu aceleaşi probleme.

Înainte de a veni aici am fost la Mănăstirea Nikolie şi m'am închinat la mormântul duhovnicului meu, Părintele Ieromonah Macarie. Când am ajuns, Părintele Rafail nu era în mănăstire. Tot atunci am cercetat şi celelalte mănăstiri din Ovcear–Kablar. La Blagoveştenie este Părintele Daniil (Zdravkovici) împreună cu un ucenic; la Sfânta Treime, părinţii Irineu, Simeon şi Ioan înnoiesc biserica şi totul arată deja frumos. La Sretenie sânt monàhii, iar deasupra vechii trapeze construiesc un nou rând de chilii. Le-au ridicat până la acoperiş, dar nu se descurcă cu banii. De finisaje se vor apuca abia la anul, cu voia lui Dumnezeu. La Preobrejenie sânt părinţii Eustatie, Mardarie

şi Mitrofan. Toţi sânt bine şi sănătoşi. La Vasnesenie e părintele Apolonie, dar acolo nu am apucat să ajung.
Când am fost la Belgrad, cu puţină vreme în urmă, m'am văzut şi cu nepotul Sfinţiei Voastre, Părintele Rector Ioan. El mi-a dat adresa Sfinţiei Voastre, V'a salutat şi mi-a spus că, dacă Vă voi scrie, să Vă înştiinţez că toţi ai Voştri sânt bine.
Vă salută şi Părintele Protopop Ştefan Ioici din Baina Başta. A primit pachetul pe care i l-aţi trimis şi Vă mulţumeşte mult. V'a scris de două ori, dar scrisorile s'au întors. M'a rugat să Vă comunic acest fapt.
Părintele Vasilie, din obştea noastră, a plecat pentru o vreme la Ceainik, în Bosnia. Nu îi e uşor, slujeşte la două parohii şi ajută material şi Mănăstirea Racea. Acum, că eu am plecat, trebuie să se întoarcă la Racea, căci sânt puţini părinţi şi mulţi ucenici şi se vor descurca cu greu fără ajutorul meu.
În alte mănăstiri nu am fost de curând.
Vă sărut arhiereasca dreaptă a Preasfinţiei Voastre şi Vă cer sfântă binecuvântare şi pomenire în rugăciune.

În Hristos Dumnezeu,
Protosinghel Pavel Stoicevici

La scurtă vreme după acestea, pe 5/18 Martie 1956, în timp ce se ruga, Vlădica Nicolae a trecut la Domnul. Sfântul trup al Vlădicăi a fost îngropat lângă Mănăstirea Sfântul Savva din Libertyville, iar 35 de ani mai târziu a fost adus în Serbia, când Preasfinţitul Pavel a fost ales patriarh. Moaştele Sfântului Nicolae au fost aşteptate pe aeroportul din Belgrad de Patriarhul Pavel împreună cu un sobor de arhierei, preoţi, monahi şi mulţi credincioşi. Patriarhul Pavel, împreună cu întreg Sinodul Arhieresc, a participat şi la aducerea moaştelor Sfântului Nicolae în satul său natal, Lelici, unde s'au

strâns mai bine de 35000 de oameni din toate colţurile Serbiei.

În ziua de 19 Mai 2003, Sfântul Sinod Arhieresc, sub conducerea Preafericitului Părinte Pavel, *a hotărât într-un cuget şi într-un duh să îl treacă pe Episcopul Ohridei şi Jicei, Nicolae (Velimirovici), în rândul sfinţilor Sfintei noastre Biserici Ortodoxe.* În comunicatul sinodal avea să se spună că *în fapt, prin această canonizare, Sinodul întăreşte conştiinţa poporului lui Dumnezeu asupra sfinţeniei acestui episcop, nu doar în Biserica noastră locală, ci în toate celelalte Biserici locale.*

Sfânta Liturghie Arhierească în cinstea Sfântului Nicolae al Ohridei şi Jicei a fost slujită de Preafericitul Pavel împreună cu toţi arhiereii la praznicul Sfinţilor Chiril şi Metodie cei întocmai cu Apostolii, pe 11/23 Mai 2003, în Catedrala Sfântul Savva din Belgrad.

PE CRUCEA POLITICII

Datoria de întâi-stătător al Bisericii Ortodoxe Sârbe a fost primită de Patriarhul Pavel ca o datorie de întâi-slujitor, asemenea cum primise şi celelalte îndatoriri de până atunci. Pe când nu era încă patriarh, el lămurea astfel: *Cu cât mai mare este treapta pe care te afli în Biserică, cu atât mai mult trebuie să slujeşti. Numai stăpânii lumeşti conduc – dar în Biserică se slujeşte.*

Nimic nu-i era străin din cele ce-i puteau fi de folos în împlinirea acestui cuvânt, mai ales că i-au fost încredinţate atât de mari îndatoriri tocmai în vremea când a început una din cele mai grele perioade din istoria modernă a Serbiei – destrămarea statului, războaie civile, sancţiuni internaţionale, satanizare mediatică, şantaj şi agresiune armată a celor mai puternice state ale lumii, încercări de nimicire a fiinţei duhovniceşti Sârbeşti….

Una din căile prin care putea să înţeleagă cum se mişcă şi încotro merge societatea Sârbă era să asculte părerile unora din cei mai însemnaţi intelectuali Sârbi, pe care îi chema adesea la întâlniri la Patriarhie. „Erau oameni neimplicaţi politic, cu viziuni şi experienţe diferite, care îşi exprimau gândirea liber, câteodata de parcă s'ar fi spovedit… În astfel de întâlniri, oamenii se deschideau şi câteodată era atât de greu să asculţi previziunile lor înfricoşate, mai ales că pe unele dintre ele, din păcate, le-am văzut împlinindu-se," avea să scrie mai târziu Patriarhul Pavel.

De obicei, erau din rândurile academicienilor, profesorilor universitari şi scriitorilor cunoscuţi. Sufletul acestor întâlniri era istoricul literar Jivorad Stoikovici, care câştigase încrederea şi dragostea patriarhului încă de pe vremea când Pavel era episcop la Prizren. Alături de el erau nelipsiţi de la aceste întâlniri şi scriitorii Dobriţa Ciosici şi Matia Becikovici, alăturându-li-se şi cunoscuţii istorici Radovan Samargici şi Milorad Ekmecici (după ce s'a refugiat din Saraievo), istoricii de artă Voislav I. Giurici şi Deian Medakovici (care avea să fie preşedinte al Academiei Sârbe), istoricul literaturii medievale Sârbe, George Trifunovici şi istoricul literaturii din Dubrovnik, Miroslav Pantici (care era secretar al Academiei Sârbe), lingvistul Pavel Ivici, poetul Raiko Petrov–Nogo, pictorul şi poetul Svetislav Mandici, pictorul Micea Popovici…

La convorbiri mai participau şi unii din arhiereii care se întâmplau să fie în Patriarhie – cel mai des veneau Mitropolitul Amfilohie şi, la început, Episcopul Athanasie al Banatului (viitorul Episcop al Zahumului şi Herţegovinei), iar mai apoi Episcopul Irineu al Bacikei – *aşa că, de multe ori, se ajungea la un dialog*, după spusele Patriarhului Pavel. „Cu foarte mare băgare de seamă urmăream gândirea acestor oameni înţelepţi şi cumpătaţi care ştiau ce spun, dar a căror critică putea fi uneori tăioasă, din pricina răspunderii pe care o purtau şi a pornirilor curate care îi mânau. Ideal ar fi fost ca întâlnirile să fie mai dese, cercul invitaţilor să fie mai mare şi să dedicăm seri întregi problemelor din Bosnia, Herţegovina, Kraina, Kosovo şi Macedonia. Însă întâlnirile nu s'au mai ţinut o vreme şi abia după câteva luni bune, când întrezăream cu toţii înrăutăţirea lucrurilor, am simţit nevoia ca noi, cei din Biserică, să auzim şi părerea mirenilor înzestraţi cu minte şi cu bun-simţ. Şi, în acea zi, am chemat la sfat vreo zece care nu mai veniseră până atunci. Ei şi-au prezentat viziunea asupra evenimentelor cu cea mai mare deschidere şi cumpănire. Trebuie să mărturisesc că

eram copleşit de faptul că aveam astfel de contemporani preocupaţi cu adevărat de soarta neamului, iar numărul lor negreşit era cu mult mai mare, căci oamenii adevăraţi şi cinstiţi sânt retraşi de obicei. E mare păcat, e o adevărată pierdere că în locul unde se hotărăşte soarta întregului nostru popor nu se făceau astfel de întâlniri, mult mai mari, unde s'ar fi putut trece de la sfaturi, direct la înţelegeri şi soluţii pentru a ieşi din răul ce ni se pregătea."

Patriarhul a subliniat că aceste întâlniri nu erau încercări de a băga prin uşa din dos chestiunea adunărilor bisericeşti, ci dorinţa *de-a asculta, în aceste vremuri tulburi, părerile şi sfaturile oamenilor bine-intenţionaţi.*

Unul din participanţii la aceste întâlniri, Dobriţa Ceosici, a ajuns între timp[14] primul preşedintele al Republicii Federale Iugoslavia, noul stat care cuprindea Serbia şi Muntenegru. A primit această responsabilitate abia după ce s'a sfătuit cu Patriarhul Pavel, care avea să fie şi unul din primii invitaţi oficiali ai cabinetului prezidenţial, la numai trei zile după învestire.

Jumătate de an mai târziu, în Decembrie 1992, la alegerile parlamentare anticipate şi alegerile pentru preşedenţia Serbiei, opţiunea politică susţinută de Dobriţa Ceosici şi de candidatul său la preşedenţia Serbiei, Milan Panici, pe atunci prim-ministru al Republicii Federale Iugoslave, a fost devansată de socialişti şi de candidatul lor la preşedenţie, Slobodan Miloşevici. Fiind deja în conflict cu socialiştii şi cu Slobodan Miloşevici, Dobriţa Ceosici şi-a anunţat demisia din funcţia de preşedinte. Patriarhul Pavel s'a dus la Sediul Preşedenţiei Federale şi a încercat să-l convingă să nu renunţe la „îndatoririle sale din slujba poporului." După această convorbire, Ceosici s'a adresat din nou jurnaliştilor: „Nu-mi voi da demisia deocamdată… Voi rămâne să pri-

14 La 15 Iunie 1992. (n. aut.)

mesc loviturile până când voi fi convins că demisia mea va fi cea mai bună slujire adusă poporului…"

În acele zile, Dobriţa Ceosici a primit mesaje de susţinere şi sfaturi de a nu demisiona de la mai mulţi oameni de stat – Preşedintele Franţei, Mitterand; Preşedintele Rusiei, Elţân; Premierul Grec, Mitsotakis; Secretarul General ONU, Boutros Ghali; negociatorul Uniunii Europene în conflictul Iugoslav, Lordul Owen… Dar, cum avea să-mi mărturisească mai târziu, *pentru sufletul şi conştiinţa mea, hotărâtor a fost sfatul Patriarhului Pavel de a nu-mi părăsi îndatoririle mele din slujba poporului.*

La Praznicul Învierii în 1993, Ceosici a trimis o felicitare Patriarhului Pavel în care îi spunea: *Sânt mândru că sânt contemporan cu Sfinţia Voastră şi următor smerit al Vostru în slujba oamenilor şi a neamului Sârbesc…*

Dar, la 1 Iunie 1993, cu două săptămâni înainte de-a fi împlinit un an în funcţia de preşedinte, Dobriţa Ceosici a fost schimbat. La scurtă vreme după aceea, cineva neanunţat a sunat la poarta reşedinţei lui Ceosici din cartierul Topcider. Dobriţa a deschis, iar în faţa sa l-a văzut pe Patriarhul Pavel, neînsoţit. Pentru că era cald, au stat pe terasă. Soţia lui Dobriţa, Bojiţa, a adus dulceaţă de cireşe. Ca de obicei, Sfinţia Sa a luat o linguriţă de dulceaţă şi a băut o jumătate de pahar cu apă. *A ajuns şi la mine vestea…* avea să înceapă discuţia despre schimbarea survenită. Cu alese cuvinte, ca întotdeauna, i-a mulţumit gazdei pentru împlinirea cu conştinciozitate a celei mai mari sarcini în slujba statului şi şi-a arătat tristeţea pentru că s'a ajuns la înlocuirea sa. Apoi a adăugat, împăciuitor: *Ce să facem… Oameni sântem…* Au discutat îngrijoraţi aproape o oră şi despre alte evenimente ce erau în desfăşurare. După aceea, Sfinţia Sa a plecat în grabă pentru a ajunge la Vecernie.

După moartea lui Jivorad Stoikovici (1998), Dobriţa Ceosici a fost cel însărcinat cu rolul de organizator al convorbirilor Patriarhului Pavel

cu cei din aşa-numita elită intelectuală a căror părere o aprecia. Deşi erau multe lucruri asupra cărora nu cădeau de acord, Dobriţa Ceosici nu numai că nu şi-a schimbat părerea despre întâi-stătătorul Sârb, ci şi-a întărit convingerile despre el. Astfel, pe la începutul anului 2006, mi-a spus: „În acestă lume despiritualizată, Patriarhul Pavel – prin viaţa lui – ne este tuturor pildă că mai există oameni care au puterea de a fi cu adevărat Creştini. El ne învaţă pe toţi cum să ne purtăm responsabilităţile în această viaţă care ne este dată şi care este condiţionată de pământ şi de istorie."

Însă, de multe ori, Patriarhului Pavel i se reproşa că ar fi înclinat către o anumită opţiune politică. Pentru că apărea la manifestaţiile guvernului, opoziţia îl învinuia că este cu puterea. Iar puterea îl învinuia că este cu opoziţia, pentru că mergea la demonstraţii şi alte adunări ale opoziţiei. Dar, când puterea a schimbat locul cu opoziţia, s'au schimbat şi acuzele, deşi urmau acelaşi şablon. Fără voia lor, astfel de învinuiri mărturisesc marea înrâurire de care se bucura Sfinţia Sa în poporul Sârb. Căci, oare s'ar fi luptat cineva pentru a-i dobândi sprijinul, dacă n-ar fi avut o mare autoritate?! Şi s'a dovedit în nenumărate rânduri că Patriarhul Pavel o avea. Una din dovezi este că Biserica Ortodoxă Sârbă, în vremea sa, apărea în toate sondajele ca instituţia ce se bucura de încrederea majorităţii poporului său.

În scrierea autobiografică *Fără osândiri, deschis, părinteşte,* Patriarhul Pavel mărturiseşte cât de greu îi cădeau acele vizite neoficiale anunţate a fi „doar între patru ochi," dar care, de fapt, aveau singurul scop de a atenţiona presa că anumite persoane au fost primite la Patriarhie. „Atâţia conducători politici ai partidelor de opoziţie veneau la mine, unii chiar mă chemau să-i vizitez la spitalul închisorii. Apoi protestau pentru că îi primeam şi pe adversarii lor. Dar nimeni nu pomenea ce le spuneam în aceste vizite, important era doar că s'au întâlnit cu mine," scrie Sfinţia Sa. Îşi mărturisea deschis poziţia

apolitică şi nepartinică, ce ţinea de îndatoririle sale păstoreşti: *Mă aflu în afara politicii, ceea ce înseamnă că nu fac deosebiri între partide.* Iar în interviul pe care i l-am luat spre sfârşitul anului 2000 pentru numărul de Crăciun al Revistei NIN, mi-a împărtăşit următoarele: „În acest loc am ajuns în anul 1990, în preajma primelor alegeri multipartite. A fost ales Miloşevici. Cât a fost de democratic au ba, nu vreu să comentez. Eu nu am votat nici pe vremea lui Tito, nici a lui Miloşevici, nici astăzi,[15] dar trimiteam oameni să vadă dacă acele alegeri sânt cinstite. Asta făcea şi Europa şi America. Ziceau că au fost cinstite. Atunci când n-au fost cinstite – când Miloşevici l-a invitat pe Spaniolul ăla[16] în iarna lui '96 şi apoi i-a retras invitaţia şi au fost demonstraţii paşnice din centrul Belgradului până la Catedrala Sfântul Savva – i-am făcut o vizită lui Miloşevici în calitatea sa de preşedinte. Cu mine au fost Mitropolitul Ioan şi Secretarul Sfântului Sinod. Din partea cabinetului lui Miloşevici a fost emis atunci un comunicat de presă în care s'a spus că eu l-am felicitat pentru victorie. Ar fi trebuit să mă lase şi pe mine să mă uit peste acel comunicat, dar n-au făcut-o. După aceea, am fost nevoit să dau o dezminţire cum că nu l-am felicitat pentru câştigarea alegerilor, ci i-am dorit ca lucrarea lui în acel loc să fie pentru binele societăţii, al tuturor oamenilor. Au mai fost câteva prilejuri în care trebuia să discut cu el despre cele ce se petreceau în ţară. Mulţi m'au mustrat că mă duceam să-l întâlnesc. Dar eu mă duceam la el în calitatea sa de Preşedinte al Republicii Serbia. Mi s'a spus că atitudinea mea faţă de el nu era europeană, sau aşa ceva…"

Odată a venit şi Miloşevici la Patriarhie. Dar cu acea ocazie, din pri-

---

15 Singura dată când Patriarhul Pavel a participat la vot a fost în toamna lui 2006, la referendumul pentru Constituţia Serbiei în care era menţionat fără echivoc faptul că provincia Kosovo şi Metohia era parte integrantă a Republicii Serbia. (n. aut.)

16 Felipe González – om politic Spaniol (n. 5 Martie 1942), Secretar General al Partidului Socialist Munictoresc Spaniol în perioada 1974-1997 şi prim ministru al Spaniei timp de patru mandate (1982-1996). (n. red.)

cina unor atitudini politice ale sale, a fost aspru atacat de câţiva episcopi şi de atunci n-a mai călcat pe acolo. Patriarhul i-a mustrat pentru purtarea lor: „Ce i s'a spus atunci trebuia să fie cum se cuvine şi pentru gazdă, şi pentru oaspete: cuvintele să fie blânde, iar argumentele puternice. Nu invers. De bună seamă, adevărul trebuie spus, dar nu ca un neîndemânatic care poartă o povară şi nu ştie cum s-o ducă fără să calce în picioare pe cineva sau să-l lovească în cap cu ea."

Cu prilejul aceleiaşi convorbiri, Patriarhul Pavel mi-a mai zis: „Toţi oamenii care vin la mine, dar mai ales politicienii, au interesul să se folosească de aceste vizite. Vor să-şi lege barca lor de corabia Bisericii atâta vreme cât au nevoie să se folosească de puterea ei. Asta mi-e limpede. Dar, pe de altă parte, oamenii au trebuinţe atât de felurite, încât este de datoria mea să vorbesc cu fiecare în parte, să-l înţeleg şi să căutăm o rezolvare. Unii îmi cer, bunăoară, să-i cunun, dar pentru asta trebuie să se adreseze preotului lor de parohie. Nu aveam cum să-i primesc pe toţi, dar era de datoria mea să-i ajut, să-i ascult şi să-i îndemn spre cele bune, fără a fi, cum se zice, ca sarea în toate bucatele."

Şi în relaţiile cu statul, Patriarhul Pavel se ţinea tot după Sfânta Scriptură, mai ales de cuvintele Apostolului Pavel din Epistola către Romani: *Că nu este stăpânire fără numai de la Dumnezeu* şi, pentru aceea, *cela ce se împotriveşte stăpânirii, rânduielii lui Dumnezeu se împotriveşte*. /Romani 13, 1-2/ Pentru a lămuri aceste cuvinte, Patriarhul Pavel aduce următoarea tâlcuire: „Toată stăpânirea este *de la* Dumnezeu, precum de la Dumnezeu sânt şi adevărul, dreptatea şi dragostea, dar nu toate stăpânirile sânt *după voia* lui Dumnezeu, ci *după îngăduirea* lui Dumnezeu, căci omul este fiinţă slobodă. Nici Dumnezeu nu-l poate mântui pe cel ce nu vrea să se mântuiască, căci ar fi o siluire, iar lui Dumnezeu nu Îi este a silui, precum nu Îi este nici a minţi, nici a nedreptăţi. Siluirea, minciuna şi nedreptatea nu sânt atributele puterii, ci ale neputinţei. Aceasta minunat o tâlcuieşte Sfântul Vasilie

cel Mare în veacul al patrulea, când spune că adevărul, dreptatea, dragostea, binele au în sine fiinţă, viaţă, esenţă, în vreme ce minciuna, nedreptatea, siluirea şi ura nu au viaţă în sine. Toată lucrarea lor stă în negarea adevărului, a dreptăţii şi a dragostei. Minciuna nu există fără adevăr, dar adevărul există fără minciună. Când sântem cu adevărul, cu dreptatea şi cu dragostea, atunci avem în noi tot mai multă esenţă, tot mai multă viaţă."

Iar legat de puterea politică, Preasfinţitul întotdeauna accentua poziţia Bisericii: *Să se ţină cont de voinţa poporului şi totul sa fie democratic, ca puterea să fie luată şi cedată în urma alegerilor.*

Patriarhul sublinia faptul că statul trebuie să fie rânduit pe temelii juridice şi aducea o pildă din istoria dreptului Sârbesc: „În veacul al XIV-lea, în «Pravila Ţarului Duşan,» însuşi ţarul îşi îngrădea puterea în două articole. Într-unul hotărăşte: «Dacă voi da vreun hrisov ori din ură, ori din iubire, ori din milă pentru cineva, iar aceal hrisov încalcă Pravila, atunci acel hrisov nu are putere.» Iar în următorul articol spune: «Toţi judecătorii să judece drept, după Pravilă, nu cu frică de ţar.»"

Şi îndată după aceea, Sfinţia Sa, având în faţă o cruce bogat împodobită – despre care unii din colaboratorii lui cei mai apropiaţi aveau să-mi spună că este chiar crucea Ţarului Duşan – mi-a spus: „A trebuit să treacă mai bine de şase veacuri şi noi încă mai căutăm şi aşteptăm ca statul să fie întemeiat pe drept. Asta nu înseamnă că Biserica cere ceva osebit pentru sine. Mai cu seamă noi nu credem că Biserica – adică noi, slujitorii ei – ar trebui să fim deasupra tuturor, să-i privim pe toţi de sus şi să stăpânim peste toţi. Asta nu. Noi nu trăim pentru împărăţia acestei lumi. Trăim în această lume, dar adevărata noastră patrie este Cerul, Împărăţia lui Dumnezeu."

Dar, pe lângă această atitudine, s'a întâmplat ca deseori Biserica să fie învinuită de implicare în politică. Fapt asupra căruia Patriarhul Pavel

mărturiseşte: „Toate stăpânirile îşi doresc să fie slujite într-un fel sau altul de către toţi, cu cel mai mare servilism. Orice ziceam sau făceam se regăsea în presă sau auzeam comentarii. Asta-i politica. Ori că aş fi fost, chipurile, de partea partidului la putere, ori cu opoziţia. M'am dus, bunăoară, la proclamarea Constituţiei noii Iugoslavii, unde era stabilit că Serbia şi Muntenegru vor rămâne împreună. Mai apoi, un preot mi-a scris mustrându-mă că am fost acolo şi am stat lângă Bakocevici.[17] I-am răspuns că pentru toţi e valabil principiul Sfântului Apostol Pavel că «ori de mâncaţi, ori beţi, ori altceva veţi face, toate spre Slava lui Dumnezeu să le faceţi.» Acesta este principiul în care se încadrează şi politica. Şi ea ar putea, ca toate celelalte, să fie lucrătoare spre Slava lui Dumnezeu. Toate faptele noastre pot fi spre Slava lui Dumnezeu dacă sânt făcute după voinţa lui Dumnezeu, pentru care omul a şi fost zidit. Dar poate fi şi alminteri. Şi i-am mai zis că nu ştiu dacă pentru Sfinţii Apostoli a avut vreo însemnătate care dintre ei a stat lângă Iuda şi care nu, dar ştiu că le păsa dacă vor fi iude sau nu. Iată, acest principiu ar trebui să fie important şi pentru Domnia Voastră şi pentru mine, iar lângă cine vom sta în tramvai, autobuz sau avion, nu sântem întotdeauna în putere să alegem. Dar, dacă vom fi Oameni sau neoameni, asta ţine de fiecare din noi în parte."

Patriarhul Pavel a mai fost criticat şi în urma unei scrisori adresate Prinţului Alexandru Karageorgevici pe la sfârşitul anului 2003, în care scria:

„Toată istoria neamului Sârbesc stă sub semnul domnitorilor şi familiilor domneşti. În istoria ultimilor două sute de ani, un loc de seamă l-a avut familia Karageorgevici. Fără Karageorge e de neînchipuit eliberarea poporului Sârbesc de sub robia Turcească, iar chipurile Regilor Petru I şi Alexandru sânt întipărite în fiinţa statului

17 Aleksander Bakocevici – vechi nomenclaturist comunist, în aceea vreme preşedinte al Parlamentului Republicii Serbia (n. red.)

şi a poporului Sârbesc în prima jumătate a secolului al XX-lea. De aici şi zicala populară: «Fără Rege nimic nu merge» – fapt care s'a şi văzut în perioada de după război când, sub chipul democraţiei, sub preşedinte, a stăpânit o tiranie nemaiîntâlnită în toată istoria neamului Sârbesc. În acelaşi timp, spre deosebire de noi, ţările europene care au păstrat monarhia parlamentară dau pildă de bunăstare şi de bună organizare a statului, fiind purtătoare ale adevăratei democraţii.

Înălţimea Voastră, din aceste pricini tuturor le este limpede că Biserica, care a fost întotdeauna împotriva silniciilor de orice fel, mărturiseşte că hotărârea de abolire a monarhiei, ca şi multe alte hotărâri din 1945 (colectivizarea ş.a.) este urmarea tiraniei şi, ca atare, ar trebui să fie anulată de către instituţiile oficiale ale oricărui adevărat sistem democratic, în numele dragostei şi dreptăţii lui Dumnezeu şi în numele binelui poporului şi al libertăţii. Se înţelege că asta nu stă în puterea Bisericii. Al ei este a se ruga şi a sprijini pe cei cărora le stă în putere să ia astfel de hotărâri, pentru a se ajunge la însănătoşirea societăţii şi statului nostru, pentru ca legea să stăpânească şi, în cele din urmă, dreptatea să biruiască."

Din scrisoare, mulţi au înţeles că Biserica Ortodoxă Sârbă caută să schimbe actualul sistem politic şi să întoarcă monarhia. L-am întrebat pe patriarh care este rostul acestei scrisori şi cum priveşte învinuirile aduse. Răspunsul Sfinţiei Sale a fost: *În această chestiune, Biserica doreşte să fie preţuită voinţa poporului. Să i se dea poporului dreptul de a alege dacă este pentru republică sau pentru monarhie. Noi nu căutăm să impunem nici pe una, nici pe alta.*

Patriarhul Pavel a avut ocazia să se întâlnească şi cu mulţi oameni de stat străini, care veneau cu diverse motive la Belgrad, atunci când această parte a lumii era în centrul atenţiei. Unii doreau să afle de la Sfinţia Sa părerea Bisericii, iar alţii, mai puţin bine intenţionaţi, încercau să înconvoaie anumite poziţii ale Bisericii, ca apoi, după socotinţa

lor, să-şi poată împlini mai uşor ţelurile. Mai erau şi unii bine intenţionaţi care voiau să-i ajute pe cei necăjiţi prin Biserica… În toate aceste întâlniri, întâi-stătătorul duhovnicesc al Serbiei cerea ca toate să fie făcute după dreptatea Dumnezeului celui Adevărat. Şi de fiecare dată Patriarhul Pavel se încredinţa ajutorului dumnezeiesc. De aceea, înainte de venirea vreunuia din aceşti oaspeţi, mergea într-un mic paraclis şi se ruga lui Dumnezeu cu metanii.

MALEV

ICOANA CĂLĂTOARE

Patriarhul Pavel se întâlnea şi cu mulţi demnitari străini şi organizaţii internaţionale pentru a le cere ajutorul spre uşurarea pătimirilor poporului mult-încercat şi pentru a căuta rezolvarea dreaptă a problemelor care pe atunci tulburau această parte a Balcanilor, mai cu seamă din vrerea mai-marilor lumii. Pentru că au fost împotriva destrămării Iugoslaviei, dar şi pentru că împiedicau politica geostrategică a unora dintre cele mai puternice ţări, Sârbii s'au aflat şi în calea atacurilor mincinoase lansate în cele mai puternice reţele mediatice mondiale, atacuri preluate apoi şi de serviciile media locale. Cei care purtau războiul şi lucrau la satanizarea Sârbilor nu l-au cruţat nici pe întâi-stătătorul lor duhovnicesc, Patriarhul Pavel, acuzându-l de afirmaţii pe care nu le rostise niciodată… Din această pricină, Sfinţia Sa a fost nevoit de multe ori să răspundă: *Dumnezeu mi-e martor că asemenea lucruri nici măcăr n-am gândit, darămite să le fi spus!*

Patriarhul Pavel nu a cerut niciodată pentru poporul său mai mult decât s'ar fi cuvenit oricărui alt popor. A cerut doar ceea ce i se cuvenea de drept, atât după legile dumnezeieşti, cât şi după cele omeneşti. *Este îndeajuns loc sub soare pentru toţi oamenii,* spunea adeseori. Însă Preafericitul era învinuit că ar fi avut un rol în război. Într-adevăr, Patriarhul Pavel era un participant activ în aceste conflicte, dar întotdeauna în rolul celui ce stingea incendiul, chema la înţelegere, îi ajuta pe cei necăjiţi, se ruga pentru toţi, apela la cei ce puteau oferi ajutor,

indiferent de care parte a baricadei se găseau angajaţi în război…
În toamna lui 1992, după întoarcerea în Biserica Ortodoxă Sârbă a eparhiilor din Statele Unite ale Americii şi din Canada, întâi-stătătorul Sârb s'a dus în prima vizită canonică după încetarea schismei. A folosit atunci acest prilej pentru a se întâlni şi cu câţiva din cei mai importanţi oameni de stat, care aveau putere de influenţă în războiul din Iugoslavia. În New York, unde se află sediul Naţiunilor Unite, s'a întâlnit cu Secretarul General Dr. Butros Butros Ghali cu scopul de a-i arăta caracterul nefast al sancţiunilor pe care organizaţia mondială le-a impus („exclusiv") Serbiei şi Muntenegrului şi de a cere ajutor *pentru o rezolvare cu adevărat dreaptă a dramei Iugoslave.* Cu acea ocazie avea să-i spună celui mai înalt funcţionar al acestei organizaţii mondiale, printre altele şi următoarele: *Ceea ce aşteptăm şi de la dumneavoastră, şi de la toţi oamenii voitori de bine din întreaga lume este să priviţi adevărul din toate părţile şi să măsuraţi dreptatea cu aceeaşi măsură pentru toţi.*
Acelaşi lucru avea să-l repete şi la Washington, când s'a întâlnit cu Secretarul de Stat American Lawerence Eagleburger. Răspunzând cuvintelor de întâmpinare ale şefului diplomaţiei Statelor Unite – care vreme de şapte ani fusese ambasador în Iugoslavia – Patriarhul Pavel avea să-i spună: „Vă rog să priviţi adevărul din toate unghiurile. În aceste vremuri, sântem conştienţi că este foarte greu să avem o astfel de perspectivă. Nu este uşor a vedea chinurile pătimite de Sârbi din partea Croaţilor, sau ce pătimesc Croaţii şi musulmanii din partea Sârbilor. Din păcate, în toate taberele sânt oameni care făptuiesc fărădelegi. Şi asta-i cel mai înfricoşător. Sânt oameni care răspund la rău cu rău. Noi însă aşteptăm din partea tuturor să fim măsuraţi cu aceeaşi măsură. Vine iarna şi vom avea mari nenorociri de înfruntat. Copiii, bolnavii şi refugiaţii vor avea cel mai mult de suferit. În puţină vreme vor rămâne fără hrană, cărbune, medicamente… Pe

toţi aceşti oameni necăjiţi îi încredinţăm inimilor Domniilor Voastre şi inimilor oamenilor de bună-credinţă. Ce se va întâmpla cu ei – doar Dumnezeu ştie! Aceşti oameni sărmani se găsesc şi la Sârbi, şi la Croaţi, şi la musulmani. Vă rugăm să-i ajutaţi pe ei, toţi cei cuprinşi de neputinţe. Noi, ca oameni, sântem conştienţi că stăm în faţa lui Dumnezeu A-toate-cunoscătorul şi în faţa dreptei Lui judecăţi. Nu voim să punem poporul nostru înaintea altora şi nici să pretindem că e mai bun decât celelalte…"

Şeful diplomaţiei Americane l-a numit „viteaz" pe patriarhul Sârb. „Viteaz al păcii." Iar după încheierea convorbirii, pe când îşi luau bun rămas, după cum mărturiseşte unul din episcopii ce erau de faţă, Eagleburger l-a bătut pe umăr, zicându-i: *Sfinţia Voastră, dacă pe faţa pământului ar mai fi un om ca Dumneavoastră, în lume n-ar mai fi războaie, ar domni pacea!*

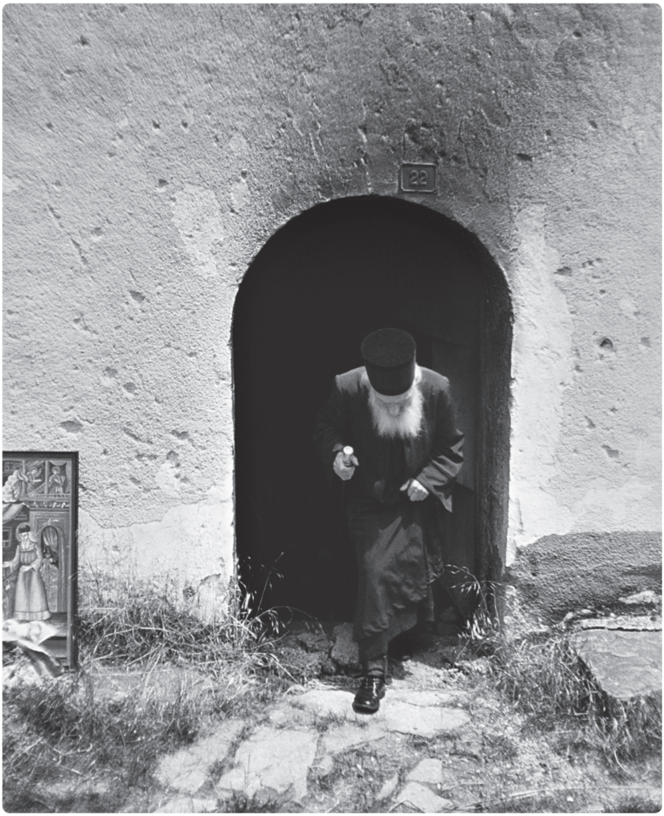
În ciuda faptului că Sârbii au fost ponegriţi în faţa întregii lumi, iar întâi-stătătorul lor duhovnicesc a fost ţinta a nenumărate calomnii, Patriarhul Pavel era primit cu deosebită cinste oriunde apărea. Aşa, bunăoară, doi ani mai târziu (în 1994), când se afla din nou pe continentul nord-american, Patriarhul Pavel a fost invitat la o şedinţă a Parlamentului Canadian dedicată conflictului din fosta Iugoslavie. Când a intrat în sală, discuţiile au încetat şi toţi deputaţii s'au ridicat şi l-au primit cu aplauze pe invitatul prezentat de preşedintele Parlamentului drept „un om sfânt"…

Oriunde mergea, cuvintele sale, care chemau la pace şi înţelegere între oameni, lăsau o adâncă mărturie a chipului smereniei sale, a râvnei în cele mai de preţ virtuţi şi a înălţimii sale duhovniceşti. Din aceste pricini, Episcopul Lavrentie avea să-l numească, pe bună dreptate, *icoană vie şi călătoare a Bisericii noastre* şi să mărturisească faptul că, prin lucrarea sa, *a îmbunătăţit imaginea ţării noastre în lume mai mult decât orice alt Sârb contemporan.*

Patriarhul a îndemnat pe toţi reprezentanţii Bisericii să se poarte asemenea, după dreptatea Dumnezeului celui Adevărat. Astfel, în primăvara lui 2005, când o delegaţie de episcopi ai Bisericii Ortodoxe Sârbe a plecat în America să se întâlnească cu înalţi demnitari responsabili cu politica externă pentru a le face cunoscută situaţia în care se află poporul Sârb şi lăcaşurile sale sfinte, mai cu seamă în Kosovo şi Metohia, Patriarhul Pavel le-a spus la plecare: *Mergeţi acolo, dar să nu spuneţi că noi am fi mai buni decât alţii, dar nici c-am fi cei mai răi…*

În America, gazdele i-au întâmpinat astfel: „Noi ştim că patriarhul vostru este un om sfânt şi cinstit sufleteşte, care în orice moment istoric a condamnat răul, indiferent cine îl înfăptuia…"

Şi, cu adevărat, numele Patriarhului Pavel deschidea multe uşi.

22

MAI PRESUS DE NEAM

Patriarhul Pavel era ca un părinte pentru poporul său, dar aceeşi purtare de grijă o avea faţă de toţi oamenii din lume. Acest fapt s'a putut vedea mai ales în timpul războaielor civile din fosta Iugoslavie, când Sfinţia Sa se ruga, cerea ajutoare şi se lupta să afle soluţii spre binele tuturor, pentru toate părţile aflate în conflict, arătându-le astfel calea păcii. Mărturie stă mulţimea declaraţiilor, scrisorilor, mesajelor, memorandumurilor, precum şi alte izvoare scrise din aceea vreme. *Orice soluţie nedreaptă, de fapt, nu-i o soluţie pentru nimeni: nici pentru noi, nici pentru vecinii noştri, nici pentru Balcani, nici pentru Europa* – se spune în Memorandumul Sfântului Sinod Arhieresc al Bisericii Ortodoxe Sârbe din vara anului 1992.

Episcopii Sârbi, sub conducerea Patriarhului Pavel, s'au arătat a fi mai presus de interesele naţionale şi atunci când au condamnat crimele de război. Asfel, în *Comunicatul despre acuzaţiile mincinoase împotriva poporului Sârb din Bosnia şi Herţegovina* emis în şedinţa extraordinară a Sfântului Sinod Arhieresc din Decembrie 1992, se pomeneşte:

„Trăim suferinţa fiecărui om ca pe propria noastră suferinţă, căci fiecare lacrimă, fiecare rană, trupească sau sufletească, fiecare picătură de sânge sânt lacrimă, rană şi picătură de sânge frăţeşti. Ştim că toţi ne vom înfăţişa în faţa Dumnezeului celui Viu, Judecătorul cel veşnic, unde nici un rău şi nici un neadevăr nu vor mai fi îndreptăţite."

Iar cu alt prilej, Patriarhul Pavel a spus:

„Nu este nici omeneşte, nici Creştineşte să aperi nedreptatea. Ar fi un păcat de neiertat să îndreptăţim fărădelegea cuiva doar pentru că face parte din neamul nostru. Ca oameni şi Creştini, dar şi ca întâistătători responsabili ai Bisericii Ortodoxe, întotdeauna am arătat şi am osândit tot răul şi nu am măsurat niciodată cu măsuri diferite fărădelegile sau pe cei ce le-au săvârşit în funcţie de credinţa ori neamul din care făceau parte."

Ca Biserică naţională locală, Biserica Ortodoxă Sârbă în frunte cu Patriarhul Pavel a stat întotdeauna alături de poporul său. În şedinţa extraordinară din toamna anului 1993, Sfântul Sinod Arhieresc a lansat un *Apel la omenie* către Cosiliul de Securitate al Naţiunilor Unite şi către toate personalităţile, instituţiile şi organizaţiile responsabile ale comunităţii internaţionale „pentru a ridica fără întârziere sancţiunile economice, embargoul şi izolarea poporului Sârb din Republica Federală Iugoslavia (Serbia şi Muntenegru), izolare care nu are precedent în istorie, căci sancţiunile şi embargoul, aşa cum sânt aplicate, chiar dacă ne referim numai la materia primă necesară producţiei medicamentelor, au transformat o ţară întreagă într-un imens lagăr de concentrare sau ghetou şi un întreg popor într'o massă de condamnaţi, de la copilul din pântecele mamei până la bătrânul aflat în pragul morţii." Apelul episcopilor Sârbi se încheie cu aceste cuvinte: *În numele credinţei în Dumnezeu şi în numele nepieritoarei demnităţi a omului, îndemnăm la omenie pe toţi şi pe toate!*

Cu acel prilej, Sinodul Bisericii Ortodoxe Sârbe a trimis un cuvânt poporului Sârb şi Comunităţii internaţionale, prin care îşi exprimă punctul de vedere asupra războaielor şi evenimentelor din acea vreme, precum şi asupra cauzelor şi posibilelor căi de rezolvare ale crizei şi haosului: „Pentru noi şi pentru poporul nostru, acestea sânt vremuri biblice. Trăim clipa de răstignire pe Golgotha. Sântem martori şi părtaşi ai pătimirii unui întreg popor Creştin, mucenicit de cei puternici ai lu-

mii acesteia, atât din ţară, cât şi din străinătate… Înălţând rugăciune, Sinodul Episcopilor Ortodocşi ridică privirea către Dumnezeu şi cere de la oameni apărarea drepturilor elementare umane şi naţionale ale pătimitorului popor Sârb, în toate locurile unde vieţuieşte de veacuri şi mărturiseşte Creştinismul prin spiritualitatea sa, iubirea de dreptate, setea de libertate şi năzuinţa spre omenie. În aceeaşi măsură, cerem şi respectarea drepturilor individuale şi naţionale ale tuturor vecinilor noştri, ale căror pătimiri şi jertfe le deplângem."

Iar poporului său ortodox îi cere *să fie statornic în răbdare, să ierte Creştineşte pe toţi, dar să aiba şi discernământ mai întâi faţă de sine, apoi faţă de conducătorii săi şi faţă de conducătorii marilor puteri.*

Adeseori, patriarhul intervenea personal, îndemnând şi sfătuind. Aşa a fost în toamna lui 1992, când Sfinţia Sa a chemat şi a rugat poporul Sârb din partea răsăriteană a Bosniei să lase să treacă un convoi de ajutoare pentru musulmanii din Srebreniţa. Sârbii au fost mâhniţi din pricină că organizaţiile umanitare internaţionale ajutau mai degrabă pe musulmani şi pe Croaţi şi nu voiau să le vadă şi chinurile şi pătimirea lor. Patriarhul i-a înţeles, dar i-a îndemnat părinteşte să nu-şi arate supărarea prin oprirea ajutorului către cei aflaţi de partea cealaltă a frontului, căci şi aceia sânt oameni. Sfinţia Sa avea să scrie:

Către poporul Sârb din Skelani pe Drina

Vă rog părinteşte să lăsaţi să treacă convoiul internaţional cu ajutoare umanitare care trebuie să ajungă la Srebreniţa. De credeţi că acest ajutor vă este mai de trebuinţă vouă şi familiilor voastre, mai degrabă pătimiţi acum nedreptatea care vi se face decât să o pricinuiţi voi altora, fraţilor voştri de altă credinţă, dar la fel de nefericiţi ca voi. Să fim cu toţii Oameni, fii ai lui Dumnezeu, şi să ne încredinţăm mai degrabă dreptăţii Lui decât mâniei noastre, oricât ni s'ar părea de îndreptăţită.

În numele dragostei evanghelice a lui Dumnezeu şi a Sfintei noastre Biserici care o propovăduieşte, vă trimit binecuvântarea Noastră, cu credinţa că ajutorul va ajunge să mângâie şi pătimirile voastre, dacă la rău nu vom răspunde cu rău şi dacă în cele mai grele ispite ne vom purta ca un neam Creştin, neam al Sfântului Savva.

Rugămintea patriarhului a fost ascultată.
Patriarhul Sârb se lupta ca ajutoarele să ajungă la toţi cei necăjiţi, dar, în acelaşi timp, se lupta şi ca să se facă auzit glasul tuturor. De aceea se împotrivea celor care refuzau dreptul de liberă-exprimare al Sârbilor din Bosnia–Herţegovina în cadrul Referendumului legat de statul în care doresc să trăiască. Sfinţia Sa sprijinea deschis această dorinţă a Sârbilor. Printre altele, într-un interviu pe care i l-am luat în 1993, sfătuia: „Noi, oamenii clerului, de bună seamă nu ar trebui să ne ocupăm de politică, dar Biserica întotdeauna va apăra principiul general al libertăţii omului, căci omul este o fiinţă slobodă. Susţinem acelaşi principiu şi în cazul libertăţii unui întreg popor de a-şi hotărî soarta în mod democratic. Iar când este vorba de probleme de viaţă şi de moarte, Biserica nu poate decât să urmeze principiul ca poporul să-şi exprime liber voia sa. De aceea, Sfântul Sinod al Bisericii noastre a adresat un Apel prin care cere ca poporului Sârb din Bosnia–Herţegovina să i se dea dreptul de a-şi decide singur, în mod liber, soarta. Aceasta este poziţia Bisericii noastre şi credem că toţi oamenii de bună-credinţă din lume, care pretind că au o atitudine democratică, nu pot avea nimic împotrivă.”
Din păcate, cei care au declanşat războiul au fost surzi şi orbi la multe astfel de avertismente, ca şi la suferinţele poporului. De aceea, în August 1995, după exodul Sârbilor din Croaţia şi la începutul agresiunii NATO împotriva Sârbilor din Bosnia–Herţegovina, cu vădită durere în inimă, patriarhul a făcut public un *Apel* în care

vorbeşte despre nenorocirea abătută asupra poporului Sârb, arătând punctul de vedere al Bisericii şi cum trebuie să se poarte cei aflaţi în această situaţie deosebit de grea:
„Cei puternici ai lumii sânt grăbiţi acum, pentru că au înarmat şi au pregătit armata Croaţiei care s'a folosit de prilej pentru a dezrădăcina cea mai mare parte a poporului Sârb din părţile Krainei. Cunoscute centre de putere desfăşoară acum represalii crunte împotriva Sârbilor din Bosnia şi Herţegovina, şi asta în clipa când până şi reprezentanţii lor cei mai responsabili recunosc planul de pace American. Năravurile cele rele ale agresorilor din cele două războaie mondiale se reîntorc în vetrele de veacuri ale poporului Sârb, iar «dreptatea» se împarte cu asprime şi cinism. Poporul nostru este silit prin toate mijloacele să primească ceea ce i s'a hotărât dinainte, în afara participării lui şi împotriva voinţei lui. Mai mult, cu excepţia Sârbilor, autodeterminarea le-a fost recunoscută tuturor, chiar şi atunci când a fost înfăptuită prin mijloace ilegale, imorale şi chiar violente…
În ultimii patru ani, în locul păcii şi reconcilierii pe care le proclamau, puternicii lumii au reuşit să prelungească şi să intensifice acest război inter-etnic ce era şi aşa deosebit de violent – război pe care l-au încurajat deschis înainte de a începe, iar adevărul despre el l-au ascuns cu făţărnicie…
Nu sânt adrese unde să ne putem îndrepta protestul. Cuvintele s'au isprăvit. Puterile demonice îşi arată din ce în ce mai des adevărata lor faţă, fără a se mai strădui să apară în chip de înger de lumină… Vremea e de rugăciune, mai înainte de toate de rugăciune. Rugăciunea noastră nu este îndreptată către dumnezeii mincinoşi, croiţi după măsura omului căzut şi iubitor de sine, ci către singurul Dumnezeu Viu şi Adevărat, Dumnezeu Ziditorul şi Mântuitorul tuturor oamenilor, Dumnezeul dragostei. Iar rugăciunea noastră n-o înălţăm doar pentru neamul nostru, mucenicii noştri, jertfele noastre nevinovate

sau pentru sutele de mii de prigoniţi ai noştri. Rugăciunea noastră îi cuprinde pe toţi cei ce suferă, toate jertfele, toţi izgoniţii, toţi oamenii, fie prieteni, fie neprieteni, fie ştiuţi sau fie neştiuţi… Încă ne rugăm şi pentru trezirea duhovnicească şi pocăinţa mai-marilor Europei şi Americii, cei ce au hotărât «să sprijine procesul de pace» cu ajutorul armelor ucigătoare ale NATO, pe un pământ Sârbeasc scăldat în sânge şi în lacrimi."

Aducându-şi aminte de cuvintele Mântuitorului – *Cine va răbda până la capăt, acela se va mântui* – şi de faptul neîndoielnic că puterea obţinută prin forţă nu a fost vreodată biruitoare până în sfârşit, Sfinţia Sa încheie *Apelul* cu cuvinte de mângâiere, îmbărbătare şi rugăciune: „Vă chemăm pe voi, fraţi şi surori, poporul nostru mult-pătimitor, să mergem numai pe calea dreptăţii şi a cinstei, a credinţei şi a faptelor bune, pe calea omeniei şi a vitejiei Creştine, fără ură şi fără răzbunare împotriva nimănui, îngenunchind întotdeauna numai în faţa lui Dumnezeu şi niciodată în faţa oamenilor. Şi El, Domnul Puterilor, A-toate-ţiitorul, Stăpânul istoriei, Dumnezeul dragostei şi al milosârdiei, dar şi Dreptul Judecător al lumii, va fi cu noi. Iar dacă El va fi cu noi, de cine ne vom teme? Fie ca smeritele ecouri ale clopotelor bisericilor şi mănăstirilor noastre să se unească cu rugăciunea Bisericii Ortodoxe în inimile şi pe buzele tuturor: «Doamne al puterilor, fii cu noi, că pe nimeni afară de Tine, ajutor întru necazuri, nu avem. Doamne al puterilor, miluieşte-ne pre noi!» Amin."

Întocmai cu convingerile sale evanghelice, pe temelia credinţei Creştine că după pătimire va veni Învierea, patriarhul se adresa în chip deosebit celor prigoniţi. În acea lună August a anului 1995, aproape întreg poporul Sârb din Croaţia se afla în coloanele de refugiaţi. Erau cele mai mari coloane de refugiaţi văzute în Europa după cel de-Al Doilea Război Mondial. Sfinţia Sa a adresat poporului încercat cuvinte de sinceră împreună-pătimire, cuvinte pline de

căldură părintească, dar şi pătrunse de aceleaşi sfaturi duhovniceşti, prin care-i îndemna pe refugiaţi să se poarte cu omenie faţă de toţi, fie şi-n cele mai grele împrejurări, fie şi faţă de vrăjmaşii lor.

Îndemnul Patriarhului Pavel către cei prigoniţi din Kraina Sârbească este o pildă de omenie şi de vitejie Creştinească la care Sfinţa Sa deseori făcea pomenire, de aceea merită a fi citat în întregime:

În acest ceas de mare necaz şi grele ispite ne îndreptăm inimile către voi, fraţii noştri pătimitori, cu rugăciune către Dumnezeu şi cu cea mai adâncă compătimire pentru chinurile voastre, aducându-vă înainte cuvinte de mângâiere şi de îmbărbătare. Hristos a zis: «Fericiţi cei ce se gonesc pentru dreptate, că acelora este Împărăţia Cerurilor.» /Matei 5, 10/ După dreptatea lui Dumnezeu, voi sânteţi izgoniţi cu cruzime şi neomenie din vetrele voastre de veacuri şi trimişi către niciunde. Ştim că ajutorul dat de poporul nostru şi de oamenii de bună-credinţă din întreaga lume vă este de mare preţ, însă mai ştim şi că este doar o picătură în oceanul chinurilor şi al umilinţelor voastre.

Chemăm prin acest Îndemn pe toţi fraţii ortodocşi Sârbi din ţară şi din diasporă să facă tot ceea ce le stă în putinţă pentru a vă mângâia durerea şi a vă uşura crucea grea a prigonirii. Asemenea, vă rog şi pe voi, toţi, de la mic la mare, să nu vă clătinaţi cu duhul, să nu slăbiţi şi să nu cădeţi în deznădejde. Ştim din istorie, chiar dacă am privi numai întreaga istorie plină de chinuri a neamului nostru, că Dumnezeu nu îngăduie niciodată ispite mai mari decât pot duce oamenii. /cf. I Cor. 10, 13/ Înaintaşii noştri, în vremea Patriarhului Arsenie III Cearnoievici (1690) şi a Patriarhului Arsenie IV Şakabenta (1737), ca şi în vremea multor altor prigoniri şi izgoniri pe care neamul nostru le-a îndurat de-a lungul veacurilor, s'au aflat în împrejurări şi mai fără de ieşire, dar s'au ţinut şi au dăinuit şi au înviat de fiecare dată, biruind toate necazurile şi toate ispitele. De multe ori s'a întâmplat să nu găsească pe nimeni pe lume care să-i mângâie, d-apoi să-i mai

ajute. Azi, pe lângă tot necazul, nu-i aşa. Întregul popor Sârbesc, dar şi mulţi oameni cinstiţi din întreaga lume pătimesc împreună cu voi şi se străduiesc să vă uşureze pierderea şi necazurile. Sântem pe deplin încredinţaţi că dreptatea lui Dumnezeu va ieşi la iveală într-un sfârşit şi că Dumnezeu va rândui ca mulţi dintre voi să se întoarcă la vetrele lor lăsate în părăsire.

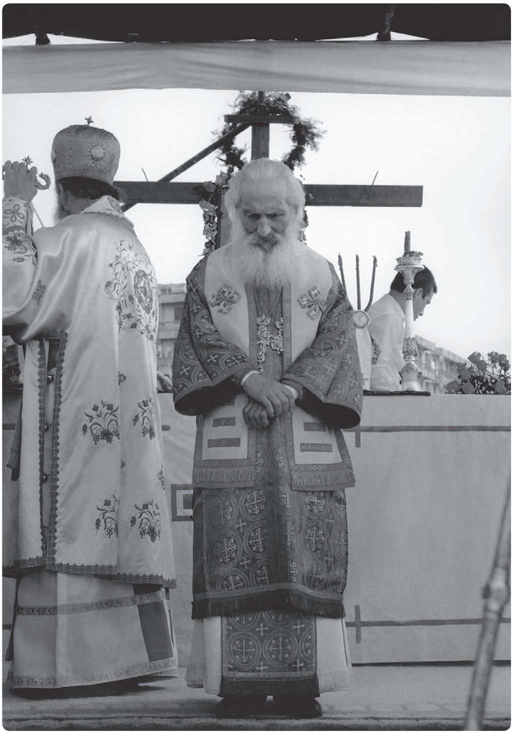
Ne rugăm Domnului să vă învârtoşeze credinţa, să vă întărească nădejdea în biruinţa binelui şi a dreptăţii, să înmulţească în voi şi în noi toţi dragostea şi jertfa pentru aproapele, ca să ne purtăm până la capăt crucea ca vrednici urmaşi ai Sfântului Savva, al Sfântului Mare Mucenic Lazăr şi ai noilor mucenici de la Glina, Iadovno şi Iasenovaţ, trăind cu credinţa că va veni ceasul Învierii şi al biruinţei. Să ne ţinem azi ca şi ieri, ca întotdeauna, de acea vorbă sfântă din bătrâni: «La bine să nu te semeţeşti, la rău să nu deznădăjduieşti.» Viu este Domnul Dumnezeul nostru, iar dreptatea Lui este blândă, dar biruitoare. Şi viu va fi sufletul nostru dacă va rămâne cu Dumnezeu şi cu dreptatea Lui.

Adresându-ne vouă, îi îndemnăm în acelaşi timp pe toţi episcopii, preoţii, monahii noştri, ca şi pe întregul popor să vă fie de ajutor în toate, în toată vremea şi în tot locul. Ne adresăm eparhiilor, parohiilor, preoţilor şi tuturor asociaţiilor umanitare şi credem că ajutorul nu va lipsi.

În această durere abătută asupra noastră prin căderea Republicii Krainei Sârbeşti şi prin izgonirea poporului Sârb din vetrele lui de veacuri, simţim tot ca pe o datorie Creştinească şi morală ca să rugăm pe toţi Sârbii ortodocşi, dar mai ales pe cei prigoniţi, să se stăpânească de la a duşmăni pe oricine aparţine minorităţilor naţionale din Serbia, Republica Bosniei Sârbeşti şi de oriunde, păstrând totdeauna în gând porunca lui Hristos ca şi faţă de duşmanii noştri să ne purtăm omeneşte, cu atât mai mult faţă de cei nevinovaţi. Întodeauna şi

în toate împrejurările vieţii, chiar şi în cele mai grele, trebuie să avem în minte porunca sfântă a lui Hristos: «Toate câte voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea.» /Matei 7, 12/
Împreună cu alte biserici dărâmate în Kraina Sârbească şi Slavonia în timpul acestui război, precum în vremea celui de-al Doilea Război Mondial, a fost dărâmată şi biserica în care eu am fost botezat. De aceea ştiu şi simt cu toată fiinţa mea că şi pe mine, şi pe voi, Dumnezeu ne va mântui numai dacă vom clădi biserica vredniciei, a bărbăţiei şi a stăruinţei în bine. Pe această biserică n-o mai poate dărâma nici o putere vrăjmaşă. Iar unde este ea, este şi dăinuire – atât pentru fiecare din noi, cât şi pentru întregul popor pătimitor. Hristos cel răstignit, prin Crucea Sa a biruit lumea şi a pregătit Învierea Lui şi a noastră. Să ne rugăm Domnului celui răstignit şi înviat ca şi această pătimire a voastră şi a noastră, a tuturor, să ne fie zălog al învierii, cum s'a întâmplat de atâtea ori în trecutul pătimitor al neamului nostru.

Al vostru rugător către Domnul,
Patriarhul Serbiei
Pavel

RUGĂCIUNI PENTRU KOSOVO

Negreşit, cei aproape treizeci şi patru de ani petrecuţi în Kosovo şi Metohia ca episcop de Ras–Prizren au avut o mare înrâurire asupra Patriarhului Pavel. El a trăit laolaltă cu turma lui. De aceea, la întronizarea sa ca patriarh a dorit să-i cheme şi pe apropiaţii săi din Prizren. *Glasnik* – Revista Bisericii Ortodoxe Sârbe din acea vreme – dă mărturie:

„Cei din Prizren au primit cu lacrimi în ochi binecuvântare de la Vlădica lor. Inimile le erau pline de bucurie şi-l rugau să-i pomenească în rugăciunile sale şi pe ei, şi pe întreg poporul mult-încercat din Kosovo şi Metohia. Încă îl rugau: «Pomeneşte, Părinte, în sfintele rugăciunile tale, şi pe tinerii seminarişti şi pe dascălii lor, şi pomeneşte încă pe toţi preoţii şi călugării din mult pătimitoarea eparhie de Ras–Prizren.»”

Chiar dacă se afla de-acum în altă eparhie, Sfinţia Sa nu a încetat să vină deseori în Kosovo şi Metohia şi să slujească în Patriarhia din Peci, care avea statut de Lavră stavropighială. Şi niciodată nu a vizitat Patriarhia din Peci fără să nu meargă şi la alte lăcaşuri sfinte din acele ţinuturi Sârbeşti.

Marea sa grijă pentru Kosovo şi Metohia se va vedea mai cu seamă după retragerea armatei şi poliţiei Sârbeşti şi venirea trupelor internaţionale de poliţie şi armată, în Iunie 1999, când a avut loc cea mai mare prigoană împotriva Sârbilor şi a lăcaşelor Sârbeşti din

acel teritoriu. În fiecare zi, Patriarhul Pavel înălţa rugăciuni pentru poporul pătimitor din Kosovo şi Metohia şi a întocmit singur cereri speciale pe care preoţii Bisericii Ortodoxe Sârbe le rosteau la Sfânta Liturghie.

La Ectenia mare a alcătuit cererea:

Pentru ca Domnul Dumnezeul nostru să trimită mila şi ocrotirea Sa poporului nostru ortodox păcătos şi pătimitor, pentru cei muceniciţi, prigoniţi, chinuiţi: bărbaţi, femei şi copii; pentru păzirea bisericilor şi a mănăstirilor ortodoxe, a familiilor şi caselor din Kosovo şi Metohia, Domnului să ne rugăm. Doamne, miluieşte!

Iar la Ectenia mică, rugăciunea:

Încă ne rugăm ca Domnul Dumnezeul nostru să audă plângerea şi rugăciunea poporului Său mult-pătimitor din Kosovo şi Metohia, şi pentru toţi cei prigoniţi pentru dreptate, ca degrabă să le trimită harul şi puterea Sa, şi pentru ca să-i apere pe cei asupriţi pe nedrept, să zicem toţi: Doamne, miluieşte!

Începând cu această mare prigoană asupra Sârbilor din anul 1999, Sfinţia Sa, deşi înaintat în vârstă, se străduia ca totdeauna la praznicul Naşterii Domnului, la Înviere şi la Acoperământul Maicii Domnului – care este hramul Patriarhiei din Peci – precum şi cu alte prilejuri, să ajungă în Kosovo şi Metohia. Mergea şi fără însoţirea KFOR.[18] Ca şi înainte, nu îngăduia să fie însoţit nici de poliţia Sârbească, nici de nimeni, ca nu cumva cineva să păţească ceva din pricina sa. Mergea singur punându-şi toată nădejdea în paza lui Dumnezeu!

În convorbirile cu demnitarii străini şi cu reprezentanţii altor confesiuni şi asociaţii religioase, una din temele sale de neocolit

---

18 KFOR (*Kosovo Force – Forţele din Kosovo*) reprezintă o forţă militară condusă de NATO cu scopul menţinerii păcii în regiunea Kosovo. După sfârşitul războiului din Kosovo, KFOR se află sub administraţia ONU. Sub mandatul KFOR, în Kosovo si Metohia au fost distruse sau pângărite aproape 200 de biserici şi mănăstiri, iar partea vestică a proviniciei (Metohia) a fost complet epurată etnic de Sârbi. (n. red.)

era pătimirea Sârbilor şi nimicirea lăcaşelor ortodoxe din Kosovo şi Metohia. Dar s'a văzut că cele mai puternice ţări ale lumii, care au declanşat atacul împotriva Serbiei în 1999 şi ai căror soldaţi au venit mai apoi să „păstreze pacea," toate au lucrat din ce în ce mai făţiş la separarea provinciei Kosovo şi Metohia.

La sfârşitul anului 2005, Sinodul Arhieresc al Bisericii Ortodoxe Sârbe, sub conducerea Patriarhului Pavel, ca urmare a anunţului că vor începe discuţiile despre hotărârea „statutului definitiv" al provinciei Kosovo şi Metohia, a făcut public mesajul său prin care cerea să fie luate în seamă interesele tuturor cetăţenilor din acea regiune, căci „pâinea, apa, soarele şi dragostea lui Dumnezeu sânt pentru toţi cei din Kosovo şi Metohia." Dar cere: „Dacă, Doamne fereşte, se va întâmpla ca o anume soluţie să fie impusă, Sinodul aşteaptă ca Parlamentul Serbiei să declare în faţa întregului popor că o parte a teritoriului nostru naţional a fost ocupată în mod nelegitim."

La încheierea şedinţei Sfântului Sinod Arhieresc, patriarhul s'a adresat şi în mod personal prin mass-media naţională şi internaţională cu îndemnul: *Pe limba dreptăţii şi a dreptului internaţional, orice gând de a se răpi Kosovo şi Metohia ar însemna ca, sub ochii întregii lumi, în veacul al XXI-lea, unei ţări democratice din centrul Europei să i se ia cu forţa o parte a teritoriului, care este pentru ea leagănul său duhovnicesc.* La fel ca şi cu toate celelalte prilejuri, întâi-stătătorul Sârb întăreşte: „Nu cerem nimic altceva decât ca problema Kosovo şi Metohia să se rezolve în acelaşi chip în care alte ţări democratice europene au rezolvat probleme similare." La sfârşitul acestui cuvânt, Patriarhul Pavel s'a adresat mai cu seamă fiilor săi duhovniceşti, credincioşilor Bisericii Ortodoxe Sârbe, cu îndemnul: „Fiţi credincioşi, viteji şi exemplari! Să ne păzim sufletele şi conştiinţele curate! Aşa va fi păzit şi sfântul pământ mucenicit al cinstiţilor noştri înaintaşi."

ÎNNOIREA DUHOVNICEASCĂ

În prima convorbire pe care am avut-o cu Preafericitul Pavel, l-am întrebat cum a găsit starea duhovnicească a poporului Sârb după aproape o jumătate de veac de regim comunist atheist, atunci când a ajuns patriarh. Răspunsul Sfinţiei Sale a fost:

În atâţia ani în care poporul nostru nu numai că n-a avut prilejul să se întărească şi să înainteze duhovniceşte, ci dimpotrivă; când în şcoală şi în armată, ca şi în toată media (ziare, radio, televiziune) se vorbea împotriva însemnătăţii credinţei noastre ortodoxe, s'a produs un gol, o prăpastie care nu se poate depăşi acum, dintr'o dată. Dar gândesc şi cred că un număr însemnat din tinerii noştri simte nevoia să audă şi altceva, să afle şi ce ne-a ţinut ca neam sute de ani şi să înţeleagă primejdia unei viziuni unilaterale. După concepţia materialistă, omul este doar trup, pământ, iar suflet nu are. Unii spun, dând ca pildă automobilul, că sufletul ar fi mulţimea acelor rotiţe care, învârtindu-se fiecare la locul ei, permit automobilului să funcţioneze. Ei spun că dacă lipseşte una din acele rotiţe, nu mai avem suflet. Pentru noi, Creştinii, nu este aşa. Pentru noi sufletul este stăpân peste trup. Noi nu tăgăduim trupul, nu zicem că nu sântem şi trup, ci spunem că sântem şi suflet. Trupul este ca o casă în care locuieşte stăpânul. Iar sufletul este cel care ne dă personalitate…

Şi pentru că nimic nu e întâmplător, veni în chip firesc şi întrebarea: *În ce măsură stricarea morală şi duhovnicească a poporului nostru a dus la războiul şi la nenorocirile pe care le trăim în aceşti ani?*
De bună seamă, sânt mai multe elemente şi forţe care au conlucrat şi au dus la război. La acestea a contribuit într'o mare măsură şi concepţia materialistă, din pricina căreia aşezarea noastră duhovnicească a ajuns o ruină. Fără îndoială, golul duhovnicesc şi concepţia materialistă au dus la sporirea patimilor tuturor, de unde s'a ajuns la o răbufnire, la o ură fără de seamăn care i-a împins pe oameni să folosească mijloacele tehnice nimicitoare. Principiul Creştinesc este: «Ce-ţi doreşti ţie, fă şi celuilalt.» Dar vedeţi că, din păcate, noi toţi facem altora ce nu ne-am dori nouă. Când unul se poartă aşa, îi îndeamnă şi pe ceilalţi să poarte la fel. Această atitudine trebuie îndreptată neapărat, căci nu există nici un fel de pricină, nici dumnezeiască, nici naţională, nici personală care să ne îndreptăţească să răspundem răului cu rău. Pur şi simplu nu există o astfel de pricină! Dar, din nefericire, nu toţi oamenii au ajuns la această măsură. Ura este fără margini şi mulţi sânt înarmaţi. Aici este nenorocirea. Ura e cea care a condus la aceste dezastre. Dar se înţelege că au fost şi multe alte forţe şi interese, ţări străine şi altele, care au contribuit şi ele.

L-am mai întrebat pe Sfinţia Sa: *Care ar trebui să fie cel mai de seamă interes naţional al Sârbilor? Dar al tuturor neamurilor?*
Întotdeauna va fi cel ce a fost dintotdeauna. Despre acest interes ne povăţuieşte şi Sfântul Apostol Pavel. El spune că noi sântem ca un Trup. Într-un trup sânt mai multe mădulare. Şi el zice: «Dacă ochiul spune că de nu sânt ureche, înseamnă că nu fac parte din trup şi dacă mâna spune că de ce nu sânt picior, înseamnă că nu sânt din trup, oare totuşi nu sânt ele mădulare ale trupului?» Dacă toate ar fi ochi, ce ne-am face fără urechi, fără mâini, fără picioare, fără inimă?… Aşadar,

vedeţi, când un mădular îşi împlineşte rostul pentru care a fost rânduit, are în vedere şi interesul întregului şi atunci îi este bine şi trupului, şi fiecărui mădular în parte. Căci şi trupul ca întreg n-are alt interes decât binele fiecărui mădular în parte. Se-nţelege, atunci când şi interesul fiecărui mădular nu-i altul decât binele de obşte, atunci avem cea mai fericită situaţie.

Aşa este şi cu un popor. Nenorocirea nu-i că la noi sânt multe partide. Dacă fiecare partid ar lucra cu toată puterea ceea ce consideră că-i cel mai important lucru din programul său, având în vedere binele comun şi dacă s'ar întrece cumva care să slujească mai bine interesului public, atunci ar fi minunat. Dar dacă-şi urmăresc doar interesele lor înguste, nepăsându-le de binele oamenilor, atunci se va ajunge la nefericire.

Tot astfel, o celulă din trup, atâta vreme cât e sănătoasă, lucrează pentru binele tuturor. Când toate celulele sânt sănătoase, atunci şi trupul este sănătos. Când o celulă devine canceroasă, ea pierde simţământul întregului şi trăieşte pe seama celorlalte. Atunci va strica trupul şi, în cele din urmă, va pieri şi ea laolaltă cu trupul. Aşadar trebuie să avem în vedere binele obştesc, nu doar binele personal. De asta au nevoie şi azi, ca întotdeauna, şi Sârbii, şi toţi oamenii care vor să fie folositori atât lor înşile, cât şi neamului lor şi omenirii.

Sfinţia Voastră, deseori pomeniţi că Dumnezeu ne va ajuta dacă va avea pe cine să ajute…, i-am amintit patriarhului, cerându-i să lămurească cele spuse.

Cuvântul Sfântului Apostol Pavel care arată că noi, oamenii, sântem împreună-lucrători cu Dumnezeu, rămâne pentru veşnicie. Noi sântem cu adevărat împreună-lucrători cu Dumnezeu în rânduirea vieţii noastre, în dobândirea Împărăţiei Cerurilor şi în ajutorarea celorlalţi, ca şi ei să-şi rânduiască viaţa şi să dobândească, de vor, Împărăţia lui

Dumnezeu. Această lege va dăinui întotdeauna. Dar, ca să o facem lucrătoare, e nevoie ca şi noi să lucrăm atât cât ne stă în puteri – nici mai mult, nici mai puţin. Dumnezeu ne-a trimis acum, în aceste vremuri, ştiind care sânt ţelurile vremii noastre, pe care ni le-a pus în faţă spre a le împlini. Cunoaşte puterea pe care ne-a dat-o, ştie şi nevoile noastre atunci când aceste ţeluri ne depăşesc puterile. Fiind împreună-lucrători ai Lui, atunci Însuşi El, cu mâna Sa Atotputernică, va săvârşi ceea ce ar fi trebuit să împlinim noi şi n-am putut. Dar condiţia este aceasta, spune Hristos: «Dacă veţi rămânea întru mine, şi cuvintele mele de vor rămânea întru voi, orice veţi vrea, veţi cere şi se va face vouă.» /Ioan 15, 7/ Dacă vom avea credinţă într-Însul, să facem dară această credinţă lucrătoare în aşa fel încât, trăind-o, să-L mărturisim pe Fiul lui Dumnezeu prin viaţa noastră, şi atunci El va fi cu noi.

Căci omul se leapădă de Dumnezeu nu doar prin vorbă, ci şi prin faptele sale rele, prin păcatele lui. Asta înseamnă că «Dumnezeu ne va ajuta dacă va avea pe cine să ajute» – dacă noi vom săvârşi voia Sa, atunci El va fi cu noi, iar noi nu mai avem de ce să ne temem. Asta mi-o spun tot timpul şi mie, şi altora. Nădăjduiesc că poporul nostru va înţelege acest adevăr şi va rămâne cu Domnul, iar Domnul va rămâne cu noi. Iar când El va fi cu noi, de cine ne vom teme? Cum spune şi Vlădica Niegoş:[19] «Dumnezeu ne cunoaşte şi noi ne cunoaştem – de altă cunoaştere nu avem nevoie.»

19 Vlădica Niegoş (Petru al II-lea Petrovici Niegoş 1813 – 1851) a fost un Episcop al Bisericii Ortodoxe Sârbe şi Domnitor al Muntenegrului (1830 – 1851). Este mai cunoscut ca scriitor, fiind considerat de mulţi ca unul din cei mai mari poeţi Sârbi. Printre operele sale se numără: Cununa munţilor, Lumina microcosmosului, Oglinda Sârbească. (n. red.)

O MĂSURĂ PENTRU TOATE

În acei nefericiţi ani ai războiului, Patriarhul Pavel repeta adeseori îndemnul pe care-l adresase în predica sa de la praznicul Sfântului Savva, din Ianuarie 1992: *Fiecare Sârb să-şi cerceteze cugetul şi faptele şi să vadă dacă nu cumva n-a participat la nenorocirea abătută asupra tuturor din pricina vreunui păcat personal.*

Deşi înţelesul e limpede, l-am rugat pe Sfinţia Sa să spună mai multe despre aceasta… Şi iată ce mi-a răspuns:

„Noi, dacă voim să fim Oameni şi Creştini, nu trebuie să ţinem seama de cum se poartă alţii, ci sântem datori să preţuim principiul evanghelic care spune că fiecare în parte sântem ca o celulă într'un trup. Dacă acea celulă devine canceroasă, ea va primejdui întregul organism. Se înţelege, nu generalizăm niciodată, nu putem spune că toţi Sârbii sânt buni, iar ceilalţi răi. Asta nu! Şi printre noi sânt oameni de tot felul. Dar îi avem în vedere acum pe cei ce dau tonul şi conduc, care dau identitatea poporului nostru ca popor al lui Dumnezeu. Dintre aceştia, cei care au făcut rele cu adevărat sânt datori să se cerceteze pe sine. Fără a ţine seamă de cum se poartă alţii, noi trebuie să rămânem pe această cale a Evangheliei, care până astăzi a fost şi calea noastră naţională. Deseori pomenesc cuvintele lui Marko Milianov[20]

20 Căpetenie Sârbă în lupta împotriva Turcilor (1862-1878). A scris cele mai frumoase pagini din literatura Sârbă despre omenie şi vitejie – Pilde de omenie şi vitejie (1901) şi Pagini alese din istoria Muntenegrului. (n. red.)

că «vitejia înseamnă a te apăra de duşmani, iar omenia este a-i apăra pe duşmani de tine.» Asta nu înseamnă să zicem oricui: «Vino, frate!» – noi să-l îmbrăţişăm, iar el să ne ucidă. Creştinismul nu propovăduieşte o astfel de dragoste faţă de duşmani. Nu vorbim acum de o purtare sentimentală, ci despre purtarea evanghelică care trebuie să ne îmboldească să rămânem Oameni. Cu alte cuvinte, cum se spune în popor: «Când ai o puşcă-n mână, să am şi eu una, şi-apoi să fie după voia lui Dumnezeu şi după norocul viteazului!» Dar dacă celălalt nu are puşca-n mâini, dacă-i neputincios, atunci cu nici un preţ să nu-i scoţi ochii, să nu-i tai capul, să nu-l măcelăreşti!… Nu există pe lume nici o pricină care să ne îngăduiască sau să ne îndreptăţească să ne purtăm aşa, indiferent de cum se poartă alţii cu noi. Oricine face astfel de lucruri este un ticălos. Iar noi, oare nu vom fi la fel dacă vom răspunde cu aceeaşi monedă?

De multe ori pomenesc situaţia unei femei simple din Kosovo. Copiii i-au crescut şi s'au dus care încotro, iar ea a rămas singură cu bărbatul ei. Într-o vreme, au sădit o livadă pe pământul lor. Dar în aceeaşi noapte, vecinii au venit şi-au stricat-o. Dimineaţa, când s'au trezit şi-au văzut paguba, s'au plâns unor cunoscuţi. Aceştia le-au spus: «Păi şi vecinii voştri tocmai ce-au sădit livadă; mergeţi şi le faceţi şi voi la fel!» Femeia însă le-a răspuns: «Noi n-o să facem aşa ceva.» «Cum, chiar n-o să le faceţi?! Doar ei v'au stricat întâi livada, nu vă rămâne decât să le-o stricaţi şi voi pe-a lor!» La aceste cuvinte, femeia i-a întrebat: «Ce ne-au facut ei nouă este bine?» «Nu…», i-au răspuns prietenii. «Apoi atunci, cum poate să fie bine dacă noi le-om face la fel?!»"

Vedeţi cum acea femeie s'a purtat evanghelic, ca un adevărat Creştin, ca un adevărat Om! Aşa trebuie să trăim, având o singură măsură pentru toţi, şi pentru noi, şi pentru fiecare.

I-am amintit patriarhului că el însuşi, ca Episcop al Ras-Prizrenului, de multe ori a fost prigonit în mod brutal de către unii Albanezi şi a

răbdat de fiecare dată cu statornicie, ca un adevărat sfânt, aşa cum au spus mulţi… La cuvintele mele a răspuns, ca de obicei, smerit: „Departe de mine să fi răbdat ca un sfânt. De ajuns îmi este să fi săvârşit ce eram dator a face. Odată, un reprezentant al credinţei islamice din Kosovo mi-a trimis o scrisoare în care-mi spunea că pentru musulmani este de neacceptat principiul: „Nu poate răsări soarele pentru unul, până nu apune pentru altul.” I-am răspuns că acest principiu cu atât mai mult se opune Evangheliei şi Ortodoxiei, căci pământul lui Dumnezeu este îndeajuns de întins ca să ne cuprindă pe toţi, dacă sântem Oameni. Încă i-am mai zis că principiul ăsta îi călăuzeşte doar pe cei care vor epurare etnică în Kosovo şi Metohia, sau care ar cere o Serbie, sau orice altă ţară, epurată etnic. Noi sântem Oameni, poporul lui Dumnezeu care trăieşte aici şi, dacă Oameni vom fi cu toţii, pământul nu ne va fi neîncăpător. Dacă însă vom fi neoameni, negreşit ne va fi mereu strâmt, chiar dacă am rămâne numai doi pe lume.”

În Croaţia şi Bosnia, în timpul războaielor de la apus de Drina, Patriarhul Pavel a trimis invitaţii de mai multe ori către Cardinalul Franio Kuharici din Zagreb şi către reprezentantul comunităţii islamice, Iakub Selimovski din Saraievo pentru a se întâlni şi a face un apel comun către credincioşii lor *ca, în părţile aflate în război, conflictele armate şi vrăjmăşia să înceteze, iar problemele delicate să se discute în pace.* Patriarhul a fost stăruitor în chemările sale, aşa că ei n-au avut cum să nu răspundă, mai ales că era vorba despre un apel public. De câteva ori s'au întâlnit – dar, oare, a folosit la ceva?

„Ne-am adunat cu toţii acolo ca să-i îndemnăm pe credincioşii noştri ca, mai înainte de toate, să ia aminte la credinţa lor. Dar câţi ne-au şi ascultat, asta-i altă socoteală. Asta nu mai ţinea de noi, ci de ei. De noi ţinea doar ce făceam şi ce le spuneam. Toţi credem într'un singur Dumnezeu. Mai ales noi şi catolicii sântem mai

apropiaţi, căci avem aceeaşi Evanghelie, Sfânta Scriptură şi multe cărţi sfinte. Musulmanii cred şi ei că Iisus Hristos este proroc – aşişderea credem şi noi că este proroc, dar, pentru noi, El mai este şi Mare Preot, Judecător, Împărat care va veni la sfârşitul lumii. Şi ei cred că Iisus Hristos este născut din Fecioara Maria în chip mai presus de fire; toţi credem în viaţa după moarte şi că ne va fi rânduit acolo după cele ce-am făptuit aici. Deci, ca oameni religioşi, am avea cu adevărat puncte comune…

Din nefericire însă pentru toţi, e păcat să avem o măsură şi o dreptate pentru noi, şi o altă măsură şi altă dreptate pentru alţii. Căci, de bună seamă, ceilalţi ne vor răspunde în acelaşi chip, cu o măsură pentru ei şi alta pentru noi.

Noi, credincioşii – şi ortodocşii, şi catolicii, şi musulmanii – credem cu toţii că Dumnezeu este Dumnezeul dreptăţii. În Coran, Domnul Dumnezeu îi îndeamnă pe credincioşi ca nu cumva din pricina urii să nedreptăţească pe cineva, pentru că El, Dumnezeu fiind, cunoaşte purtarea noastră. Din Sfânta Scriptură, tot aşa, vedem că lui Dumnezeu îi este drag fiecare popor care e drept şi se teme de El. Domnul nu se uită la faţa omului, ci la faptele lui. Iar noi, dac-am fi lucrat după dreptatea şi după adevărul lui Dumnezeu şi-am fi urmat numai cele sfinte şi cinstite, n-am fi ajuns niciodată în situaţia asta şi-am fi trăit cu toţii o viaţă mai bună. Şi tot în acest chip putem să ieşim din necazurile în care ne aflăm acum. […] Dacă ne-am ţine cu toţii de dragoste, acest pământ ar fi rai. Măcar dacă ne-am ţine de ceva mai mic decât dragostea – căci dragostea este legătura desăvârşirii – măcar dacă ne-am ţine de principiul «ceea ce vă doriţi vouă, aceea să faceţi altora, iar ceea ce nu vă doriţi vouă, nu faceţi nici altora» – atunci vom vedea că pământul, chiar dacă n-ar fi un rai, totuşi ar fi mai aproape de rai. Dar când noi facem tocmai pe dos, iată unde ajungem."

СТЪ. СТЪ. СТЪ

RUGĂCIUNI ŞI PENTRU VRĂJMAŞI

Cu privire la marile pătimiri ale poporului Sârb din Croaţia (înţelegând aici şi locul de naştere al patriarhului în Slavonia) – evenimente petrecute în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial şi apoi, jumătate de veac mai târziu, în timpul războiului civil – l-am rugat pe Sfinţia Sa să dezlege o nelămurire pe care mulţi o împărtăşeau:

Părinte, oare puteţi să priviţi în acelaşi fel pătimirile neamului nostru, ca Sârb trăitor în sânul unui popor mult-încercat şi ca întâi-stătător al unei Biserici ce propovăduieşte răbdarea şi iertarea, chiar întoarcerea celuilalt obraz?…

Niciodată un Creştin nu trebuie să ajungă la conflictul între dragostea pentru poporul său şi hotărârea de a se ţine de porunca lui Dumnezeu, căci poruncile lui Dumnezeu au fost date tocmai spre binele tuturor popoarelor – deci şi spre binele nostru. Dar, dacă omul îşi îndreaptă toată bunăvoinţa numai spre familia sa, spre neamul său şi nu îi mai rămâne nimic pentru celelalte popoare, este o mare nenorocire şi pentru el, şi pentru neamul căruia aparţine. Cu adevărat, Creştinismul este credinţa dragostei. În Sfânta Scriptură se zice că Dumnezeu este şi Adevărul, şi Dreptatea, dar şi Dragostea. Însuşi Domnul Hristos cere de la noi: «Iubiţi pre vrăjmaşii voştri, binecuvântaţi pre cei ce vă blesteamă pre voi, bine faceţi celor ce vă urăsc pre voi, şi vă rugaţi pentru cei ce vă supără, şi vă gonesc pre voi. Ca

să fiţi fii Tatălui vostru celui din Ceruri; că pre soarele său îl răsare preste cei răi, şi preste cei buni; şi plouă preste cei drepţi, şi preste cei nedrepţi.» /Matei 5, 44-45/ Iată ce înseamnă această dragoste, chiar faţă de vrăjmaşi. Nu sentimentalisme! Dragostea faţă de vrăjmaşi este să gândeşti că acela nu ştie ce face şi că, din pricina răutăţilor pe care le săvârşeşte, cea mai mare pagubă şi-o face luişi şi poporului său. E ca şi cum s'ar arunca într-o prăpastie şi, dacă nu se pocăieşte cu adevărat în faţa lui Dumnezeu, dacă nu-şi schimbă felul de viaţă, va ispăşi în veşnicie. Veşnicia nu are sfârşit. Acest simţământ, ca şi tristeţea pe care o încerci în faţa fiecărui om care-şi întinează chipul său şi-al poporului său, dorirea care ţi se naşte în suflet şi rugăciunea către Dumnezeu pentru ca şi el să se pocăiască cu adevărat şi să se îndrepte, iată ce înseamnă dragostea faţă de vrăjmaşi. Care va să zică, de la noi se cere să fim răbdători şi să iertăm, dar, se-nţelege, nu cu o detaşare fără de minte. Hristos ne trimite «ca oile în mijlocul lupilor» şi cere de la noi: «fiţi înţelepţi ca şerpii şi proşti ca porumbii.» /Matei 10, 16/

Într'un alt loc zice: «Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca cineva sufletul său să-şi pună pentru prietenii săi.» /Ioan 15, 13/ Când, în acele vremuri îndepărtate, s'a ajuns la o neînţelegere, să zic aşa, între Sfinţii Chiril şi Metodie şi nişte oameni, cineva le-a spus: «Voi aveţi porunca: Să nu ucizi!, însă purtaţi război împotriva noastră!» Atunci ei i-au răspuns: «Cine credeţi voi că face mai mult: cel care împlineşte o poruncă, sau cel care împlineşte două porunci ale stăpânului său?» «Păi, acela care împlineşte două porunci.» Atunci sfinţii i-au zis: «Este adevărat că Dumnezeu a zis: Să nu ucizi!, dar Hristos a zis şi aceasta, că nu este dragoste mai mare ca atunci când cineva îşi dă viaţa pentru aproapele său; iar cei care se duc în apărarea vieţii şi neatârnării celor apropiaţi îşi pun viaţa lor în primejdie.» Şi, cu adevărat, nu este dragoste mai mare decât atunci când cineva sufletul său şi-l pune pentru prietenii săi.

Patriarhul Pavel al Serbiei şi-a închinat întreaga viaţă lui Dumnezeu şi celor apropiaţi – atât poporului său, cât şi celorlaltor popoare. S'a rugat pentru toţi oamenii, chiar şi pentru vrăjmaşi. S'a lepădat de păcat, dar nu l-a lepădat şi pe păcătos. Aşa, la puţină vreme de la primirea celei mai înalte slujiri bisericeşti, el însuşi a alcătuit cereri în care se roagă şi pentru vrăjmaşi şi le-a trimis să se citească în toate bisericile ortodoxe Sârbe.

Rugăciune pentru *Ectenia mare*:
Pentru ca să se pogoare mila lui Dumnezeu peste noi, slugile sale cele nevrednice, să ne păzească de toată ura şi răutatea îndreptate asupra noastră şi să ne sădească în suflete dragostea cea neiubitoare de sine, după care să cunoască toţi că sântem ucenicii lui Hristos şi poporul lui Dumnezeu, precum au fost sfinţii noştri înaintaşi, şi pentru ca mereu să ştim să alegem adevărul şi dreptatea Împărăţiei Cereşti, Domnului să ne rugăm: Doamne, miluieşte!
Pentru ca Dumnezeu să le dea pocăinţă, să le lumineze mintea şi inima şi să le dăruiască dragostea sfântă faţă de vrăjmaşi tuturor celor ce au făcut nedreptăţi, fie au întristat pe săraci, fie au vărsat sânge nevinovat, sau la ură au răspuns cu ură, Domnului să ne rugăm: Doamne, miluieşte!

Rugăciune pentru *Ectenia mică*:
Doamne, cât s'au înmulţit cei ce se ridică asupra noastră şi zic: nu este ajutor lor nici de la Dumnezeu, nici de la oameni! Pentru ca să rămânem poporul Tău în credinţă şi în fapte, Doamne, tinde mila Ta spre noi! Şi pentru ca pătimirea noastră să fie pentru dreptatea şi adevărul Tău şi să nu fie din pricina nedreptăţilor şi urii noastre, să zicem toţi, din toată inima: Doamne, miluieşte!

Încă ne rugăm Domnului, Mântuitorul tuturor oamenilor, şi pentru cei ce ne urăsc pe noi, pentru ca iubitorul de oameni Dumnezeu să-i întoarcă din vrăjmăşia asupra poporului nostru ortodox, şi pentru ca să nu ne mai nimicească sfintele lăcaşe şi morminte, să nu ne mai ucidă pruncii şi să nu mai prigonească poporul, ci să-i întoarcă pe ei la calea pocăinţei, a dreptăţii şi a mântuirii, să zicem toţi, din toată inima: Doamne, miluieşte!

RĂZBOIUL DREPT

Pentru că în orice război multe din reguli sânt încălcate, Sfinţia Sa adesea îndemna, chema, ruga pe oameni să-şi păstreze capul chiar şi în cele mai grele împrejurări. Astfel, în mai-sus-pomenita predică la praznicul Sfântului Savva, Patriarhul Pavel, împreună cu toţi arhiereii Bisericii Ortodoxe Sârbe, întăreşte:

„După cum Sfântul Savva a tâlcuit cuvântul Mântuitorului, necazurile noastre de astăzi trebuie înţelese în acest chip: statul naţional, patria este pământul părinţilor noştri. Statul să nu meargă până unde poate ajunge sabia, ci sabia să meargă numai până unde se-ntinde ţara. Dacă se-ngăduie unui stat să se întindă până unde-i poate ajunge sabia, atunci statul încetează să mai fie naţional, încetează să mai fie patrie şi ajunge imperiu. În acest chip, va câştiga în cele pământeşti, dar va pierde în cele duhovniceşti. Iar pentru un stat naţional, a robi pe cineva este tot atât de cumplit cu a fi robit."

Pe acest temei, l-am întrebat pe Sfinţia Sa mai târziu, în timpul războiului, în ce măsură urmează Sârbii acestui principiu. Iată ce mi-a răspuns:

„Acest principiu a fost dintotdeauna evanghelic şi ortodox. Noi, Creştinii, niciodată nu putem îndreptăţi un război de cucerire, nu putem încălca libertatea şi răpi avutul altora. Iar ca să ne apărăm neatârnarea, credinţa şi vetrele noastre, asta este o datorie. La întrebarea unei jurnaliste străine «Oare există vreun război drept?», i-am

răspuns: «Socotesc că un astfel de război poate exista pe pământ, aşa cum există şi în Cer.» În Apocalipsa Sfântului Ioan Theologul este scris: «Şi s'a făcut război în Cer: Mihail şi Îngerii lui au dat război cu balaurul, şi balaurul a dat război, şi îngerii lui. Şi s'a aruncat balaurul cel mare, şarpele cel vechi, care se cheamă diavol, şi satana. Şi nu a biruit, nici loc s'a aflat lor mai mult în Cer.» /Apoc. 12, 7-9/ Răul se repede asupra Binelui. Binele trebuie să se apere. La începutul Scripturii, se spune că Adam şi Eva au avut mai întâi doi fii, Cain şi Avel, şi răul Cain s'a aruncat asupra fratelui său, Avel, şi l-a ucis. Ce îi lipsea, oare, dacă erau numai ei patru pe pământ?... După cum vedeţi, Binele trebuie să se apere de Rău... Şi la Kosovo, când Sfântul Cneaz Lazăr şi strămoşii noştri s'au pornit la război, nu s'au dus să răpească ale altora, ci să se apere de cei ce voiau să le răpească libertatea şi pământul lor. Pentru asta au plătit cu preţul vieţilor lor. Şi nu o dată înaintaşii noştri şi-au dat vieţile pentru neatârnare, dar nu răpind avutul altora, nici călcând libertatea altora. Acesta este înţelesul cuvintelor că «sabia poate merge numai până unde ajunge dreptatea.» Îmi pare că Sârbii urmează acestui principiu şi-n războiul de acum. Dreptul şi datoria lor este să-şi apere patria, vetrele şi mormintele..."

Patriarhul Serbiei a scris şi s'a întâlnit cu mulţi politicieni din lumea întreagă care erau implicaţi în conflictele din Iugoslavia şi cărora le stătea în putere să facă ceva pentru oprirea războiului. Sfinţia Sa i-a rugat să fie obiectivi. Însă mulţi dintre ei au rămas surzi la rugăminţile sale. Despre acestea, în toamna anului 1993, patriarhul mi-a mărturisit următoarele:

„În adresările mele către aceşti oameni, fie prin scrisori, fie direct, când îi întâlneam aici, fiind veniţi să vadă situaţia la faţa locului, după cum înşişi ziceau, întotdeauna le-am amintit că, dacă sânt oameni de bună credinţă, să nu-i asculte numai pe unii, doar pe Sârbi, sau doar pe Croaţi, sau doar pe musulmani, ci să privească întregul şi să cân-

tărească tuturor cu o singură măsură. Asta am cerut de la ei, pentru că nu sânt nici Sârbi, nici Croaţi, nici musulmani şi pot, de vor, să privească situaţia în mod detaşat. Dar, iată un exemplu de cum ne-au prezentat: anul trecut (1992), în Decembrie, când am avut şedinţa extraordinară a Sinodului, ne-a venit o ştire că un deputat a susţinut în Parlamentul din Canada că doi dintre episcopii noştri au declarat că Sârbii, adică armata iugoslavă în care majoritari erau Sârbii, au ucis 180000 de musulmani şi au violat 30000 de musulmance. Acest deputat a mai adăugat că eu însumi aş fi mărturisit acestea! Dar eu – Dumnezeu mi-e martor! – niciodată, nici chiar în faţa mea, n-am zis câţi oameni au fost ucişi în Bosnia şi Herţegovina şi-n Croaţia, nici câte femei au fost violate, pentru că, oare, cine să cunoască numărul lor ce creşte în fiecare zi?… Iată în ce chip ne înfăţişează ei!"

În spatele acestor minciuni se ascundeau adevăraţii iniţiatori ai războiului, de aceea minciunile nici nu încetau. După acelaşi tipar au fost răspândite minciunile şi-n timpul conflictului din Kosovo şi Metohia. Ziariştii străini din acea vreme, parcă înţeleşi, îi puneau patriarhului una şi aceeşi întrebare: *Au Sârbii pentru ce se căi şi se ruga?* Patriarhul le răspundea: *Au, dar şi Albanezii, şi Europa, şi America au pentru ce se căi şi cere iertare.* Însă majoritatea celor ce puneau acestă întrebare de obicei ciunteau în aşa fel răspunsul primit, încât publicau doar atât: *Patriarhul Serbiei a declarat că Sârbii au pentru ce se căi şi cere iertare,* iar restul cuvântului îl lăsau la o parte. Patriarhul comenta acestea cu pace şi cu credinţă adevărată, zicând: *A auzit Cel de Sus!*

A FI OM ŞI PRINTRE NEOAMENI

Deseori, dar mai ales înainte de praznicele Naşterii şi Învierii, Patriarhul Pavel era solicitat să dea interviuri atât pentru mass-media naţională, cât şi pentru cea internaţională, căci cuvântul său avea un larg răsunet. O mare parte a cererilor pentru interviu le-a primit cu prilejul sărbătoririi a 2000 de ani de Creştinism şi intrării într'un nou mileniu. Cu mila lui Dumnezeu, am avut şansa ca Sfinţia Sa să acorde un intreviu revistei NIN cu ocazia acestui mare Jubileu. Convorbirea a fost publicată în numărul de Crăciun al acestul prestigios săptămânal Sârbesc.

Se împlinesc două mii de ani de la Naşterea Domnului nosru Iisus Hristos… Unde sântem acum şi ce fel de oameni sântem? Cât ne-am depărtat de rădăcinile Creştinismului?

De bună seamă, două mii de ani este o perioadă lungă dar, după cuvântul lui Hristos, cu cât ne vom apropia mai mult de sfârşitul lumii – şi ne apropiem pe zi ce trece – tot mai greu va fi pentru Creştini. Domnul zice: «Veţi auzi războaie şi veşti de războaie, pământul se va cutremura, va fi foamete şi ciumă şi pentru înmulţirea fărădelegii va răci dragostea multora, şi atunci se vor sminti mulţi, şi se vor vinde unul pe altul, şi se vor urî unul pe altul, iar cel ce va răbda până în sfârşit, acela se va mântui.» /Matei 24, 6-13/ Nu era uşor a fi Creştin în primele veacuri. Închipuiţi-vă acele vremuri de idolatrie Greco-

Romană… Zeii lor erau pe Olimp. Acolo beau amvrozie şi petreceau, se luptau între ei, răpeau femeile unii altora şi altele asemenea. Şi acum, imaginaţi-vă că Dumnezeu vine să pătimească tocmai într-o astfel de lume. Nu găseşte alt loc unde să se nască, nici în palat, nici în casă, ci într'o peşteră. Şi toată viaţa sa pământească este prigonit şi, la sfârşit, răstignit. Şi încă pe Cruce se ruga: «Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac!» /Luca 23, 34/ Gândul că Dumnezeu vine să pătimească era pentru Grecii învăţaţi nebunie, iar pentru Evrei, care credeau într-Unul Dumnezeu, era sminteală. Nici azi nu e uşor să fii Creştin. În «Mizerabilii» lui Victor Hugo, un robespierrist îi zice Cardinalului Bienvenu: «Al vostru «iubiţi-vă unii pe alţii» e-o nebunie!» Cardinalul i-a răspuns: «Bine, dacă asta e nebunie, atunci sufletul trebuie să se ascundă în ea precum perla într'o scoică!» Aşa şi noi trebuie să lăsăm nebunia să ne fie cochilie, dar înăuntru să se afle perla, Adevărul.

Sau acea pildă a lui Hristos despre omul care găseşte o comoară ascunsă într'o ţarină. Se duce acasă şi vinde tot ce are ca să cumpăre acea ţarină. În ochii familiei şi-ai prietenilor a văzut că-l priveau ca pe-un nebun. Dar el ştia ceva ce ei nu ştiau, că acea comoară preţuieşte nemăsurat mai mult decât tot ce avusese până atunci. Tot astfel, cei care astăzi nu cred sânt cei care încă n-au găsit comoara ascunsă în ţarină. Pentru ei, propovăduirea Crucii e nebunie. Dar pentru noi, Crucea e puterea lui Dumnezeu cea mântuitoare. Şi astăzi multora le e greu să înţeleagă că Dumnezeu ne-a iubit atât încât L-a trimis pe Fiul său cel Unul-Născut să pătimească şi să moară pentru mântuirea noastră.

În cuvintele lui Hristos pe care le-aţi pomenit la început parcă am recunoaşte vremurile pe care le trăim… În ce măsură situaţia în care ne aflăm este „rodul" modului de viaţă trăit de această lume?

Pentru noi, Creştinii, pricina morţii şi a tuturor nenorocirilor a fost dintotdeauna păcatul. Noi sântem zidiţi pentru a fi nemuritori şi, se înţelege, sântem zidiţi din dragoste. Să avem şi noi, dară, dragoste faţă de vrăjmaşi! Dar noi n-o avem nici faţă de apropiaţii noştri. Ştiţi şi singuri în ce stare se află familia, societatea… Omul, pe lângă raţiune, mai este dăruit şi cu inimă, şi cu sentimente, şi cu voinţă ca putere care poate să înfăptuiască ceea ce raţiunea şi inima găsesc de cuviinţă. Pe lângă acestea, mai este dăruit şi cu libertate, în virtutea căreia omul poate face voia lui Dumnezeu, dar I se poate şi împotrivi. Cum zice filosoful nostru, Boja Knejevici: «Omul e o fiinţă care poate fi atât de bună încât să-L bucure pe Dumnezeu, dar poate fi şi atât de rea încât să-l ruşineze pe diavol.» Vedeţi ce mare diferenţă! Unde ne vom afla ţine doar de noi.

De bună seamă, aceşti cincizeci de ani de mare atheism şi de folosire a tuturor mijloacelor pentru promovarea materialismului au contribuit mult la starea noastră actuală de robie. Dar, până la urmă, omul poate să rămână Om şi printre neoameni. Poate să rămână oaie a lui Hristos şi printre lupi, dar la fel de bine poate să fie şi neom printre oameni. Cu cât împrejurările sânt mai grele şi omul rămâne Om, cu atât mai mare este el în faţa lui Dumnezeu şi-n faţa înaintaşilor şi-a oamenilor de bună-credinţă. Iată o pildă: pe lângă Domnul Hristos au stat doisprezece din cei mai apropiaţi ucenici, Apostolii Săi, dar Iuda a rămas Iuda, trădător. Şi el a văzut cu ochii săi viaţa, faptele şi minunile Domnului, a auzit şi cuvintele din gura Sa, cuvinte pe care noi acum putem doar să le citim! Pe atunci, un număr mare de oameni, Evrei, aşteptau venirea Mântuitorului – dar îl aşteptau ca împărat al lumii acesteia, care să nimicească împărăţia Romei şi să ridice o nouă împărăţie în care Evreii să fie poporul conducător. Iar El vine şi le propovăduieşte că va muri pe Cruce! De neînţeles! Şi Apostolii erau din poporul Evreiesc, ca şi Născătoarea de Dumnezeu. Este adevărat, Hristos nu este Evreu

în sensul paternităţii care dă apartenenţa la un popor. Adam nu este nici Evreu, nici Sârb. El este părintele tuturor. Toţi Apostolii sânt din poporul Evreiesc, ca şi primii Creştini, cu toate acestea majoritatea Evreilor au rămas în afara Bisericii, deoarece n-au crezut că Hristos este adevăratul Mântuitor.

Cu cât vom înainta în timp, cu atât va fi din ce în ce mai greu. Hristos a ştiut cum vor fi vremurile şi ne-a înştiinţat din timp, ca să ne pregătim şi să nu ne ducem şi noi după cei mulţi care merg spre prăpastie. Al nostru este a ne strădui să fim cu adevărat Oameni, pregătiţi să rămânem oile lui Hristos şi printre lupi. Dumnezeu ne trimite lupii ca să-i iubim şi pe ei, pentru ca şi ei, văzând viaţa şi credinţa noastră, să-şi dorească să ajungă oi ale lui Hristos. Dar, în orice caz, cel mai important e ca noi să nu ajungem lupi. Acest gând ne va ţine şi trupeşte, şi sufleteşte. Iar dacă va trebui să pierim, să pierim ca Oameni. Ca neoameni să nu primim nici să trăim, nici să murim. Acesta este şi mesajul mucenicilor şi al noilor noştri mucenici în ajunul proslăvirii a două mii de ani de la Naşterea Fiului lui Dumnezeu.

BISERICII, CELE ALE BISERICII…

Vremea Patriarhului Pavel a adus îndreptarea multor nedreptăţi pe care statul comunist, după cel de-Al Doilea Război Mondial, le-a pricinuit Bisericii. A fost dată o nouă *Lege asupra bisericilor şi comunităţilor religioase* în care se menţionează că: *Biserica Ortodoxă Sârbă are un rol excepţional din punct de vedere istoric, civilizator şi al făuririi statului, în alcătuirea, păstrarea şi dezvoltarea identităţii poporului Sârb.* (Articolul 11, Aliniatul 2)

Apoi a fost dată şi o *Lege a restituirii bunurilor bisericilor şi comunităţilor religioase,* care prevedea înapoierea tuturor bunurilor mobile şi imobile luate după cel de-Al Doilea Război Mondial prin aplicarea *Reformei agrare*, a naţionalizării şi a altor reglementări, sau altor acte prin care au fost înstrăinate. (Articolul 1) Era prevăzut ca bunurile luate să se înapoieze ca atare sau să se facă despăgubiri în cazul în care n-ar fi fost cu putinţă restituirea lor. (Articolul 4)

Au fost înfiinţate eparhii noi şi reînfiinţate câteva din cele vechi. Multe biserici au fost ridicate sau restaurate. Numai în Belgrad – care se află sub jurisdicţia directă a patriarhului – au fost ridicate sau începute douăzeci şi nouă de biserici noi, pe lângă lucrările de finalizare ale Catedralei Sfântul Savva – cea mai mare biserică ortodoxă din lume.

Seminarul din Ţetinie a fost şi el restaurat şi au mai fost deschise seminarii în Focea şi Kraguievaţ. A fost înfiinţată o facultate de theologie în Niş şi alta în Focea, care mai târziu va fi mutată în Saraievo.

La Facultatea de Theologie din Belgrad a fost creată secţia de Artă şi Restaurare. Iar Facultatea de Theologie din Belgrad, care multă vreme a fost singura instituţie de învăţământ superior a Bisericii Ortodoxe Sârbe, avea să se întoarcă în cadrul Universităţii din Belgrad, de unde fusese scoasă în timpul comunismului, cu jumătate de veac mai înainte, în 1952.

De când a ajuns în fruntea Bisericii Ortodoxe Sârbe, Patriarhul Pavel a insistat mai cu seamă ca religia să fie introdusă din nou în şcolile generale şi licee. Mai întâi, a fost introdusă ca materie obligatorie în Republica Srpska încă din timpul războiului civil din Bosnia şi Herţegovina. Patriarhul a urmărit cu mare grijă cum se desfăşoară predarea religiei şi cum este primită de copii. Unele aspecte le va pomeni şi într'un interviu pe care i l-am luat spre sfârşitul anului 2000: „După o vreme, copiii au primit o temă despre cum văd ei predarea religiei. S'au strâns 16000 de răspunsuri, din care trebuia să fie selectate cele mai interesante spre publicare într'o carte. Speram că va ieşi cartea şi de aceea am citit doar câteva. Îmi vin în minte acum trei răspunsuri. O fetiţă de clasa a VII-a a scris: «Religia e un lucru bun. Acum am aflat multe lucruri pe care mai demult nu le învăţam nici la şcoală, nici acasă. Dar trebuia să fie introdusă de mai-nainte, ca s-o înveţe şi părinţii şi unii din bunicii noştri.»

Iată, copilul a înţeles ceva – Biserica Ortodoxă nu a fost niciodată împotriva celor predate la şcoală. Acestea sânt lucruri folositoare pentru viaţa în lume, dar nu suficiente. Ţin doar de o parte a fiinţei noastre. Noi însă mai avem o parte – sufletul, care, ca şi trupul, are nevoie de hrană şi de îmbrăcăminte.

O altă fetiţă, din clasa a VIII-a, a scris: «Prima oră a fost Biologia unde am învăţat că omul se trage din maimuţă şi că maimuţele şi oamenii sânt fraţi pentru că au aceiaşi strămoşi. Apoi, la Religie, am învăţat că Dumnezeu l-a zidit pe om. Dar acestea două nicicum nu merg

împreună. Noi încă sântem mici pentru a înţelege care este adevărul, dar ne va fi limpede când vom creşte.»

Un băiat a scris: «Religia e un lucru bun, dar cel care ne-o predă e un om rău.»

Iată, şi aceasta ne e de folos a şti, ca să avem grijă ca profesorii să nu fie oameni răi. Cel care predă trebuie să poarte în conştiinţă gândul că aceste făpturi mici şi libere vor ajunge să înţeleagă cele pe care le învaţă acum abia atunci când vor creşte. Iar dacă vor primi sau nu credinţa, asta va ţine numai de ei. Dacă ne gândim că toţi conducătorii materialişti şi comunişti au învăţat religia în şcoală – pentru că între cele două războaie a fost materie obligatorie – vom lua seama că asta nu i-a împiedicat să ajungă ceea ce au fost, adică materialişti. Ceea ce nu înseamnă că nu vom mai cere să se introducă religia. Din câte ştiu, se pare că până la urmă religia va fi introdusă în Serbia ca materie obligatorie, dar cu consimţământul părinţilor. Iar alegerea trebuie să fie liberă, fără presiuni, căci alminteri ar fi împotriva Ortodoxiei."

Aşa s'a întâmplat, din toamna anului 2001 religia fiind reintrodusă în şcolile generale şi liceele din Serbia. De atunci, spre începutul fiecărui an şcolar, Patriarhul Pavel îi aduna pe toţi cateheţii din eparhia sa şi discuta despre problemele lor şi datoria care îi aşteaptă. Le cerea să trăiască Creştineşte, să fie ei înşişi o mărturie vie pentru cele predate la orele de religie, ştiut fiind că elevii învaţă mai mult de la modelele lor şi prin ele se leagă de Biserică. Astfel, îi sfătuia să le explice copiilor prin pilde pe înţelesul vârstei lor, pentru că Însuşi Domnul a vorbit în pilde, pomenind de Pilda semănătorului care poate fi istorisită în aşa fel încât să atragă atenţia şi să fie înţeleasă şi de un copil, dar să fie de folos şi unui adult…

TREBUIE SĂ NE APĂRĂM, DAR NU CA NEOAMENII

Pentru poporul Sârb, veacul XX a fost tragic din multe puncte de vedere: dese războaie, milioane de morţi şi prigoniţi, dărâmarea multor lăcaşe sfinte, fărâmarea fiinţei duhovniceşi Sârbeşti, felurite presiuni din lume, dezbinări lăuntrice, acceptarea a tot felul de umiliri şi autodistrugeri din partea statului, îngrădirea multor drepturi şi libertăţi, frânarea dezvoltării…

De aceea, în convorbirea avută la sfârşitul anului 2003, l-am întrebat pe Patriarhul Pavel:

Sfinţia Voastră, tot ce s'a întâmplat cu Serbia în veacul al XX-lea şi ce se întâmplă încă astăzi, să fie oare „pedeapsa lui Dumnezeu" cum ar zice unii, o atenţionare sau o ispită?

Bineînţeles că pătimim şi din pricina păcatelelor noastre, dar mai sânt şi vrăjmaşii care vin peste noi fără scrupule şi ne ponegresc în faţa întregii lumi. Negreşit, este vina noastră, dar este şi vina altora! Dacă înţelegem cele ce ni se întâmplă ca pe o atenţionare şi dacă vom avea grijă ce facem şi cum facem, o să ne fie bine. Dar dacă nu luăm asta în considerare, atunci o să ne aştepte pedeapsa, şi ea ne va fi atenţionarea. Al nostru este a face în aşa chip încât cei ce vor veni după noi să trăiască în împrejurări mai paşnice, mai slobode şi mai drepte decât cele în care am trăit noi. Omul trebuie să se apere de rău, dar niciodată să nu se poarte ca un neom. De pildă, acum câţiva ani, Albanezii au pus pe marginea unui drum o mare cantitate de explo-

zibil, ştiind că pe acolo vor trece două autobuze cu femei Sârboaice, izgonite din Kosovo şi Metohia, care se duceau la un parastas pentru morţii din familiile lor. Escorta internaţională a fost lăsată să treacă şi, cum a venit primul autobuz, au activat explozibilul. Treisprezece femei au murit pe loc. Eu am fost la înmormântarea lor. Dacă activau explozibilul puţin mai târziu, nimeni din autobuz n-ar fi scăpat! Cum au putut să facă una ca asta?! Ştiau că-n autobuz nu erau nici soldaţi, nici mitraliere, nici tunuri… doar femei îndoliate, care se duceau să aprindă lumânări la mormintele celor mai dragi ai lor! Dacă, Doamne fereşte, mi s'ar fi cerut mie să fac una ca asta, nu la vârsta la care sânt acum, ci pe când eram mai tânăr, dacă ar fi trecut Albaneze sau altcineva, să aleg între a activa un explozibil sau a fi ucis împreună cu Albanezii, ce aş alege nu ştiu, dar ştiu ce ar trebui să fac. Cu nici un preţ nu trebuie să răsplătim în acelaşi chip, să nu mai spun că nici nu încape vorbă ca noi să fim iniţiatorii unui astfel de rău. Trebuie să ne apărăm, dar nu ca neoamenii.

Pe ce să stăruim noi, ca popor? Ce-ar trebui să facă fiecare din noi ca parte a acestui popor? a fost următoarea mea întrebare.
După cuvântul lui Hristos, «Ceea ce vă doriţi vouă, aceea să faceţi altora.» Dacă noi am urma această învăţătură şi dacă oamenii din lumea întreagă ar face întocmai, nu am avea nevoie nici de atâtea spitale, nici de atâtea închisori… şi nici nu am mai întâmpina atâtea greutăţi. Dar când noi avem pentru noi o măsură, iar pentru altul altă măsură, şi când el are pentru el o măsură, iar pentru altul altă măsură… «Ceea ce ne dorim nouă, asta să facem şi altora.» O frază simplă, dar cu un înţeles nemărginit. Dacă am face aşa, acest pământ ar fi rai. Dar niciodată nu va fi aşa pe pământ. Pe pământ mereu vor fi făcători de rele. O să fim nevoiţi să ne luptăm împotriva lor, dar să ne luptăm cum se cuvine Oamenilor, niciodată ca neoamenii.

Fiecare dintre noi să facă atâta cât ţine de el, cum Sfinţia Voastră atât de des pomeniţi?

Negreşit! Apostolul Pavel zice: «Cât ţine de voi, pace să aveţi cu toţi oamenii.» Se-nţelege, dacă puterile mele sânt să duc treizeci de kilograme şi-mi pui chiar şi-o jumate de kilogram în plus, atunci o să cad, n-o să mai pot căra nimic. Despre asta-i vorba. Nici Dumnezeu nu cere mai mult de la noi. Dar nici mai puţin. Sfântul Vasilie cel Mare zice: «Să nu căutaţi cele mai presus de puterile voastre, dar nici să nu vă mulţumiţi cu cele ce sânt sub puterile voastre.» Trebuie să punem în balanţă de-o parte puterile noastre, iar de cealaltă parte faptele noastre, şi dacă vedem că avem nevoie de mai multe puteri, atunci ne va ajuta Cel Atotputernic. De nu ne-ar fi ajutat El vreme de cinci sute de ani de robie, nimic n-ar mai fi rămas din Sârbi. Trebuia doar să-ţi schimbi credinţa şi-ai fi dobândit toate drepturile! Dar înaintaşii noştri ştiau că astfel ar fi pierdut nemăsurat mai mult decât ar fi dobândit. Cât de greu a fost să supravieţuieşti în aceste cinci veacuri!

SĂ FIM OAMENI!

„Să fim Oameni” sânt cuvintele pe care Patriarhul Pavel le rostea adeseori. Simple, dar atât de puternice, mai ales când le spunea acest om de o mare tărie duhovnicească, la care fiecare cuvânt era plin de adâncimi. Cu toate că pot fi înţelese de toată lumea, am crezut de cuviinţă să-l întreb pe Sfinţia Sa:

La ce vă gândiţi când rostiţi aceste cuvinte?

După credinţa noastră, Dumnezeu ne-a zidit cu minte, inimă şi simţăminte şi ne-a dat şi voinţă ca să putem împlini cele pe care mintea şi inima găsesc de cuviinţă să le facă – şi asta în deplină libertate. Noi avem puterea să împlinim voia Domnului, să urmăm rostul pentru care ne-a zidit, dar putem face şi altminteri. Vedeţi, nu-i uşor să fii Om nici între oameni, darămite între neoameni… Dar este cu putinţă. Ce-i foloseşte omului să le aibă pe toate de-a gata, dar să-şi piardă obrazul… şi sufletul? Iar dacă avem greutăţi, dacă alţii ne prigonesc, iar noi ne păstrăm obrazul şi sufletul, cu atât mai mare vrednicie şi cinste vom avea în faţa lui Dumnezeu. A fi Oameni înseamnă a trăi cu conştiinţa că ne vom înfăţişa înaintea lui Dumnezeu şi vom da socoteală pentru darurile cu care El ne-a dăruit. Oare le-am folosit spre bine sau spre rău? Înaintaşii noştri, ca nişte dascăli iscusiţi, ne-au arătat calea pe care trebuie să mergem. Când spun asta nu generalizez, ştiu că şi în neamul nostru au fost tot felul de oameni, dar ca întreg…

Când în 1991 au fost dezgropate gropile comune din Al Doilea Război Mondial şi au fost scoase la lumină osemintele oamenilor şi ale copiilor, am făcut slujbă de pomenire şi am ţinut un cuvânt unde am zis: «Dacă aceste oase-ar putea vorbi, ne-ar zice: «Fraţi şi surori, de s'ar întâmpla vreodată să pătimiţi ca noi şi să fiţi puşi în faţa unei gropi comune şi-aţi avea doar o şansă de scăpare, iar aceea ar fi să fiţi voi cei care să-i ucidă şi să le scoată ochii acelora care nu sânt de aceeaşi credinţă cu voi, şi-apoi să-i aruncaţi în groapă – iar dacă nu veţi vrea să faceţi asta, ochii voştri să fie scoşi şi voi să fiţi cei aruncaţi în groapă, nu vă temeţi, noi vii ne-am dus în braţele Dumnezeului celui Viu, dar cei ce ne-au mucenicit, dacă nu s'au pocăit, morţi sânt acum în faţa Domnului…»»
A fi Om înseamnă a te apăra, dar a te apăra în chip vrednic de Om…

… a te apăra de altul, dar şi a-l apăra pe altul de tine, adică a avea şi omenie şi vitejie? l-am întrebat, aducându-i aminte de alte cuvinte pe care le folosea adesea.
Şi una, şi alta. Vitejie înseamnă a te apăra pe tine de vrăjmaşi, iar omenie înseamnă a-l apăra pe vrăjmaş de tine. Sfântul Petru de la Ţetinie, care a fost în acelaşi timp şi Mitropolitul şi Domnitorul Muntenegrului, a condus două campanii împotriva Paşalei Skadarului. În amândouă bătăliile, Muntenegrenii au biruit. Înainte de a începe a doua bătălie, el le-a spus vrăjmaşilor: «Paşă Karamahmut, cu ce ţi-am greşit eu? Cu ce ţi-a greşit poporul meu? Dacă-i a mea vina, dea Domnul eu primul să pier, viu să nu mai ies din astă luptă! Dacă-i a ta vina, dea Domnul ars să fii cu pară de foc!» Lupta a început, Muntenegrenii i-au împins pe Turci, Paşa Karamahmut călare încerca să-şi îmbărbăteze oamenii, dar calul i s'a împiedicat, el a căzut, un Muntenegrean care s'a nimerit acolo, măcar că nu era cine ştie ce viteaz, i-a tăiat capul. Bătălia s'a terminat, iar Sfântului Petru i-au fost aduse trofeele dobândite în timpul

luptei, împreună cu capul lui Karamahmut Paşa. El nu-l cunoştea, dar unul din cei ce-l ştiau i-a spus că era capul paşalei. Sfântul Petru s'a uitat la el şi-a zis: «Ei, Karamahmut Paşa, ce-ţi lipsea ţie la Skadar de-ai venit să cauţi la sărmanii de noi?…» Şi-a mai zis: «Măcar că duşman ne-a fost, mort e acum şi unde-i căzut trupul, acolo să-i înmormântaţi şi capul!» Însă în curând i-au vestit că Muntenegrenii îi arseseră trupul. Oare pentru că auziseră cele pe care le spususese la începutul luptei, sau Sfântul a avut înainte-vedere?… Iată, asta înseamnă să ai omenie şi vitejie, să te rogi aşa: «Dacă-i vina mea…» El ştia că nu e vina lui, dar poate cumva greşise şi nu ştia «…să dea Dumnezeu ca eu primul să pier, iar dacă-i vina ta…» Cred că înţelegeţi despre ce-i vorba: nu să nu ne apărăm, dar să ne apărăm cu adevărat ca Oameni!

DEZVĂLUIREA ROSTULUI ŞI A ŢELULUI VIEŢII

În primăvara lui 2002, în Serbia (fără Kosovo şi Metohia, care erau acum sub control internaţional, şi fără amestecul autorităţilor Sârbe) a fost făcut un recensământ ale cărui rezultate au surprins pe mulţi: 95% s'au declarat credincioşi, 4,5% indecişi şi doar 0,5% athei. L-am întrebat pe Sfinţia Sa cum lămureşte procentul atât de mare de oameni credincioşi, având în vedere că timp îndelungat după Al Doilea Război Mondial, bisericile, în mare parte, au fost goale… Iată ce mi-a răspuns:

Trebuie avută în vedere situaţia în care ne-am aflat până acum. În Serbia începutului de secol XX, şi puterea, şi toată societatea s'a luptat din răsputeri să se elibereze în sfârşit de Turci. Şi Biserica a luat parte la luptă. Pe atunci, în părţile Serbiei încă aflate sub Turci – în Kosovo şi Metohia şi în Macedonia – preotul era în acelaşi timp şi preot, şi învăţător, şi judecător, dar trebuia să ia şi puşca să se apere pe sine, familia şi poporul său. Aveau nădejde că atunci când aveau să se elibereze, preotul va fi preot, învăţătorul – învăţător şi ostaşul – ostaş… Dar istoria ne-a luat-o înainte. În 1912 a fost Războiul de eliberare de sub Turci, în 1913 Războiul cu Bulgarii, apoi între 1914–1918, Primul Război Mondial în care Serbia, atât din pricina războiului, cât şi a epidemiilor, a pierdut mai bine de jumate din populaţia de parte bărbătească… Iar când au crescut cei mici care supravieţuiseră, după

douăzeci de ani a venit şi-al Doilea Război Mondial, cu evenimente, chinuri şi catastrofe groaznice…

Iar apoi a venit vremea când Biserica a fost prigonită de puterea atheistă…
Da. Iată, tot felul de chinuri… Cum să înaintezi?… Şi vedem că nici o extremă nu-i bună. În acele vremi materialiste, vrei, nu vrei, trebuia să-nveţi marxismul şi-n şcoala generală, şi-n liceu, şi-n facultate, fără a mai pomeni de atitudinea oficială faţă de Biserică. S'a mers într-o extremă. S'a ajuns până la punerea la zid. Şi-acum oamenii, nu din ciudă, ci din firea lucrurilor, s'au dus în cealaltă extremă. Înainte n-aveam voie să spunem că sântem credincioşi, iar acum zicem toţi că sântem credincioşi! Normal, la noi, în vremea ocupaţiei Turcilor şi Austriecilor, ca şi după toate războaiele astea, poporul a cunoscut din ce în ce mai puţine despre credinţa sa. Catolicii şi musulmanii ştiau mult mai multe despre credinţa lor decât ştiam noi despre-a noastră. S'a căzut din ce în ce mai jos. Nici preoţii n-au fost cine ştie ce învăţaţi… Iar atunci când a venit libertatea, oamenii au început să se îndrepte spre direcţia asta. Însă poporul nostru cunoaşte prea puţine despre ce înseamnă cu-adevărat credinţa sa. Iată, vine acum Naşterea Domnului, oamenii ştiu că în toate casele se vor face pregătiri, se vor cinsti nişte obiceiuri… şi cam totul va fi legat de mâncare şi băutură. Dar ce este cu adevărat acest praznic, prea puţini ştiu. Astfel au ajuns tinerii în mod liber să se declare credincioşi, pentru că au căutat esenţa şi au văzut ochelarii de cal puşi cu forţa de materialism. Dar, în mare parte, despre credinţă ştiu puţin. Şi asta-i tot o vedere unilaterală. Cum ar fi fost noi să spunem: «Nu-i nevoie să ne îngrijim de trup, de împărăţia pământească, ci doar de suflet şi de împărăţia cerească!?» Şi asta ar fi fost tot o abordare unilaterală. Trebuie să ne ferim de aşa ceva. Omul este şi trup, dar este şi suflet. Omul este pământesc, dar este şi ceresc.

… Totuşi, numărul ăsta mare de oameni care s'au declarat credincioşi spune mult, am constatat şi l-am întrebat în continuare pe Sfinţia Sa: *Ce sfaturi le daţi celor ce năzuiesc să se împlinească duhovniceşte, dar răzbesc greu în lumea asta plină de tot felul de ispite?*

Să se străduiască, căci până la urmă fiecare om va ajunge să se lămurească, să-şi desluşească rostul şi ţelul vieţii. Albert Einstein, un om de ştiinţă atât de cunoscut, contemporan cu noi – dar şi ginerele nostru, căci soţia sa, Mileva Marici, a fost din Banat – a fost întrebat de un tânăr: «Care-i rostul vieţii?», iar Einstein i-a spus: «A avea răspuns la întrebarea asta înseamnă a fi om religios.» Ştiinţa pe care o învăţăm în şcoli şi facultăţi ne va da un răspuns la întrebarea cum să trăim, cum să producem, cum să împărţim, cum să ne hrănim, cum să ne lecuim… Dar ţelul vieţii noastre ne rămâne necunoscut. Iar tânărul a continuat: «Nu cumva ne-ar fi fost mai bine dacă nici nu ne mai puneam întrebarea asta? Căci dacă există un ţel, înseamnă că există şi cineva care să-l fi pus. Că nu noi l-am pus, asta-i clar, pentru că dacă l-am fi pus noi, deja l-am fi cunoscut. Iată, până la urmă, există plante şi animale apărute cu milioane şi miliarde de ani înaintea oamenilor care nu-şi pun nici o întrebare despre rostul şi ţelul vieţii. Simplu, ele se mulţumesc cu faptul că există.» Dar, dacă ar fi avut ele mintea pe care o avem noi, oare s'ar fi mulţumit doar cu simplul fapt că există? Răspunsu-i de la sine înţeles. Iar noi, odată ce ne vom lămuri întrebarea despre ţel, să ştim că orice altă întrebare va fi mai uşor de rezolvat.

Când Sfântului Vasilie cel Mare i-a fost pusă aceeaşi întrebare, a spus: «Răspunsul l-au dat şi vechii filosofi Ellini, dar n-au fost toţi într'un cuget. Unii au socotit că ţelul vieţii e petrecerea în plăceri (mănâncă, bea, simte-te bine), alţii că ţelul vieţii e strângerea bogăţiilor, alţii că ţelul vieţii e dobândirea slavei (în ştiinţă, artă, sport). Unii au spus că ţelul e dobândirea puterii şi a celor oferite de pu-

tere. Şi tot aşa… Iar noi socotim că ţelul vieţii noastre este a dobândi Fericirea: începând din această lume şi urmând în cea fără de moarte.»

Fericirea, de bună seamă, nu înseamnă noroc. Norocul nu depinde de noi, pe când fericirea depinde numai de noi. Fericirea o putem dobândi în orice împrejurare. Un cuvânt despre asta are Sfântul Ioan Gură de Aur, care a trăit tot în vremea Sfântului Vasilie cel Mare. El a fost episcop, iar pe atunci împăratul şi împărăteasa din Constantinopol erau eretici, arieni, credeau că Hristos nu este Fiul lui Dumnezeu, ci prima zidire a lui Dumnezeu, şi numai în aceast fel se putea numi Fiul lui Dumnezeu. Această învăţătură a fost osândită la primul Sinod Ecumenic de la Niceea, dar împăratul şi împărăteasa au rămas şi după aceea în rătăcire. Sfântul Ioan a cuvântat împotriva acestei erezii, iar împăratul şi împărăteasa s'au simţit atinşi. Atunci împăratul i-a chemat pe sfetnicii săi şi le-a spus: «Cred că episcopul ăsta Ioan nu ştie cine-i el şi cine-s eu. Ce să-i facem ca să-şi vină în fire?» Unul din sfetnici i-a zis: «Stăpâne, aruncă-l în temniţă şi acolo poate să vorbească ce va pofti!» Altul: «Surghiuniţi-l şi între Hazari poate să vorbească ce va voi!» Al treilea: «Să i se taie capul! Capul tăiat nu mai trăncăneşte!» Al patrulea: «Luaţi-i moşiile şi-şi va veni în fire!»… Dar cel la al cărui sfat împăratul ţinea cel mai mult tăcea. «Tu ce zici?», îl întrebă împăratul. «Stăpâne, toate sfaturile astea nimic nu preţuiesc. Eu îl cunosc pe acest om. Dacă îl arunci în temniţă, îndată ce va călca acolo va săruta porţile şi va zice: «Doamne, pentru Tine mă aflu aici.» Dacă îl surghiuneşti, va săruta pământul străin şi va spune: «Doamne, Tu eşti pretutindenea, Tu eşti şi-aici, Tu ştii că pentru Tine sânt eu aici.» Dacă-i vei lua moşiile, în van va fi, oricum nu-s ale lui, ci ale Bisericii. Prin moşiile astea îi miluieşte pe săraci şi, luându-i-le, te vei împovăra tu, împărate, cu grija lor… şi cine oare-i va putea mulţumi pe săraci? De-i vei tăia capul, va zice: «Doamne, capul meu

pleacă viu în mâinile Tale, Dumnezeule cel Viu!» Atunci împăratul l-a întrebat: «Aşa zici, că n-avem nici o putere să-l biruim?» Sfetnicul i-a răspuns: «Avem numai o cale să-l biruim. Eu îl ştiu bine pe omul ăsta. El nu se teme de nimic, afară de păcat. Dacă vei putea, stăpâne, să-l îndupleci a păcătui, cu asta-l vei birui!» Împăratul a oftat: «Ehei, nu-i nimeni pe lumea asta să-l înduplece a păcătui pe Ioan!»
Iată un sfat bun pe care şi noi să-l urmăm: nu trebuie să ne temem de nimic, afară de păcat – pentru că numai păcatul ne îndepărtează de Domnul şi aduce tulburare sufletului nostru! Iar când vom avea pace cu Dumnezeu, vom avea pace şi-n suflet, şi cu această pace vom trăi şi-n familie, şi-n lume şi de nimic atunci nu ne vom teme!

Ce trebuie să ştie un Creştin, mai-nainte de toate? a fost următoarea mea întrebare.
Înainte de toate, un Creştin trebuie să ştie ceea ce-am pomenit mai-nainte, trebuie să-şi cunoască ţelul şi rostul vieţii. Asta-i de căpătâi. Dacă pe acestea le va şti, atunci va putea să-şi folosească puterile şi darurile cu care-i înzestrat spre ceea ce este bine şi frumos şi pentru el, şi pentru familia lui, şi pentru neamul său, pentru toţi. Se-nţelege, să cunoască şi cuvântul: «Ceea ce vouă vă doriţi, aceea şi altora să faceţi.»

Odată aţi spus că cel mai important lucru al Creştinului este să ştie a se ruga, am adăugat.
Da. Rugăciunea este, în fapt, vorbirea noastră cu Dumnezeu, cu Tatăl nostru ceresc. Aflăm din Evanghelie că Hristos, Fiul lui Dumnezeu, se retrăgea în singurătate pentru a se ruga. Asta este vorbirea Lui, a Fiului cu Tatăl. Rugăciunea este deci vorbirea noastră cu Tatăl nostru cel Ceresc. Dumnezeu ne cuvântează prin Sfânta Scriptură, iar noi îi răspundem prin rugăciune.
Sfântul Vasilie cel Mare spune că sânt trei trepte în urcuşul duhov-

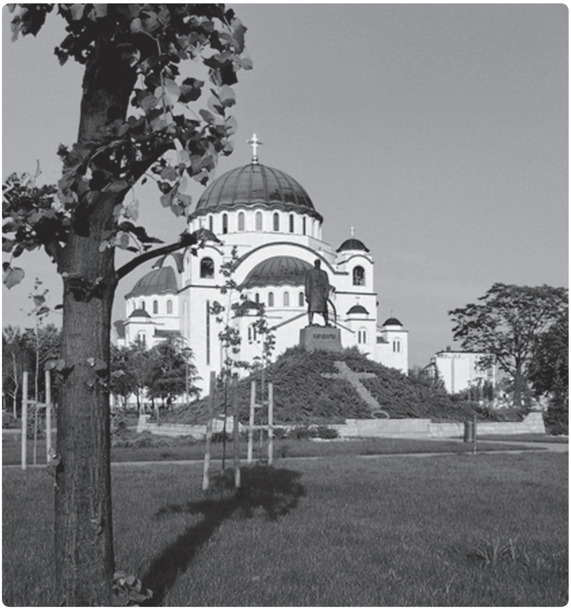
nicesc. Prima treaptă este a robului. Robul ştie că soarta lui depinde de cel căruia îi aparţine, că poate fi bătut, ucis, vândut de stăpân, atât el, cât şi soţia şi copiii lui, totul, de aceea împlineşte cu frică voia lui. Pe plan duhovnicesc, acesta este Creştinul care împlineşte voia lui Dumnezeu din frica de-a nu ajunge în iad. El a înţeles că nu merită să trăieşti în păcat, chiar de-ai vieţui şi-o mie de ani pe pământ, pentru că-ţi vei petrece apoi veşnicia în chinuri.

A doua treaptă este a năimitului, a celui care, slobod fiind, s'a angajat la stăpân şi va primi plată pentru munca făcută. Munceşte atât cât e răsplătit. Pe plan duhovnicesc, acesta e Creştinul care doreşte să ajungă cât mai sus în Rai. În Rai nu sânt toţi la fel. Cel care-i bun şi cinstit înaintează nemărginit, tot mai aproape şi mai aproape de Dumnezeu, niciodată ajungând la El, pentru că Dumnezeu este nemărginit. Dar va fi tot mai aproape… Iar Dumnezeu este, de bună seamă, şi viaţa, şi fericirea noastră, totul.

A treia treaptă este a fiului. Fiul împlineşte voia tatălui nu din frică de pedeapsă, ca tatăl să nu-l ucidă – căci el nu-i rob; nici din dorinţa de-a fi plătit de tată, căci el nu-i nici năimit; ci din dorinţa de a-l mulţumi pe tată. Pe plan duhovnicesc, acesta este Creştinul care împlineşte voia Domnului din dragoste pentru Dumnezeu, pentru ca Dumnezeu să fie mulţumit. În vreme ce primii doi se gândesc la sine, unul să nu fie pedepsit, iar celălalt să fie răsplătit din plin, cel din urmă se gândeşte doar la Dumnezeu. Ei, ăsta-i adevăratul Creştin! Dar nimeni nu poate ajunge la această măsura până ce nu va trece mai întâi prin primele două trepte. Iar cât timp va petrece pe fiecare din aceste trepte ţine de fiece om în parte.

Rugăciunea să nu fie doar prin cuvinte, ci şi prin fapte, prin toată fiinţa noastră?… am adăugat, pe gânduri.

Hristos zice: «Nu tot cela ce îmi zice mie: Doamne, Doamne, va intra întru Împărăţia Cerurilor, ci cela ce face voia Tatălui meu care este în Ceruri.» /Matei 7, 21/ Se ştie ce înseamnă Ortodoxia – este credinţa care ne învaţă cum să trăim cu adevărat, cum să ne purtăm. Ortodoxia este calea vieţuirii.

TRĂIREA DUPĂ MĂSURA VÂRSTEI DUHOVNICEŞTI

Petrecând mereu în mijlocul turmei sale, Patriarhul Pavel, ca un mare duhovnic, avea darul de a vedea cât poate împlini fiecare om din poruncile lui Dumnezeu, după măsura vârstei sale duhovniceşti: cui i se potrivea acrivia şi cui iconomia, în funcţie de împrejurări. De aici şi cercetarea amănunţită şi lămurirea acestor principii în cunoscutele sale răspunsuri din Revista Glasnik. Patriarhul Pavel a stăruit asupra însemnătăţii neîndoielnice a Sfintelor Canoane, pomenind că: *Şi acrivia, şi iconomia sânt folosite de Biserică cu acelaşi ţel – mântuirea credincioşilor – dar ţinând seama tot timpul de puterile lor şi de împrejurările în care trăiesc.* Iar, la întrebarea mea: *În ce măsură Biserica Ortodoxă Sârbă foloseşte azi principiul iconomiei, având în vedere împrejurările în care trăieşte turma sa?,* patriarhul a dat un răspuns mai amănunţit, pentru a fi înţeles şi folositor tuturora:

De bună seamă, şi astăzi Biserica foloseşte amândouă principiile. Acrivia ne îndeamnă să ţinem cu asprime canoanele, iar iconomia îngăduie ca, în anumite situaţii, să ţinem seama de împrejurările vieţii omului. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că păstorul duhovnicesc trebuie să aibă grijă să vadă dacă omul va putea duce epitimia, canonul primit pentru păcatele sale. Pentru că, dacă nu are puterea s-o primească, ar fi ca şi cum ai vrea să cârpeşti ceva, dar strici şi ce era bun. Într-un asemenea caz trebuie întrebuinţată iconomia, trebuie lucrat cu îngăduinţă până la o anumită măsură, după care

trebuie folosită acrivia, adică trebuie ţinută asprimea canoanelor. Până unde să fie această măsură, asta ţine de vârsta duhovnicească a fiecăruia. La început, iconomia şi acrivia sânt la distanţă una de alta. Însă, cu cât creştem duhovniceşte, cu atât depărtarea dintre ele se micşorează, până când se vor întâlni şi atunci vom ajunge la acea vârstă duhovnicească când vom şti să recunoaştem şi să folosim doar ce este cu totul îndreptăţit, fără pogorăminte. Dar, până atunci, trebuie să ne ţinem şi de una, şi de alta, după măsura vârstei noastre duhovniceşti.

Când Apostolul Pavel a fost prins de duşmanii săi, care făceau parte chiar din neamul său, dregătorul Roman a pus să fie dus în faţa judecătorului Evreu pentru a fi ascultat… Însă nepotul lui a aflat că patruzeci de oameni s’au jurat că-l vor ucide dacă va ajunge la judecătoria Evreiască şi atunci s’a dus să-i spună asta dregătorului Roman. El îndată a poruncit unor ostaşi, călări şi pedeştri, să-l ducă pe Pavel în Cezareea, căci Apostolul Pavel, fiind cetăţean Roman, avea dreptul să fie judecat de către Împărat. Aşa a fost trimis la Roma, la judecata împărătească. Era toamnă, iar ei călătoreau cu corabia. Când au ajuns în Creta, au hotărât să se oprească pentru că venea iarna. Apostolul Pavel i-a sfătuit să găsească un golf mai ferit, pentru că locul unde au tras întâi nu era tocmai potrivit pentu petrecerea iernii. Însă, între timp, vremea s’a mai îndreptat, iar stăpânul vasului i-a poruncit căpitanului să pornească spre Roma, corabia fiind plină cu grâu, iar el fiind stăpânul şi-al vasului, şi-al grâului. Aşa că au pornit. Vremea însă s’a schimbat, a venit o furtună care nu se mai oprea, şi zile întregi n-au putut vedea nici soare, nici lună, cum se zice. De frica naufragiului, căpitanul a stăruit să se arunce grâul în mare. Dar stăpânul vasului s’a împotrivit, nici nu voia să audă. Însă căpitanul a zis: «Dacă ne vom scufunda, se va duce şi corabia, şi grâul, şi noi toţi.» Apoi, ca să se uşureze corabia, căpitanul a poruncit să se arunce

în apă şi alte lucruri care nu erau de neapărată trebuinţă. Nimeni nu mai mânca nimic – şi erau mai bine de două sute şaptezeci de oameni pe corabie.
Într'o dimineaţă, Apostolul Pavel a zis: «Fraţi, vă rog pre voi să mâncaţi, căci nici unuia din voi păr din cap nu va cădea.» Şi ei s'au încurajat puţin şi-au început a mânca. În cele din urmă, au ajuns la un ţărm şi au vrut să lase o barcă la apă, dar Apostolul, văzând ce se întâmplă, i-a zis căpitanului: «De nu vor rămânea aceştia în corabie, voi nu vă veţi putea mântui.» Atunci ostaşii au tăiat funiile bărcii şi au lasat-o să cadă. Văzând un ţărm în apropiere, au socotit să scoată corabia acolo. Dar, din pricina valurilor, corabia s'a lovit într'o stâncă şi s'a spart, iar unii au scăpat pe scânduri, alţii înotând şi cu toţii au ajuns la liman. Ostaşii ţinuseră înainte sfat să fie omorâţi cei legaţi, între ei şi Pavel. Iar sutaşul, vrând să-l scape pe Pavel, a poruncit ca mai întâi cei care ştiu să înoate să sară şi să se îndrepte către ţărm.
Când au ajuns la liman, locuitorii insulei le-au adus lemne ca să facă un foc şi să se încălzească. Apostolul Pavel a luat un braţ de vreascuri să le arunce pe foc, dar o viperă a ieşit din vreascuri şi l-a apucat de mână. El a scuturat-o, iar cei din jur au zis: «Cu adevărat ucigaş este omul acesta care mântuindu-se din mare, Judecata lui Dumnezeu nu l-a lăsat să trăiască.» Dar, văzând că nu a păţit nimic, ziceau: «Că este Dumnezeu.» /F. Ap. 27; 28/
Iată, vedeţi, dintr-o extremă în alta! Şi cum tâlcuim: stăpânul vasului era pentru acrivie, pentru asprime – să nu se arunce grâul. Căpitanul era pentru iconomie – nu merită să păstrezi grâul şi să pierzi şi corabia, şi grâul, şi oamenii. Şi unul, şi celălalt erau în greşală. Doar Apostolul Pavel a fost în adevăr, zicând că vasul se va pierde, iar lor nici păr din cap nu le va cădea. Aşadar, când vom creşte duhovniceşte, atunci vom şti cu adevărat ce şi cum va trebui să facem, în fiecare clipă!

CUM SĂ ŢINEM SEAMA DE ÎMPREJURĂRI

Patriarhul Pavel era un om foarte practic, întotdeauna îndreptat către cele de Sus, dar ţinând seama totodată că ajungem la cele spre care năzuim doar prin muncă stăruitoare, vrednică şi cinstită în această lume pământească. De aceea, în continuarea convorbirii, l-am întrebat: *Cum trebuie să fie legăturile noastre cu lumea în care trăim?* Iar răspunsul Sfinţiei Sale a fost, cum se va vedea, foarte lămuritor:

De bună seamă, trebuie să ţinem seamă de împrejurările în care trăim. Şi aici ne poate fi de ajutor tot Apostolul Pavel. În vremea când se afla la Atena în Areopag, unde se aduna popor mult, unde Atenienii veneau ori să audă ceva nou, ori să vestească ceva nou, Apostolul Pavel le-a zis: «Bărbaţi Atenieni, întru toate vă văd pre voi ca cum aţi fi mai cucernici. Pentru că trecând şi privind închinăciunile voastre, am aflat şi un jertfelnic, întru care era scris: «Necunoscutului Dumnezeu»; pre care dar necunoscându-l, voi îl cinstiţi, pre acesta eu îl vestesc vouă.» /F. Ap. 17, 23-23/

Vedeţi cum a pornit de la idolatrie – adică de la împrejurările pe care le găsise acolo – ca să-i aducă la cele pe care voia să le vestească… Dacă însă le-ar fi spus: «Păgânilor, idolatrilor, vă închinaţi dumnezeilor mincinoşi!» – atunci ei s’ar fi ridicat pe loc şi-ar fi plecat, iar Apostolul n-ar mai fi avut cui să vorbească. Asta nu înseamnă că i-a înşelat, ci că a ţinut seama de împrejurări. Asemenea şi noi, în aceste vremuri pe care le trăim, trebuie să ţinem seama de

cele din jurul nostru şi să facem cât putem pentru a aduce oamenii la înţelegerea miezului credinţei, ajutându-i prin asta să crească duhovniceşte.

Mulţi, mai ales tineri, în neaşezarea lor se aruncă într'o lume imaginară. Cum îi putem ajuta să se întemeieze în lumea reală, aşa cum este ea?

Asta ţine de întrebarea despre rostul şi ţelul vieţii. Trebuie să le dezvăluim: «Ce este omul? De ce l-a zidit Dumnezeul pe om?» Dacă ştim răspunsul, ştim şi ţelul vieţii. După Sfântul Ioan Damaschin, Dumnezeu, după firea Sa, are fericire.[21] După firea Sa… El are şi raţiune, şi libertate, şi fericire. Dar nu s'a mulţumit ca numai El să aibă fericire, ci a vrut să existe făpturi cugetătoare care să se bucure la rândul lor de această fericire. Şi i-a zidit pe îngeri, i-a zidit şi pe oameni… Oamenii sânt cu puţin mai mici decât îngerii, căci îngerii nu au trup, iar oamenii au şi trup, dar au şi suflet. Pe de altă parte, oamenii se pot asemăna şi cu animalele: ele au instincte pe care le avem şi noi, au organe pe care le avem şi noi, dar ele nu au raţiunea pe care o avem noi. Deci noi şi îngerii avem suflet, avem duh, dar asemenea animalelor avem trup şi organe, în vreme ce ele nu au ceea ce avem noi – raţiune, simţământ, voinţă şi libertate.

Cine ştie câte generaţii de oameni au trăit şi-au murit pe lume? Şi noi vom muri, şi cine ştie câţi vor mai muri până la sfârşitul lumii? Trebuie să ne întrebăm care este rostul şi ţelul vieţii noastre, deoarece avem şi conştiinţă, şi raţiune. Când omul se va lămuri de ce se află

21 „Pre Dumnezeu nimenea nu l-au văzut niciodinioară, cel Unul-născut Fiiul, carele iaste în sânurile Tatălui, acela au spus. Deci nespus de cuvânt iaste Dumnezeu şi necuprins de minte. Pentru că nimene nu ştie pre Tatăl, fără numai Fiiul, nici pre Fiiul, fără numai Tatăl. Încă şi Duhul cel Sfânt aşa ştie pre ceale ale lui Dumnezeu, precum duhul omului ştie pre ceale ce sânt într'însul. Iară după firea cea întâi şi fericită, nimene n'au cunoscut vreodată pre Dumnezeu, fără numai acela căruia el i-au descoperit, nu numai din oameni, ci nici din puterile ceale mai presus de lume, şi din însuşi Heruvimii, zic, şi Serafimii." – Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica.* (n. red.)

în lumea asta, îi va fi mai uşor să petreacă în ea. Dacă nu află răspuns, atunci rătăceşte. Iar, după cuvintele Sfântului Ioan Damaschin, rostul şi ţelul vieţii este să dobândim fericirea în această lume, ca să o continuăm în Împărăţia cerească cea veşnică.

Iată, Drepturile omului, la care adesea se face pomenire în zilele noastre, se împiedică nu o dată de normele unei minime morale – să luăm, de plidă, discuţia despre dreptul căsătoriilor între persoanele de acelaşi sex. Ce răspuns daţi în asemenea situaţii?

Cu cât vom creşte duhovniceşte, cu atât vom intra din ce în ce mai puţin în conflict cu cele ce sânt cu adevărat esenţiale. Vom şti să dăm răspunsul drept în fiecare împrejurare. Minciuna, bunăoară, e atât de răspândită, de parc-am aduce-o cu noi din pântecele maicii noastre. Iar dacă începem lupta împotriva minciunii… vedem că nu vom putea-o birui dintr-o dată, ci treptat. De ce minţim? Minţim încă din copilărie pentru a fugi de răspunderea unei fapte greşite: am mâncat dulceaţă pe ascuns, sau am cheltuit un bănuţ mai mult… Dar putem întâlni şi-un alt aspect. Să luăm, iată, o întâmplare: în Al Doilea Război Mondial, au venit Nemţii într'un sat din care fugiseră toţi – copii, femei şi bărbaţi. Soldaţii au întânit un om oarecare şi l-au întrebat unde-s sătenii. Dacă le zicea unde s'au dus, Nemţii i-ar fi aflat şi i-ar fi omorât, iar dacă le zicea că nu ştie, ar fi minţit. Ei, în astfel de cazuri e îngăduită minciuna, dacă-i vorba de salvarea vieţii cuiva şi nu-i doar o fugă de răspunderea personală. Acesta e un alt nivel, o altă treaptă. Dar dacă s'ar depăşi şi treapta asta, ţinând seama că Dumnezeu este Adevărul, iar diavolul este minciună şi tatăl minciunii – Adevărul este cea mai mare persoană, este Dumnezeu; când sântem cu Adevărul, sântem cu Dumnezeu – şi cineva ar ajunge la măsura că Adevărul este mai important decât orice, atunci unul ca el, la întrebarea Nemţilor, va răspunde: «Despre acestea, nu pot să vă

spun nimic!» Iar Nemţii l-ar ameninţa: «Carevasăzică, tu ştii unde sânt, dar nu vrei să ne spui… Atunci te vom ucide pe tine în locul lor!» Iar răspunsul lui, pentru Adevăr, ar fi: «Fie.»

Înţelegeţi cum trebuie să creştem, să ne întărim, să ajungem la Adevăr? Când vom creşte, îndată vom da acel răspuns care nu se va împiedica nici de morală, nici nu va pune în primejdie vieţile altora. Înţelegeţi, oare?

Acum, mai limpede despre problema pe care-aţi pomenit-o… Răspunsul se află în Vechiul Legământ. Pe ţărmul de Miazăzi al Mării Moarte, în Palestina, se afla cetatea Sodomei, în care se stricaseră şi bărbaţii, şi femeile, şi copiii. Atunci Dumnezeu a trimis trei îngeri pentru a nimici Sodoma. Aceştia l-au cercetat întâi pe Avraam, un om sfânt, strămoşul neamului Evreiesc. El i-a găzduit. A doua zi au mers spre Sodoma, iar Avraam, ca o gazdă bună, a ieşit să-i petreacă. Unul din ei i-a zis: «Nu voi să tăinuim de Avraam; Dumnezeu ne-a trimis în Sodoma căci păcatele acestui oraş au ajuns la Dumnezeu şi acestă cetate trebuie să fie nimicită.» Iar Avraam a zis: «Poate în cetatea aceea să fie cincizeci de drepţi: pierde-i-vei, oare, şi nu vei cruţa tot locul acela pentru cei cincizeci de drepţi, de se vor afla în cetate?» Îngerul a răspuns: «De se vor găsi în cetatea Sodomei cincizeci de drepţi, voi cruţa pentru ei toată cetatea şi tot locul acela.» Mai apoi Avraam va zice: «Poate să fie numai patruzeci şi cinci; pentru lipsa a cinci pierde-vei, oare, toată cetatea?» La asta, îngerul a răspuns: «Nu o voi pierde de voi găsi acolo patruzeci şi cinci de drepţi.» Şi tot aşa a întrebat Avraam, până ce îngerul a răspuns: «Pentru cei zece nu o voi pierde.» /Facere 18, 23-32/ Avraam nu a întrebat mai departe, pentru că ştia că în vremea lui Noe au fost doar opt drepţi, iar Dumnezeu nu i-a cruţat pe cei păcătoşi şi a îngăduit venirea potopului.

Îngerii, când au ajuns în Sodoma, au tras la Lot, nepotul lui Avraam. Tot oraşul s’a adunat şi a început să strige către Lot: «Unde sânt

Oamenii, Care au intrat să mâie la tine? Scoate-I ca să-I cunoaştem!» Lot a ieşit şi le-a spus: «Nu, fraţii mei, să nu faceţi nici un rău. Am eu două fete, care n-au cunoscut încă bărbat; mai degrabă vi le scot pe acelea, să faceţi cu ele ce veţi vrea, numai Oamenilor acelora să nu le faceţi nimic, de vreme ce au intrat Ei sub acoperişul casei mele!» Ei au zis: «Pleacă de-aici! Eşti un venetic şi acum faci pe judecătorul?» şi au năvălit să spargă uşa. Îngerii au făcut în aşa fel încât să-i orbească şi să nu afle uşa, iar lui Lot i-au poruncit să-şi ia soţia, fetele şi ginerii şi să plece din cetate. Ginerii nu l-au crezut, aşa că au plecat doar Lot, soţia şi fiicele sale. Când i-a scos, un înger le-a spus să nu se uite înapoi până când vor ajunge în munte. Însă soţia lui Lot n-a ascultat şi s'a prefăcut în stâlp de sare. Atunci a căzut din cer ploaie de pucioasă şi foc şi s'a nimicit Sodoma şi împrejurimile ei. /Facere 19, 5-9/
Iată ce înseamnă acest păcat. Dumnezeu a zidit bărbat şi femeie şi a spus: «Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul.» /Facere 1, 28/ Dar aici nu este chip de zămislire, nu are legătură cu rostul pentru care Dumnezeu a zidit bărbat şi femeie. Este doar o curvie.

După acest răspuns amănunţit, întemeiat pe Scriptură, i-am înfăţişat patriarhului un tablou încurajator – în Biserici se pot vedea mai ales tineri şi oameni educaţi, veniţi din „şcoli fără Dumnezeu," spre deosebire de vremea comunismului, când bisericile în mare parte erau goale, iar dintre cei care totuşi veneau, majoritatea erau bătrâni. L-am rugat pe Sfinţia Sa să ne răspundă:

Ca păstor duhovnicesc, cum priviţi şi cum tâlcuiţi faptul că tinerii se întorc în Biserică după atâtea „lecţii materialiste"?
Ştiţi, nu sânt decât două posibilităţi: Dumnezeu ori există, ori nu există. Cu alte cuvinte, asta înseamnă: rostul existenţei noastre ori există, ori nu există. Oamenii, sub presiunea materialistă, au ajuns să

cugete mai adânc dacă acest rost există sau nu. După Dostoievski, pâinea este cea mai importantă. Pe cel ce-ţi dă pâine, pe acela îl vei urma. Dar dacă acela începe să pună stăpânire asupra conştiinţei tale, tu îi vei arunca pâinea şi-i vei urma celui care-ţi descoperă rostul existenţei tale. Omul mai degrabă va primi să moară decât să trăiască fără rost.

La sfârşitul convorbirii din 2003, am vrut să aud şi părerea Sfinţiei Sale despre relaţia dintre Biserică şi stat:
Adeseori, Biserica şi statul se află unul asupra celuilalt, deşi istoria arată că situaţia cea mai fericită este atunci când sânt unul alături de altul. Sfântul Savva vorbea despre legatura asta ca despre aripile vulturului, mulţumită cărora nici nu se clatină, nici nu cade, ci zboară liber la înălţime. Unde poate ajuta statul Biserica, şi unde poate ajuta Biserica statul?
Va ajuta dacă statul va avea grijă de oameni ca de nişte fiinţe trupeşti, iar Biserica îi va ocroti ca pe nişte fiinţe duhovniceşti. Biserica nu tăgăduieşte că sântem şi pământeşti, şi cereşti. Sântem şi una, şi alta. Şi trup, şi suflet, dar în aşa fel încât ce e trupesc trece, iar ce e duhovnicesc nu trece.
În Bizanţ domnea principiul simfoniei, armonia între Biserică şi stat. Statul avea grijă de o parte, iar Biserica de cealaltă parte, de cea duhovnicească. Domnul Iisus Hristos zice: «Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot graiul ce iese prin Gura lui Dumnezeu.» /Matei 4, 4/ Hristos nu spune că omul nu trăieşte şi cu hrana trupească, fiind trup, dar că nu este doar trup, ci este şi suflet, iar sufletul are, la rândul lui, nevoie de hrană duhovnicească. Aşadar, nu numai cu pâine trăieşte omul, nefiind doar fiinţă pământească şi trupească, ci cu tot cuvântul ce iese prin gura lui Dumnezeu. După această învăţătură, noi înţelegem cine sântem, de ce-am venit pe lume, care-i rostul vieţii, care-i rostul pătimirilor şi chinurilor care s'au abătut asupra noastră. Aşa că

trebuie să-l hrănim şi să-l îmbrăcăm şi pe suflet. Se zice că la Judecata de Apoi păcătoşii vor veni dezbrăcaţi şi se va vedea toată ruşinea goliciunii lor. Deci avem nevoie şi de haine duhovniceşti! Trebuie să ne luptăm să ne îmbrăcăm cu virtuţile şi să ne păzim de păcat.

VIAŢA PRIVATĂ A PATRIARHULUI PAVEL

Şi după mutarea de la Prizren la Belgrad, odată ce-a fost ales patriarh, viaţa Sfinţiei Sale a rămas în esenţă neschimbată, diferenţa stând doar în numărul mai mare de îndatoriri în răspundere şi slujire. Pavel însă a continuat să trăiască la fel ca până atunci, în toate aspru, călugăreşte. A crezut că va locui în Conacul Patriarhiei, în cartierul belgrădean Seniak, care era special amenajat pentru întâi-stătătorul bisericii. Şi s'a bucurat să stea aici, pentru că astfel era aproape de Mănăstirea Vovidenie, unde putea să se ducă la slujbe.

Când din Prizren i-a fost adus modestul său bagaj, au venit să-l ajute şi să-i aranjeze locuinţa în care urma să stea două rude apropiate care locuiau în Belgrad: verişoara sa, Aghiţa – fata mătuşii Senka cea care l-a crescut – şi Snejana, nepoata fratelui său, Duşan. Conacul Patriarhiei însă nu se afla într-o stare prea bună. Totuşi mobilierul era aproape complet, în dormitor era un pat dublu… Patriarhul a zis să rămână totul aşa cum este, cerând doar să i se aducă patul său din Prizren. Era un pat foarte simplu, foarte smerit: peste un cadru metalic cu patru picioruşe erau puse scânduri, iar deasupra lor, într'un sac de pânză, pănuşi de porumb. Fără pernă. Însă îndată i s'a arătat că, din pricina numărului mare de îndatoriri pe care le avea, s'ar fi pierdut prea multă vreme cu transportul. De aceea, încă din prima zi a hotărât să se mute în Palatul Patriarhiei, aflat lângă catedrală, unde şi-a ales cea mai mică dintre camere, pe care nepoata sa, Snejana, o credea fosta cămară a

unui servitor: cu o lăţime de doar doi metri, cât să intre un pat între doi pereţi; deasupra patului – o scândură care slujea ca poliţă pentru cărţi, ochelari şi alte mărunţişuri; un şifonier vechi; un scaun şi un seif. Întâi-stătătorul Sârbilor socotea că n-are nevoie de nimic altceva. Restul apartamentului îl folosea pentru primirea oaspeţilor.

În Palatul Patriarhiei a continuat să trăiască ca într'o chilie. Se trezea de dimineaţă, la ora patru sau mai devreme. Îşi făcea pravila călugărească, îşi aranja lucrurile şi apoi, în jurul orei şase, se ducea să slujească Sfânta Liturghie în paraclisul Sfântul Simeon Izvorâtorul de mir, aflat la etajul al treilea al Palatului. Încă de la ora cinci se puteau vedea mulţimi de oameni care se grăbeau spre Patriarhie pentru a participa la Liturghiile slujite de Sfinţia Sa.

Pe măsură ce-a trecut timpul, din pricina numărului mare de credincioşi, patriarhul a început să slujească din ce în ce mai des într'o sală mai mare a Palatului, aflată la parter, care putea primi până la cinci sute de suflete. În acest chip, Sfinţia Sa a ieşit în întâmpinarea credincioşilor: sala era mai încăpătoare decât paraclisul şi, în plus, turma sa, printre care erau mulţi oameni în vârstă, era scutită să mai urce atâtea trepte. Liturghia pe care o slujea patriarhul dura mai mult decât de obicei, mai ales pentru că pomenea în rugăciune un mare număr de oameni ce aveau nevoie de ajutor – iar el venea la slujbă cu o mulţime de pomelnice. După Liturghie, ţinea o scurtă predică în care tâlcuia Evanghelia zilei, iar cuvintele lui erau limpezi şi lămuritoare pentru toţi.

Dacă se întâmpla să nu călătorească, pentru Sfinţia Sa urma o zi obişnuită, umplută de rugăciune, lucru şi tot felul de activităţi pastorale şi de suflet folositoare. După micul-dejun, începând cu ora 9, venea protodiaconul Momir Lecici – vrednicul său secretar, împreună cu cei mai apropiaţi colaboratori şi până la prânz se desfăşurau şedinţe, vizite şi alte chestiuni aflate pe agenda de lucru.

Patriarhul se odihnea foarte puţin, dar era o odihnă lucrătoare: de munca intelectuală se odihnea prin muncă fizică şi de munca fizică se odihnea cu cea intelectuală. Se străduia să nu piardă Vecerniile de la Catedrală, iar dacă se întâmpla să fie în afara Belgradului, se grăbea să ajungă până la începutul slujbei. Adesea se întâmpla ca întorcându-se de la Patriarhia din Peci, după şapte-opt ore petrecute în maşină, să meargă îndată la Vecernie. Râvna sa pentru rugăciune se descoperă şi după faptul că de multe ori se ducea în timpul slujbei în strană şi cânta. După Vecernie, primea în biroul său pe unii din preoţii eparhiei şi pe credincioşii în căutare de sfat duhovnicesc. Seara, însoţit de părintele Momir Lecici – sau câteodată singur, mergea adesea la vernisaje, concerte şi alte manifestări publice… La întoarcere citea, scria şi răspundea la multele scrisori ale credincioşilor, preoţilor şi ale altor oameni din lumea întreagă. Se străduia să nu piardă niciodată timpul. Când călătorea, în orice mijloc de transport s'ar fi aflat, aproape mereu citea, se pregătea pentru întâlnirile ce-l aşteptau şi se ruga. În maşina patriarhiei de care se folosea, în faţa locului său din dreapta şoferului se afla întotdeauna o carte de rugăciuni foarte folosită.

Singur îşi purta de grijă pentru toate. Şi ca patriarh îşi pregătea câteodată masa cu mâinile sale. De obicei, mânca verdeţuri: în zilele de post – adică lunea, miercurea şi vinerea – gusta legume fierte, iar în celelalte zile adăuga câteva picături de ulei. Puţin peşte mânca doar când pravilele monahale dezlegau. Iar carne niciodată, afară de Naşterea şi de Învierea Domnului, când gusta puţină, *spre a se deosebi de eretici* – după cum spunea. Lua doar atâta hrană cât îi era de trebuinţă. Iar pe masă, mâncarea era în funcţie de anotimpuri: în lunile de vară, prefera urzicile fierte şi legumele cum apăreau, pe rând… În vremea postului, hrana obişnuită a patriarhului erau merele uscate, dacă nu se mai găseau proaspete (avea saci plini de mere uscate pregătite de el însuşi). Iar băuturile preferate erau sucul de roşii, moarea de varză şi braga.

La sfârşitul mesei se străduia să strângă firimiturile, pentru ca nimic să nu se arunce. Spunea: *Hrana pe care-o mâncăm este făcută cu energie dumnezeiască, prin razele soarelui.* Din aceste cuvinte înţelegem că, dacă risipim hrana, înseamnă că risipim şi bunurile primite de la Dumnezeu! Deseori pomenea de mărturiile din Evanghelii când, cu cinci pâini şi doi peşti, Iisus a hrănit cinci mii de oameni, afară de femei şi copii /Matei 14, 15-21, Marcu 6, 35-44, Luca 9, 12-17, Ioan 6, 5-14/, după care a poruncit ucenicilor Săi: „Adunaţi sfărâmiturile ce au prisosit ca să nu se piardă ceva." /Ioan 6, 12/ Şi, pe lângă atâţia oameni hrăniţi, au mai rămas douăsprezece coşuri pline. El zicea că Însuşi Domnul a poruncit să se adune totul.

Asemenea, singur îşi croia, îşi cârpea şi-şi spăla hainele. Când nepoata se oferea să-l ajute, el refuza: *De ce să-mi coşi tu, când pot şi singur? Unde mai pui că am şi maşină de cusut!* Tot singur îşi repara şi-şi întreţinea încălţămintea…

Avea multă grijă de sănătatea sa, mai ales din pricini duhovniceşti, spunând: *Trupul meu este biserica sufletului meu, iar sufletul meu este biserica Duhului Sfânt!* Şi pentru aceasta dădea o lămurire plină de înţeles: ca sufletul să poată năzui spre Dumnezeu, trebuie să aibă nişte condiţii prielnice, să-i fie bine în trup: să nu fie îngreunat de păcate şi să fie încununat de virtuţi! De aici şi sfatul său: *Nici trupului mai mult decât îi trebuie, nici sufletului mai puţin decât îi trebuie!*

Mare era şi grija lui pentru toţi oamenii, pentru întreaga lume. Neîncetat se ruga pentru ei, ştia tot ce se întâmplă, deşi nu urmărea ştirile. Într'o convorbire mi-a zis: „N-am nici televizor, nici radio şi nu citesc nici ziare. Dar ceea ce-i important se întâmplă să ajungă şi la mine. Şi nu mă refer la cele ale politicii, ci la anumite probleme de viaţă şi de moarte. Dar nu sânt împotriva acestei societăţi şi a bunurilor ei, pentru că trăiesc în ea."

Patriarhul Pavel nu cerea nimic pentru sine şi împărţea totul cu alţii. Aşa, bunăoară, am venit odată la Patriarhie, la prietenul meu, Slobodan Mileusnici, directorul Muzeului Bisericii Ortodoxe Sârbe, şi acesta m'a întâmpinat cu un glas blând: „Uite, tocmai am fost la Sfinţia Sa. M'a chemat: «Slobo, fiule, dacă nu eşti ocupat, vino până la mine!» M'am dus sus, m'a invitat să iau loc şi m'a servit cu o felie de pepene, zicând: «Iată, mi-au adus această felie şi mi-am zis s-o împărţim.»"

Mileusnici mi-a mai povestit şi următoarele: „Bunicul[22] ştie când e Praznicul Sfântului ocrotitor al familiei[23] fiecăruia dintre noi şi totdeauna ne dăruieşte ceva din cele pe care le are ca să-i întâmpinăm pe oaspeţi cât mai bine. Şi are grijă nu numai de noi, colaboratorii săi, ci şi de copiii noştri. Ne întreabă cum o duc, ce mai fac, dacă nu cumva au nevoie de vreun ajutor… Când avea, le trimitea bomboane, ciocolată, fructe…"

Nu lua nimic din cele de trebuinţă până când nu le plătea. Gradimir Stanci – care era paraclisierul Sfinţiei Sale, Secretarul Sfântului Sinod şi directorul tipografiei Patriarhiei – mărturiseşte: „Dacă avea nevoie de vreo carte sau de vreo foaie din cele tipărite aici, patriarhul nu le lua până când nu le plătea, cu toate că aceasta e tipografia Patriarhiei, aflată sub conducerea sa. Nu voia ca, din pricina lui, cineva să aibă cheltuieli."

---

22 Mulţi îi ziceau patriarhului – „Bunicul." (n. aut.)

23 Slava în original – tradiţie ortodoxă Sârbă în care fiecare familie îşi sărbătoreşte Sfântul ocrotitor în ziua praznicului Sfântului. Slava se moşteneşte de la o generaţie la alta, pe linie paternă, de către fii. Fiicele, odată măritate, vor sărbători Sfântul ocrotitor al familiilor soţilor. În ziua Slavei, familia participă la Sfânta Liturghie şi se împărtăşeste, iar după slujbă, preotul este invitat în casa familiei respective, unde săvârşeşte o scurtă slujbă de mulţumire. Sărbătorile cele mai cunoscute sânt ale Sfântului Nicolae, ale Sfântului Gheorghe, ale Sfântului Ioan Botezătorul şi ale Sfântului Dimitrie. De asemenea, Slava se poate sărbători şi la nivel de comunităţi mai mari (sate, oraşe, instituţii, companii, profesii). (n. red.)

Asemenea mărturiseşte şi scriitorul Radoslav Bratici, redactorul uneia din cărţile patriarhului: „În timp ce pregăteam cartea cu interviuri şi predici ale Sfinţiei Sale, «Rugăciuni şi cereri,» mergeam adesea la Patriarhie. Când a fost gata, editorul i-a trimis cincizeci de exemplare, pentru ca patriarhul să le împartă cui doreşte. El însă a pregătit banii şi, când am venit, mi-a numărat întocmai cât costau cărţile. I-am spus că acestea sânt parte a drepturilor de autor şi nu se plătesc. Patriarhul a răspuns: *Nimic nu este pe degeaba!* Cu greu am reuşit să-l conving să nu-şi plătească propriile cărţi."

Sfinţia Sa pomenea adesea: *Noi toţi sântem slujitori ai Domnului şi fiecare dintre noi, pe pământ, trebuie să-şi câştige plata după puterile sale.*

Pentru că Biserica prăznuieşte doar trei naşteri: a Domnului Iisus Hristos, a Maicii Domnului şi a Sfântului Ioan Botezătorul, cu nici un chip patriarhul nu-şi sărbătorea ziua de naştere. În acea zi, slujea Liturghia spre pomenirea Tăierii capului Sfântului Ioan. Cu toate că nu-şi serba ziua, cu acea ocazie mii de felicitări din toată lumea ajungeau la Patriarhie, ca şi cu prilejul zilei sale onomastice; urărilor trimise de întâi-stătătorii bisericilor locale şi de înalţii reprezentanţi diplomatici le răspundea personal cu mulţumiri. Din aceeaşi pricină, nu participa nici când cineva îşi sărbătorea ziua de naştere. Bunăoară, în fiecare an, Ambasadorul Marii Britanii dădea o petrecere cu prilejul zilei de naştere a Reginei Angliei şi de fiecare dată era invitat şi Preafericitul Pavel. Patriarhul Gherman participa şi era întâmpinat cu mare pompă, pentru el şi pentru însoţitorii săi fiind pregătit un loc de cinste. Dar Patriarhul Pavel nu s'a dus niciodată. Sfinţia Sa sărbătorea doar Praznicul Sfântului ocrotitor al familiei sale, Sâmbăta Sfântului Lazăr.

PATRIARHUL NEÎNŢELES

După mutarea la Belgrad, multe alte greutăţi s'au adăugat chinurilor pătimite ca Episcop de Ras-Prizren. Tocmai în acea vreme a început destrămarea statului – Republica Socialistă Federativă Iugoslavia – urmând războaie, fel de fel de presiuni şi ultimatumuri, adâncirea crizei economice, începutul luptelor între partide… Comunismul s'a năruit, dar s'au păstrat vechile atitudini faţă de locul şi rolul Bisericii în societate… În continuare, era privită de mulţi doar ca o „instituţie socială" căreia îi este îngăduit doar atâta spaţiu de manifestare cât îi lasă statul.

În centrul Belgradului, în ziua de 9 Martie 1991 au fost organizate mari demonstraţii care aveau să se continue într'o forma mai restrânsă şi în zilele următoare: în Piaţa Terazie demonstrau susţinătorii opoziţiei, iar în Piaţa Usce susţinătorii puterii. Aproape să se ajungă la lupte de stradă. De pe podiumul improvizat pentru vorbitori de lângă Fântâna Terazie, Patriarhul Pavel s'a adresat studenţilor:

„Fraţilor, copii ai Sfântului Savva şi ai slăviţilor noştri înaintaşi, am venit aici de la Scaunul Sfântului Savva să vă rog, în numele întregului popor, să dezbatem în chip paşnic aceste probleme ale noastre acolo unde se cade a dezbate, şi apoi să mergem în pace la casele noastre… Mă voi duce să-i rog şi pe ceilalţi ca, în aceste vremuri grele, să se retragă şi ei… Cu toţii sântem parte a acestui popor. Oare de vărsare de sânge avem nevoie acum?"

Apoi a vorbit actorul Branislav Lecici,[24] care s'a adresat necuviincios patriarhului: *Rogu-vă, părinte, nu ne mai înmuiaţi inimile!*
Şi nu o dată, patriarhul a fost pus în situaţia să le atragă atenţia şi unora, şi altora, să-şi „domolească cuvintele."
Până şi-n Biserică s'au iscat neînţelegiri. Războiul a făcut să se învrăjbească conducerile politice de pe cele două maluri ale Drinei. Trebuia încetat în sfârşit războiul în Bosnia-Herţegovina şi Croaţia; s'au fixat termenii Tratativelor de la Dayton, dar reprezentanţii Republicii Srpska şi ai Republicii Federative Iugoslavia (Serbia şi Muntenegru) nu au avut o politică unitară. S'a spus că se poate ajunge la un consens printr-o intermediere sau prin prezenţa unei persoane care să aibă o autoritate exemplară recunoscută de ambele părţi. Şi singurul care se bucura de o astfel de autoritate era Patriarhul Pavel. Convorbirile s'au ţinut la Dobanovţi, lângă Belgrad. Patriarhul a îndemnat *să uităm pentru moment neînţelegerile, iar după război să ne lămurim frăţeşte şi să ne iertăm unii pe alţii.*
S'a ajuns la un consens, aşa că fiecare parte urma să fie reprezentată de trei negociatori, iar, în situaţia în care totuşi ar fi existat neînţelegeri, cuvântul hotărâtor aparţinea şefului delegaţiei şi preşedintelui Serbiei, Slobodan Miloşevici. La sfârşit, toţi au semnat această înţelegere, chiar şi Patriarhul Pavel în calitate de martor. Unor episcopi nu le-a fost pe plac faptul că numele patriarhului s'a aflat printre semnături. Artemie, Episcopul de Ras-Prizren, i-a scris o scrisoare deschisă în care-i cerea *să fie dezvăluite şi lămurite unele chestiuni,* exprimându-şi părerea că „alcătuirea unei delegaţii unice pentru discuţiile de la Dayton este doar un paravan prin care, de fapt, se dă puterea unui singur om – Slobodan Miloşevici – ca, prin puterea şi voinţa proprie, el să hotărască, de capul său, soarta întregului popor Sârb şi a teritoriilor pe care acest neam trăieşte de veacuri."

---

24 Branislav Lecici – viitorul Ministru al Culturii după schimbările de la 5 Octombrie 2000. (n. aut.)

Din pricina acestor nemulţumiri, în mass-media a început să se discute despre posibilitatea retragerii patriarhului din scaun… La terminarea Tratativelor de la Dayton şi la semnarea Acordului de pace de la Paris, în şedinţa extraordinară din 21-22 Decembrie 1995, Sinodul Bisericii Ortodoxe Sârbe a invalidat semnătura patriarhului. În comunicatul de presă emis de cel mai înalt for al bisericii Sârbe s'au menţionat următoarele:

„… Având în vedere înţelegerea greşită a rolului de împăciuitor între fraţi – în tradiţia Sfântului Savva – al Sfinţiei Sale, Preafericitul Pavel, Sfântul Sinod socoteşte semnătura pusă de patriarh pe documentul din 29 August ca fiind nulă şi neangajantă în nici un chip pentru Biserică, ce se îngrădeşte de urmările acestui document."

Cu ceva vreme înainte, într'un apel către toţi „factorii internaţionali," Sfântul Sinod lămurise că semnătura patriarhului „în nici un caz nu înseamnă că el personal, sau Biserica în general, susţin iniţiativele concrete ale semnatarilor sau primesc ca ale sale tot ce hotărăsc sau acceptă reprezentanţii, fie ca grup, fie în nume personal, în viitorul mai apropiat sau mai îndepărtat. Sfinţia Sa, atât după datoria sa de întâi-stătător şi părinte duhovnicesc, cât şi după conştiinţa sa, a participat la convorbirile celor mai proeminente personalităţi ale poporului Sârb în calitate de martor şi garant moral, cum a şi fost declarat. El, ca întotdeauna, i-a îndemnat pe fraţi la împăcare şi unire, la împreună-lucrare pentru o soartă mai bună a poporului nostru în aceste vremuri hotărâtoare, iar îndemnurile şi-au găsit ecoul în conştientizarea gravităţii momentului şi în responsabilizarea personală a celor prezenţi. Însă numai de aceşti reprezentanţi depinde în ce măsură va fi respectată unitatea hotărârii; numai la ei se află şi răspunderea pentru faptele şi hotărârile pe care le-au luat sau le vor lua în viitor. De propria răspundere nu se pot dezice şi aceasta nu poate fi preluată de altcineva, nici de patriarh, nici de Biserica pe care el o reprezintă."

Unii episcopi nu l-au lăsat în pace pe patriarh nici după aceste întâmplări. Doi ani mai târziu, urmărindu-se retragerea lui, s'a înscenat un întreg caz prin care se dorea să se arate că întâi-stătătorul Sârb nu are grijă îndeajuns de bunurile Bisericii. Astfel, un contract de închiriere prin care Biserica dădea în folosinţă o fabrică de lumânări unei firme din Belgrad a fost prezentat de unii episcopi drept contract de vânzare. În faţa membrilor Sfântului Sinod a fost adus un jurist care trebuia să confirme că, prin acest contract, fabrica era vândută şi nu închiriată. De bună seamă, fiind o chestiune pur juridică foarte limpede, nu a trebuit mult pentru a se dovedi lipsa de fond a acuzaţiilor. Puţin după aceste evenimente, contractul de închiriere – care, de altfel, era foarte avantajos pentru Biserică – a fost reziliat şi astfel s'a adeverit încă o dată cât de tendenţioase au fost acuzaţiile aduse. Fabrica de lumânări şi astăzi face parte din bunurile Bisericii… În acelaşi timp, pe fondul acestor acuzaţii, câţiva episcopi din Sinodul Permanent au încercat să preia unele din prerogativele patriarhului, cum ar fi, printre altele, controlul conturilor patriarhiei. Fiind însă vorba de o hotărâre juridic nulă, nu s'a putut pune în practică.

La sfârşitul anului 1997, patriarhul a fost internat în urma unei boli grave, suferind de o dublă pneumonie. Deşi slăbit, a trebuit totuşi să participe la şedinţele Sinodului Permanent care se ţineau de două ori pe săptămână, marţea şi joia, iar după terminarea şedinţelor se întorcea în spital. Şi mai târziu, împovărat de ani, de fiecare dată când se întâmpla să se îmbolnăvească, se găsea câte un episcop, unii chiar dintre cei hirotoniţi de el, care, din pricini doar de ei ştiute, să pună pe ordinea de zi a Sinodului chestiunea retragerii patriarhului, cu toate că era persoana ce se bucura de cea mai mare încredere în rândul poporului Sârb, iar în lume era respectat ca unul din cei mai mari părinţi duhovniceşti ai vremii sale.

Din pricina atitudinilor sale hotărâte, adesea patriarhul nu era nici pe placul puterii politice. În anul 1998, cu prilejul prăznuirii a opt veacuri de dăinuire a Hilandarului – mănăstirea Sârbească din Sfântul Munte – organizatorii *Târgului internaţional de carte de la Belgrad* au plănuit ca însuşi Sfinţia Sa, Pavel, să deschidă această mare manifestare culturală. Au primit încuviinţarea sa, dar nu şi aprobarea statului. Mai târziu, Ognien Lakicevici, organizatorul Târgului şi directorul *Asociaţiei editorilor şi librarilor din Iugoslavia,* a povestit cum a fost căutat de un înalt reprezenant al statului care, pe un ton foarte serios şi inflexibil, i-a spus: *Patriarhul nu trebuie să deschidă Târgul de carte.* După o asemenea recomandare, pentru a nu se ajunge la consecinţe nedorite, unul din organizatorii Târgului, cunoscutul editor Sârb din Lausanne (Elveţia), Vladimir Dimitrievici, i-a trimis o scrisoare patriarhului cu rugămintea de a renunţa la invitaţia ce i se făcuse:

Preafericite,

Ne-am fi bucurat nespus ca Sfinţia Voastră să deschidă în acest an Târgul de carte de la Belgrad. Nimeni afară de Sfinţia Voastră nu ar fi putut da cărţii şi ştiinţei o cinste mai potrivită în acest an, când sărbătorim 800 de ani de la întemeierea sfântului nostru Hilandar. Însă prietenii mei, alături de domnul Ognien Lakicevici, directorul acestui Târg, sânt martorii presiunilor şi împotrivirilor, încât le este teamă să nu se întâmple în mass-media noastră, care şi aşa este stricată, vreo polemică dăunătoare şi pentru carte, şi pentru Târg, dar mai ales Sfinţiei Voastre.
Personal, şi eu sânt tulburat din pricina acestor speculaţii. De aceea, vă rog ca, spre binele tuturor, să renunţaţi la acest cuvânt de deschidere. Cu toţii dorim să rămâneţi ca şi până acum sfântul nostru înalt

păstor duhovnicesc. Noi trebuie să avem grijă de Sfinţia Voastră, pentru că, în aceste vremuri, sânteţi singurul nostru punct curat. Îndată ce voi ajunge la Belgrad vă voi cerceta.

Al Vostru în Hristos,
Vladimir Dimitrievici

Patriarhul a renunţat, iar Târgul a fost deschis de poetul Ucrainian Boris Oleinic.

Mai mult decât atât, Sfinţia Sa a fost ţinta atacurilor diverselor organizaţii nonguvernamentale athee.

În *Pastorala de Crăciun* a anului 1995, Patriarhul Pavel şi Episcopii Bisericii Ortodoxe Sârbe au vădit îndeosebi problema avortului – *„ciuma albă" care a cuprins şi poporul nostru şi ameninţă să stârpească de pe faţa pământului pe urmaşii Sfântului Savva,* din pricina faptului că în Serbia s'a ajuns să fie *mai multe morminte decât leagăne.* S'a mai arătat că avortul este de neacceptat, fiind unul din „păcatele strigătoare la cer" la care se recurge pentru că *femeile rămân însărcinate doar din pricina plăcerii trupeşti, fără a voi să mai nască şi să mai crească copii pentru că, spun ele, le-ar fi greu şi-ar vrea să-şi păstreze comoditatea.* În continuarea pastoralei s'a mai zis: „În faţa lui Dumnezeu este păcat să iei viaţa unui om. Şi mai mare păcat este să nu-i îngădui copilului tău a vedea lumina zilei şi a fi sărutat de soare. Când se vor înfăţişa Dreptului Judecător, mamele care n-au îngăduit copiilor lor să se nască vor fi întâmpinate de aceşti prunci în ceruri şi ei le vor întreba cu tristeţe de ce oare nu i-au lăsat să vină pe lume."

Îndată s'au ridicat organizaţiile feministe, protestând că în acest chip „se îngrădeşte dreptul femeilor de a hotărî liber naşterea de copii, adică dreptul lor de a fi stăpâne peste propriul trup." În această scrisoare de protest, au mai zis că: „Nu voim să naştem copii ca

Dumneavoastră şi cei într'un gând cu Dumneavoastră să-i trimiteţi la războaie în numele Crucii."

Cancelaria patriarhiei a dat următorul răspuns:

„Biserica Sârbă şi Patriarhul Pavel ştiu că libertatea – împreună cu alte trăsături ce definesc personalitatea unui om şi-l fac fiinţă mai presus de toate făpturile pământului – este un dat fundamental al omului, oferindu-i posibilitatea ori să urmeze poruncilor lui Dumnezeu, ori să se împotrivească voinţei Lui. De aceea, nimeni nu tăgăduieşte dreptul nimănui de a fi stăpân peste propriu-i trup. Dar mai ştim şi că libertatea este legată de răspundere, căci libertatea fără răspundere ar fi nedemnă de om, la fel cum răspunderea fără libertate ar fi nevrednică de Dumnezeu."

S'a mai spus şi că:

„Biserica Sârbă şi Patriarhul Pavel mai ştiu că pentru cei care nu cred în existenţa lui Dumnezeu, aceste cuvinte nu înseamnă nimic, de aceea trebuie să avem în vedere că mesajul patriarhului din Pastorala de Crăciun nu le este adresat lor, ci celor pentru care cuvintele Evangheliei lui Hristos reprezintă «cuvinte ale vieţii veşnice.»" /Ioan 6, 68/

Din grija pentru urmaşii neamului omenesc, Patriarhul Pavel a fost ţinta atacurilor reprezentantelor lobby-ului feminist şi în vara anului 2007. Întâi-stătătorul Bisericii Ortodoxe Sârbe a adresat o scrisoare premierului Serbiei, Voislav Koştuniţa, cu rugămintea ca guvernul să înceapă o procedură pentru promulgarea unei legi de eliminare a taxei pe valoarea adăugată pentru produsele alimentare, îmbrăcăminte şi tot ce ţine de îngrijirea nou-născuţilor, arătând că această măsură ar fi un pas concret spre oprirea „ciumei albe." „Dacă tot se scot sau se micşorează taxele pentru cumpărarea primului apartament, a calculatoarelor şi a multor altor produse, lucruri pe care de altfel le salutăm, atunci vă rugăm să faceţi tot ce ţine de Dumneavoastră ca, în

sfârşit, să fie scutite de taxe şi alimentele, îmbrăcămintea şi cele ce ţin de îngrijirea nou-născuţilor," propunea Patriarhul Pavel. Şi, cunoscând viaţa credincioşilor săi, lămureşte de ce este nevoie de acestea: „Când bebeluşul vine pe lume, încep şi grijile părinţilor. Pentru cele mai elementare nevoi – scutece, căciuliţe, prosoape, ciorapi, cădiţă, produse de igienă, pătuţ, căruţ – este nevoie de cel puţin două salarii medii."

„Nu-i normal ca patriarhul să fie cel mai liberal economist!" a ripostat vice-preşedintele partidului G17+, Ivana Dulici-Markovici, criticând această scrisoare. „Aici nu este nici un fel de democraţie, de instituţii, de iniţiative cetăţeneşti. Dacă ceva nu vă convine, mergeţi în biserică şi rugaţi-vă lui Dumnezeu," a mai spus într'o şedinţă a organizaţiei de femei a partidului său D-na Dulici-Markovici, odinioară vicepremier al Serbiei.

Mai înainte, cu ocazia promulgării Constituţiei Serbiei în 2006, când Sfinţia Sa a avut un rol foarte mare chemând poporul să iasă la referendumul pentru aprobarea constituţiei, un grup de homosexuali a făcut un fotomontaj neruşinat cu Patriarhul Pavel şi l-a postat pe site-ul unei televiziuni ca ilustraţie pentru un text cu titlul „De ce trebuie să scuipăm pe naţiune?," în care erau batjocoriţi toţi ce votaseră pentru constituţie. Iarăşi, un artist din Vârşeţ, pentru a ajunge celebru, a făcut o sculptură cu Patriarhul Pavel întins pe pământ şi înconjurat de o grămadă de pietre, însă nu a obţinut ce şi-a propus – adică să provoace, ci a avut parte doar de dispreţ. Astfel de gesturi obraznice nu erau bine primite de popor.

RUGĂCIUNI PENTRU PATRIARH

Deşi înaintat în vârstă[25] când a fost ales întâi-stătător al Bisericii Sârbe, a purtat povara datoriilor ce-l aşteptau cu o energie tinerească, mai ales în împrejurările foarte grele prin care trecea poporul Sârb. Însă, spre sfârşitul anului 2005, sănătatea Sfinţiei Sale avea să se deterioreze iremediabil atunci când a căzut în chilia sa, rupându-şi şoldul drept şi plesnindu-şi osul pubic. A fost internat în aceeaşi zi în Spitalul Militar din Belgrad, unde avea să rămână aproape o lună. S'a întors în ajunul Crăciunului pentru a sluji Sfânta Liturghie a Naşterii Domnului în Catedrala din Belgrad. Din păcate, a suferit acest accident la 92 de ani şi fractura niciodată nu avea să se mai vindece cu totul. La început, mergea cu ajutorul unui cadru metalic, iar mai apoi sprijinit în baston şi sub vegherea permanentă a însoţitorilor. Căzătura s'a petrecut într'un moment de mare epuizare din pricina îndatoririlor şi activităţilor sale. Cu două zile înaintea acestei nefericite întâmplări s'a simţit atât de istovit încât, pentru prima dată în 15 ani de când era patriarh, nu s'a simţit în putere să slujească Sfânta Liturghie în paraclisul unde slujea zilnic.

După ieşirea din spital, a continuat să lucreze în acelaşi ritm. Dar după numai trei luni avea să sufere alte complicaţii şi a fost nevoit să se interneze pentru încă 24 de zile.[26] Îşi împlinea datoriile din spital

---

25 Pavel avea 77 de ani când a fost ales patriarh. (n. aut.)

26 Din 12 Aprilie până pe 5 Mai 2006. (n. aut.)

după putinţă. Cerceta corespondenţa, semna documentele importante pe care nimeni nu le putea semna în numele lui, se sfătuia cu membrii Sinodului Permanent…

Între timp, mai mult pentru odihnă decât pentru vindecare, se ducea la staţiunile balneo-termale Bania Koviliacea şi la Bania Selters de lângă Mladenovaţ. Totuşi sănătatea îi era din ce în ce mai şubredă…

Spre sfârşitul anului 2007, din pricina „epuizării generale," a ajuns în cea mai critică stare de până atunci. Pe data de 10 Noiembrie a fost internat din nou în Spitalul Militar, unde avea să rămână până la moartea sa. Vestea despre starea gravă a sănătăţii Patriarhului Pavel i-a tulburat pe mulţi. S'a înmulţit numărul telefoanelor la cancelaria Patriarhiei şi la spital. De aceea, comisia medicală care-l îngrijea trimitea zilnic Sinodului Permanent un raport cu starea sănătăţii Sfinţiei Sale, pentru ca prin biroul de presă al Patriarhiei să se comunice publicului aceste lucruri. Mulţi au venit să-l viziteze la spital, printre care se numărau cei mai importanţi oameni politici ai ţării: preşedintele, premierul, miniştrii, precum şi membri ai administraţiei Republicii Srpska. De asemenea, a fost vizitat şi de ambasadorii mai multor ţări, de reprezentanţi ai Bisericilor ortodoxe surori, de reprezentanţi ai nunţiaturii papale din Belgrad, de cei mai însemnaţi scriitori Sârbi şi de alte personalităţi… Pe lângă vizitele personale, au ajuns şi multe telegrame, scrisori şi mesaje cu urări de grabnică însănătoşire. I-au scris mulţi, de la cele mai însemnate personalităţi ale lumii până la copii ce abia învăţau să ţină stiloul în mână. Din toate acestea se vede cât de mult însemna el pentru poporul credincios şi respectul de care se bucura în lume.

Îndată ce a aflat că Patriarhul Pavel se afla în spital, întâi-stătătorul Bisericii Ruse, Alexei al II-lea, a trimis o telegramă în care spunea:

„Sfinţia Voastră, iubit frate în Hristos şi împreună-slujitor! Cu simţământ de adâncă întristare am primit vestea spitalizării Voastre.

Ne rugăm din inimă pentru sănătatea Voastră şi Domnul să vă dea încă mulţi ani pentru a săvârşi înalta slujire la care aţi fost chemat în Sfânta Biserică Sârbă. Cu dragoste frăţească în Domnul, Alexei.[27]"

O scrisoare a ajuns şi de la Mitropolitul Kiril[28] al Smolenskului, vicarul pe probleme externe al Patriarhiei Moscovei, care i-a scris că îi este alături prin rugăciune, dorindu-i grabnică însănătoşire şi mulţi ani.

Patriarhul Român, Daniel, i-a adresat cele mai calde urări pentru însănătoşire „în numele membrilor Sfântului Sinod şi al credincioşilor Bisericii Ortodoxe Române."

Şi ambasadorul Italiei la Belgrad, Alessandro Merola, i-a trimis o scrisoare: „Sfinţia Voastră, cu mare tristeţe am primit vestea despre starea sănătăţii Voastre. Vă doresc din inimă să vă însănătoşiţi cât mai repede şi să vă întoarceţi în fruntea Bisericii Ortodoxe Sârbe."

Ambasadorul Statelor Unite, Cameron Manther, i-a scris: „Preafericite, cu acest prilej doresc să vă transmit cele mai calde urări de sănătate. Viaţa Sfinţiei Voastre ne înfăţişează o minunată pildă a bunului păstor care cu adevărat poartă de grijă turmei sale. Tocmai de aceea, cu prilejul întâlnirii mele cu Mitropolitul Amfilohie, l-am rugat să vă transmită salutările şi respectul meu faţă de adânca stăruinţă a Voastră pentru binele poporului Sârb. Mă rog ca sănătatea să vă fie din ce în ce mai bună. Cu nădejdea că voi avea prilejul de a vă întâlni îndată ce starea sănătăţii vă va permite, vă salut din toată inima." După o vreme, Ambasadorul Manther l-a vizitat pe Patriarhul Pavel.

Din Camberra, Ambasadorul Serbiei în Australia, Milivoi Glişici, i-a transmis mesajul de grabnică însănătoşire al colegului său, Ambasadorul Austriei la Camberra, Hans Porias, care mai înainte fu-

27 A fost voia Domnului ca Patriarhul Serbiei să trăiască mai mult decât Patriarhul Alexei, care a trecul la cele veşnice pe 5 Decembrie 2008. (n. aut.)

28 Cel care avea să urmeze ca Patriarh al Moscovei după trecerea la Domnul a Patriarhului Alexei. (n. aut.)

sese ambasador în Serbia şi care a amintit că în timpul misiunii sale la Belgrad a fost „un colaborator apropiat şi prieten al Sfinţiei Sale."

Şi de la Cabinetul Preşedintelui Serbiei a ajuns o scrisoare: „Cu sinceritate ne rugăm dorind să vă însănătoşiţi şi să părăsiţi spitalul cât de repede. Dumnezeu să vă dăruiască putere duhovnicească şi trupească ca să învăţaţi încă mulţi ani poporul nostru virtuţile şi valorile Creştine."

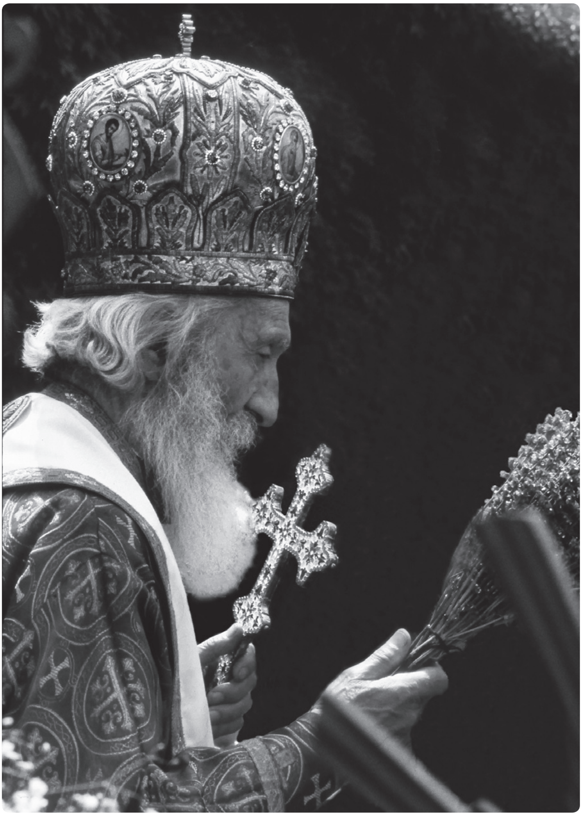
Asociaţia Refugiaţilor din Serbia a trimis la rândul său o scrisoare în care se spunea: „Urmărim cu regularitate rapoartele despre sănătătea Sfinţiei Voastre. Ne bucurăm de veştile care anunţă şi o cât de mică îmbunătăţire a stării Voastre. Pentru noi sânt cinste, încurajare şi legământ cuvintele spuse la întâlnirile cu noi. Nimeni nu ne-a încurajat lucrarea cu atâta dragoste, căldură şi înţelegere precum Sfinţia Voastră şi acestea le amintim permanent. Ne simţim privilegiaţi că am avut ocazia să ascultăm sfaturile înţelepte şi învăţăturile despre dragoste, pace şi îngăduinţă cu care mereu ne-aţi întâmpinat şi niciodată nu aţi uitat să ne aduceţi aminte că acestea se referă la toţi oamenii, chiar şi la cei care nu sânt buni, pentru ca la rândul lor să ajungă mai buni. Vă rugăm să primiţi sincerele noastre urări pentru grabnica însănătoşire şi continuarea sfintei Voastre căi către Dumnezeu."

Preşedintele Academiei Sârbe, Nikola Haidin, i-a scris: „Sfinţia Voastră, Academia Sârbă şi eu personal urmărim cu mare atenţie starea sănătăţii Voastre şi împărtăşim îngrijorarea pe care o simte tot poporul. Preafericite, folosesc această ocazie să vă încredinţez de adâncul nostru respect şi de preţuirea pentru lucrarea ce o faceţi ca întâi-stătător al Bisericii Ortodoxe Sârbe şi mai ales pentru înrâurirea pe care o aveţi prin pilda vieţii Voastre."

I-au scris şi mulţi credincioşi. Printre ei şi Vuciko Manoilovici, un condamnat la moarte care în aşteptarea pedepsei a fost spovedit de Patriarhul Pavel în închisoarea din Niş.

O fetiţă de 10 ani, Miliana Georgevici, elevă în clasa a III-a în şcoala din satul Pârciloviţa din Sudul Serbiei, a scris şi ea o scrisoare către patriarh. A început cu stihurile: „Cine are inimă milostivă, cine pe aproapele-l va iubi, acela va primi tot binele de la Domnul şi pe el Dumnezeu îl va păzi" şi apoi a continuat: „Merg la orele de religie şi am învăţat multe rugăciuni. În fiecare zi mă rog pentru însănătoşirea Sfinţiei Voastre. Din inimă vă doresc să ne trăiţi încă mulţi ani, căci umblaţi cu curaj în această lume şi sânteţi un dar de la Dumnezeu pentru poporul nostru. Cer binecuvântarea Voastră pentru mine, mama şi tata."

Poştaşii au avut mult de lucru…

SCHIMBAREA NEREUŞITĂ

Din păcate, unii dintre episcopi au încercat să se folosească de starea precară a sănătăţii patriarhului pentru a impune alegerea unui nou întâi-stătător duhovnicesc al Bisericii Sârbe. Astfel, au început să împrăştie în presă tot felul de poveşti cum că patriarhul, din pricina slăbiciunii pricinuite de boală, are în gând să se retragă din îndatoririle sale. Prin acestea încercau „să-i sugereze" patriarhului să se retragă, mizând pe faptul că orice discuţie legată de o eventuală schimbare ar fi stârnit negreşit polemici aprinse în mass-media. De când sănătatea patriarhului a început să se deterioreze, astfel de sugestii îşi găseau tot mai des locul înaintea fiecărui Sinod Arhieresc.

Într-adevăr, din pricina oboselii constante la care era supus, Patriarhul Pavel le vorbise de mai multe ori colaboratorilor săi despre posibila sa retragere din cea mai înaltă îndatorire bisericească. Deşi îl înţelegeau prea bine, cei apropiaţi îl încurajau totuşi să rămână, doar să aibă mai multă grijă de sine şi, după putinţă, să-şi împartă din povară cu alţii. Apoi patriarhul a ajuns şi singur la concluzia că nu ar trebui să părăsească acest jug dat de Dumnezeu, căci, aşa cum am mai pomenit, el şi-a înţeles datoria de întâi-stătător nu ca pe o stăpânire, ci ca pe o mai mare slujire, aşa cum şi este în duhul Creştinesc.

Argumentul celor care doreau alegerea unui nou patriarh era că Biserica nu poate să funcţioneze normal câtă vreme patriarhul, din pricina vârstei şi a sănătăţii şubrede, nu este în putere să se dedice

cu totul îndatoririlor sale. Pe lângă asta, unii din episcopi nu au reuşit să-şi ascundă ambiţiile personale de ajunge în scaunul de patriarh al Bisericii Sârbe. Chiar şi cei care n-ar fi trebuit cu nici un chip să se amestece în alegerea întâi-stătătorului unei Biserici şi-au avut „candidaţii" lor. Mulţi mai erau deranjaţi şi de învârtoşarea pe care o avea în anumite chestiuni în care Preafericitul considera că nu e loc de compromis. Cu Patriarhul Pavel în frunte, se ştia, sub nici un fel de presiuni Biserica nu va accepta nimic din cele ce ar fi vătămat interesele fundamentale ale credincioşilor săi.

În situaţia în care toate valorile naţionale erau atacate, pe bună dreptate exista teama de-a nu se pune în pericol şi autoritatea Bisericii, care se bucura de cea mai mare încredere în rândul poporului Sârb. Din această pricină, orice atac la adresa patriarhului şi orice aluzie la o eventuală retragere a sa provocau în mass-media multe discuţii. În asemenea condiţii, toate încercările de a-l convinge pe patriarh să se retragă sau de a propune această temă în Sinod cădeau îndată. În cele din urmă, unii din cei care-au participat la astfel de acţiuni – fie în nume personal, fie nu – s-au liniştit, dar nu pierdeau nici un prilej „să dovedească" neputinţa întâi-stătătorului Sârb de a mai conduce Biserica.

Însă în Constituţia Bisericii Ortodoxe Sârbe este limpede prevăzută situaţia în care patriarhul nu-şi mai poate împlini datoria. Astfel, în articolul 61 se spune: „Când patriarhul, din orice fel de pricină, temporar este împiedicat să-şi împlinească datoria sa de Preşedinte al Sinodului, este înlocuit, cu acordul său, de membrul Sinodului Permanent cu cei mai mulţi ani în treapta de mitropolit, iar dacă nu este vreun mitropolit în Sinodul Permanent, atunci episcopul cu cei mai mulţi ani în treapta de episcop."

Odată cu spitalizarea patriarhului – în Noiembrie 2007 – din cauză că nu se ştia cât va mai dura până când se va însănătoşi, la şedinţa ordinară din Mai 2008, Sinodul Arhieresc a hotărât că: „Din pricina

stării de sănătate a Sfinţiei Sale, Patriarhul Pavel, Sinodul Permanent preia toate îndatoririle şi atribuţiile patriarhului Sârb.[29]”

Cu toate acestea, unii episcopi au insistat iarăşi să se aleagă un nou patriarh. Înainte de şedinţa Sinodului Arhieresc din toamna lui 2008, în mass-media a început din nou campania care-şi propusese schimbarea patriarhului. S-a întâmplat că unul din cotidianele de mare tiraj, la o săptămână după anunţarea datei la care va începe şedinţa Sinodului, a publicat următoarea informaţie: „În ciuda dorinţei unui grup de arhierei de a obţine cu orice preţ retragerea Patriarhului Pavel până la data de 11 Noiembrie pentru ca şedinţa Sinodului să se transforme în alegerea unui nou întâi-stătător, nu s-a obţinut un acord scris al Sfinţiei Sale legat de retragerea sa din scaunul Bisericii Ortodoxe Sârbe.”

Peste afirmaţia *să obţină cu orice preţ* s-a trecut fără nici un comentariu. După opt zile de la această ştire, în ziua de 24 Octombrie 2008, Sinodul Permanent – alcătuit din Patriarhul Pavel, absent, Mitropolitul Amfilohie al Muntenegrului, Hrisostom al Jicei, Hrisostom al Bihaciului şi Petrovaţului şi Filaret al Mileşevei – a dat următorul comunicat de presă: „Sinodul Permanent al Bisericii Ortodoxe Sârbe, după şedinţa de azi, ţinută la Palatul Patriarhiei din Belgrad, aduce la cunoştinţă faptul că Sfinţia Sa, Patriarhul Sârb Pavel, în temeiul articolului 111 al Constituţiei Bisericii Ortodoxe Sârbe, a făcut o cerere prin care roagă Sfântul Sinod Arhieresc ca, pe motiv de sănă-

---

29 Această hotărâre s'a întemeiat pe articolul 62 al Constituţiei Bisericii Ortodoxe Sârbe care spune: „Dacă patriarhul este împiedicat mai mult timp în împlinirea îndatoririlor sale, sau dacă scaunul de patriarh este vacant, Sfântul Sinod permanent preia toate prerogativele patriarhului, aducând la cunoştinţă acest lucru tuturor episcopilor şi statului. Datoria patriarhului de preşedinte al Sinodului Permanent şi al Sinodului Arhieresc este preluată de membrul Sinodului Permanent care are cei mai mulţi ani în treapta de mitropolit, iar dacă nu este vreun mitropolit în Sinodul Permanent, atunci de către episcopul cu cei mai mulţi ani în treapta de episcop. În astfel de situaţii, de regulă, nu se pot face schimbări ale legilor bisericeşti, regulamentelor şi hotărârilor fundamentale.” (n. aut.)

tate şi slăbiciune trupească, să îi primească retragerea din activitatea sa la următoarea şedinţă ordinară din 11 Noiembrie 2008. Sinodul Permanent a înaintat Sinodului Arhieresc această cerere a Sfinţiei Sale, Patriarhului Pavel."

În presă şi chiar printre arhierei au apărut îndoieli că era cu adevărat cererea patriarhului. Cei care cunoşteau starea sănătăţii Sfinţiei Sale au considerat că, în spital, acesta nu ar fi fost în stare să o scrie. De aceea, s-a vorbit deschis despre posibilitatea ca altcineva să fi scris cererea şi apoi să i-o fi adus patriarhului pentru semnătură sau acord verbal. Aceste îndoieli au fost discutate şi în Sinodul Arhieresc. Nu a rămas neobservat în mass-media şi între episcopi nici faptul că Ministrul Cultelor, Bogoliub Şiakovici, a vizitat câţiva arhierei chiar în ajunul Sinodului şi le-a explicat cum ar trebui să fie următorul patriarh Sârb!

Unul din episcopii cei mai statornici în a nu se accepta documentul ca fiind cererea patriarhului de retragere a fost Episcopul Lavrentie al Şabaţului. La şedinţa Sinodului, a lămurit astfel poziţia sa:

„Sfinţia Sa, din spital, în starea în care se află acum, nu împiedică în nici un fel lucrarea Sinodului Permanent sau al celui Arhieresc, afară de situaţia în care Sinodul Arhieresc ar trebui să hotărască asupra unor probleme ce ţin de canoane, dar astfel de situaţii nu se întâmplă în fiecare an. Patriarhul a dat mână liberă Sinodului Permanent, iar Sinodul Permanent îşi împlineşte foarte bine şi conştiincios îndatoririle ce îi cad în sarcină – chiar mai bine decât cu un an în urmă, când Sfinţia Sa, Pavel, participa la sinod, dar nu putea lucra suficient din pricina stării sale de epuizare. Pe lângă acestea, întreaga Ortodoxie îl preţuieşte din pricina sfintei sale vieţuiri şi deja îl vede «ca pe un sfânt ce umblă pe pământ,» aşa că mulţi s-ar întrista şi-ar fi surprinşi dacă cei mai apropiaţi colaboratori şi fraţi ai săi întru Hristos l-ar înlătura cât este încă în viaţă. Ei simt că patriarhul este un mare rugă-

tor şi mijlocitor al nostru în faţa lui Dumnezeu, doar că trebuie să-i fie sprijinite mâinile sale slabe, ridicate către cer, ca oarecând mâinile lui Moise de către Aaron şi Or.

Zilele acestea, mass-media a făcut un sondaj să afle ce părere au cititorii despre eventuala retragere a patriarhului, iar un procent de 75% doreşte ca Patriarhul Pavel să rămână în fruntea Bisericii Ortodoxe Sârbe, fie şi numai cu numele, până când va fi chemat la Domnul. Dacă poporul aşa crede despre întâi-stătătorul său, atunci nouă, arhiereilor, ce ne mai rămâne? Şi dacă Domnul îl va arăta într-o zi ca sfânt, iar noi, fraţii săi întru Hristos, vom fi aceia care l-am dat la o parte? Am ajuns oare ca poporul să-l apere de noi?"

Această atitudine a fost susţinută de majoritatea episcopilor şi chiar de membrii Sinodului Permanent care înaintaseră Sinodului Arhieresc sus-pomenita „cerere de retragere" a patriarhului.

Astfel, Sinodul Arhieresc a înştiinţat că, deşi primise cererea pomenită, a hotărât *să-l roage pe Sfinţia Sa să rămână în continuare în fruntea Bisericii Ortodoxe Sârbe.* Hotărârea luată a fost primită cu bucurie de către credincioşi.

SFÂRŞITUL VIEŢII PĂMÂNTEŞTI

Duminica de 15 Noiembrie 2009 era o zi de toamnă însorită… Se slujise Sfânta Liturghie. Cu cincisprezece minute înaintea orei douăsprezece, s-au auzit bătând din nou clopotele bisericilor ortodoxe. La Palatul Patriarhiei din Belgrad fusese ridicat steagul îndoliat. S-a comunicat oficial vestea că la ora 10.45, Patriarhul Serbiei, Pavel, a trecut la Domnul. Şi vestea, ca un fulger a făcut înconjurul lumii…

După doi ani de suferinţe, Patriarhul Pavel a murit în timpul somnului, la Spitalul Militar din Belgrad. Viaţa sa pământească s-a stins uşor, precum o lumânare – plecase cu pace, la fel cum trăise.

În ziua aceea s-a trezit devreme, ca de obicei, şi s-a împărtăşit. Sfânta Împărtăşanie i-a fost adusă de Ieromonahul Metodie, cel care i-a fost neîncetat alături în apartamentul din spital, vreme de un an şi jumătate. Părintele Metodie avea să mărturisească mai târziu:

„În acea dimineaţă a fost rândul meu să slujesc Liturghia în paraclisul Spitalului Militar, dar era ceva care nu mă lăsa să merg la slujbă înainte de a-l împărtăşi. Am simţit că, dacă voi pleca, ceva se va întâmpla, aşa că l-am împărtăşit cu Sfintele pe care le aveam. În ultima vreme, patriarhul ţinea tot timpul ochii închişi, dar auzea totul. Când i-am citit rugăciunile pentru împărtăşanie, a deschis ochii şi s-a uitat drept în ochii mei. M'a auzit şi când l-am întrebat: «Sfinţia Voastră, vreţi să vă împărtăşiţi?» A răspuns în şoaptă: «Vreau… Domnul să ajute… Domnul să binecuvinteze!» S-a împărtăşit ca niciodată în acel

an şi jumătate, cât stătuse pe patul spitalului. Atât de împăcat, de liniştit… Totul arăta că va fi ultima împărtăşanie. Mi s-a părut că şi el ştie acest lucru. A închis ochii şi nu i-a mai deschis până ce-a murit. Am plecat să slujesc Sfânta Liturghie. Când am terminat, mi-am dat odăjdiile jos şi m'am întors la uşa apartamentului său. Atunci el a murit. Parca aşteptase să se sfârşească Liturghia…"

În ultima săptămână, starea de sănătate i se înrăutăţea pe zi ce trecea. Şi în ultima noapte a avut probleme şi a fost nevoie să aibă lângă el permanent un medic de gardă. Iar dimineaţa s-a trezit netulburat şi şi-a aşteptat liniştit ceasul morţii. Tot Părintele Metodie îşi aminteşte: „Câtă vreme a fost la Spitalul Militar, nu-ţi puteai da seama că el e patriarhul. Tot ce însemna viaţa de patriarh – îndatoririle pe care le avea ca primul între ierarhi, audienţele, întâlnirile cu delegaţii şi diverse persoane – toate astea cumva muriseră în el. Ca şi cum nicicând nu s-ar fi ocupat cu ele, ca şi cum ar fi vieţuit până atunci într-o colibă, într-o pădure şi-ar fi trăit numai cu Dumnezeu. Am observat că începuse să uite unii oameni sau unele întâmplări, dar nu uita niciodată nici o rugăciune, nici un tropar. Toate cele ce-i erau sufletului de trebuinţă le ştia întotdeauna. Toate cele ce nu-i erau de trebuinţă se cernuseră de la el. Au rămas pacea, rugăciunea şi nădejdea în Domnul. Şi aşa a trecut la cele veşnice… Nu a cerut niciodată nimic. În cei doi ani petrecuţi în spital, nu a arătat nimănui că ar avea nevoie de ceva. Trebuia să-ţi dai seama dacă i-e foame ori sete. El doar se ruga neîncetat – şi când stătea în fotoliu, şi când stătea întins în pat, şi când mânca. Mereu se ruga în taină, şoptind, aproape fără glas, aşa că niciodată n-am reuşit să-i înţeleg cuvintele rugăciunilor. Şi aşa de liniştit aştepta clipa când Domnul avea să-l cheme… Nici nu se grăbea, nici nu dorea să mai dureze, ci aştepta să se facă voia lui Dumnezeu. Până la capăt s-a lăsat în mâna lui Dumnezeu."

Şi după mărturia Doctorului Lepici, patriarhul se închinase cu totul rugăciunii. Se întâmpla ca, rugându-se în sine, cu degetele pe metanie, să intre vreun medic şi să-l întrebe ceva, dar el nu înceta rugăciunea şi nu-i răspundea.

Toată vremea cât a fost internat în Spitalul Militar, în preajma patriarhului s-a aflat un monah. Această ascultare au avut-o monahul Dr. David (Perovici), profesor la Facultatea de Theologie din Belgrad şi Ieromonahul Metodie (Ostoici), din obştea Mănăstirii Ţetinie. Deseori se afla lângă patriarh şi ipodiaconul său, Miroslav (Rakoniaţ), Secretarul Palatului Patriarhiei. Protoiereul stavrofor Radici (Radicevici), parohul catedralei, care venise împreună cu patriarhul din Prizren, îi aducea Sfânta Împărtăşanie în fiecare zi – doar rareori, când nu putea ajunge, Sfintele erau aduse de Ieromonahul Metodie. Patriarhul era întotdeauna pregătit pentru Sfânta Împărtăşanie. Afară de rugăciunile obişnuite înainte şi după Împărtăşanie, cei din preajma sa mai cântau şi tropare… Apoi urma tratamentul şi micul dejun. În fiecare dimineaţă, când făceau vizita medicală, medicii şi asistentele mai întâi veneau să ia binecuvântare. *Pentru noi era o mare cinste. Era minunat să te afli în preajma unui astfel de om,* avea să spună Colonelul Dr. Topliţa Lepici, medicul curant al patriarhului.

Patriarhul Pavel era cel mai îndrăgit pacient din Spitalul Militar. Personalul acestei instituţii medicale de cea mai bună calitate avea grijă cu deosebită bucurie de bolnavul care-i tămăduia cu binecuvântarea şi sfinţenia sa. După cum singuri mărturiseau, prilejul de a avea grijă de sănătatea unui om al lui Dumnezeu precum Patriarhul Pavel îl socoteau ca pe un dar minunat de la Domnul. Sfinţia Sa, la fel cum trăise până atunci, dorea să nu stânjenească pe nimeni, nici chiar pe patul spitalului… Niciodată nu insista asupra tratamentului şi accepta tot ce-i recomandau medicii. Pe toţi îi câştiga cu blândeţea sa.

De fractura suferită la piciorul stâng şi de arsuri nu s-a vindecat niciodată definitiv, pricină pentru care nici nu putea merge, aşa că cea mai mare parte a zilei o petrecea în fotoliul de lângă patul din camera sa de spital. Când mai putea, îşi lua ceva să citească, şi citea fără ochelari, pentru că avea o vedere foarte bună. Când nu mai putea, monahii erau cei care-i citeau cărţi şi câte un articol de ziar.

La praznice îl vizitau înalţi demnitari şi însemnate feţe bisericeşti. Cu prilejul praznicului familiei sale (Sâmbăta lui Lazăr), de ziua sa (Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul), de Naşterea şi Învierea Domnului, monahi, rude şi personalul medical se adunau la o agapă în apartamentul său de spital…

După moartea patriarhului, la Spitalul Militar s-a simţit un mare gol. Domnea tăcerea… O soră avea să povestească mai târziu că, în clipa în care patriarhul a trecut la Domnul, unele aparate au început să ţiuie. Nimeni nu a putut afla ce aparate au produs aceste sunete şi din ce cauză, dar ţiuitul a durat toată ziua.

În aceeaşi zi, trupul patriarhului a fost adus în Palatul Patriarhiei şi, mai apoi, în Catedrală. De atunci până în 19 Noiembrie, ziua când a fost înmormântat, un şir nesfârşit de oameni, întins până în centrul Belgradului, se îndrepta, zi şi noapte, către Catedrală. În acele câteva zile, mai bine de jumătate de milion de persoane s-au oprit la căpătâiul patriarhului şi au sărutat Sfânta Cruce şi sfânta lui mână dreaptă care o ţinea.

Dragostea şi credinţa faţă de fericitul întru pomenire patriarh au fost mai puternice decât frica şi ameninţările neîncetate ale Ministerului Sănătăţii şi ale serviciilor de sănătate de a se evita adunările în spaţii publice şi contactele personale, din cauză că numai cu câteva zile în urmă fusese declarată în Serbia epidemie de gripă AH1N1, despre care se spunea că a cuprins întreaga planetă şi a făcut mii de victime…

La înmormântare, pe lângă elita politică a Serbiei au fost de faţă şi reprezentanţi ai corpului diplomatic al ţărilor vecine şi ai altor ţări or-

todoxe. Au venit înalţi reprezentanţi ai tuturor Bisericilor ortodoxe locale, o mare delegaţie de romano-catolici, precum şi alţi reprezentanţi ai confesiunilor şi religiilor prezente în Serbia.

Patriarhul Moscovei şi a toată Rusia, Chiril, a trimis un mesaj care a fost citit la Mănăstirea Rakoviţa de Filaret, Mitropolitul Minskului, în faţa mormântului deschis, chiar înainte de începutul slujbei de înmormântare. În mesaj, printre altele, se spunea:

„Azi, întreaga lume ortodoxă împreună-pătimeşte cu Biserica Ortodoxă Sârbă, care este îndoliată din pricina acestei grele pierderi, moartea Sfântului Patriarh Pavel. Ea petrece pe ultimul drum pe marele ei luminător, înţeleptul arhipăstor şi învăţător duhovnicesc, curajos apărător al vetrei istorice a Ortodoxiei Sârbe. Calea vieţii Patriarhului Pavel al Serbiei oglindeşte soarta mucenicească a Bisericii Sârbe…"

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Daniel, la primirea veştii triste din Belgrad, a trimis îndată o scrisoare în care spune că moartea Patriarhului Pavel „înfăţişează o clipă de tristeţe nu numai pentru Biserica Ortodoxă Sârbă, ci şi pentru Noi, care l-am întâlnit în câteva rânduri." Apoi a luat parte personal la înmormântare.

Arhiepiscopul Atenei şi al întregii Elade, Ieronim, a slujit Liturghia pentru răposatul Patriarh Sârb Pavel, iar Sinodul Bisericii Ortodoxe Greceşti a trimis o telegramă de condoleanţe Bisericii Ortodoxe Sârbe.

Obştea Mănăstirii Sârbeşti Hilandar din Sfântul Munte a trimis următoarele rânduri: *Greu este a potrivi cuvinte vrednice spre lauda acestui bărbat, iubitor al virtuţilor, cunoscut în întreaga lume pentru smerenia sa, mângâiere şi sprijin pentru neamul său prigonit, pildă tuturor celor ce se leapădă de căutarea bunătăţilor acestei lumi pentru a-L afla pe Hristos…*

Papa Benedict al XVI-lea, în scrisoarea trimisă Sinodului Bisericii Ortodoxe Sârbe, şi-a exprimat *sincere condoleanţe,* iar Stanislav Hocevar, trimisul papal la Belgrad, şi-a mărturisit *cinstea de a fi contemporan cu el.*

Telegrame au trimis şi cei mai înalţi reprezentanţi ai comunităţii

musulmane din Serbia. Astfel, Ulema Adem Zilkici a subliniat că *misiunea Patriarhului Pavel şi îndemnurile la pace pe care le-a adresat în cele mai grele momente au redat nădejdea pentru un viitor mai bun şi o convieţuire paşnică şi tolerantă între popoarele şi culturile diferite.* Iar Ulema Hamdia Iusufspahici a mărturisit: *Prietenul meu, fericitul întru pomenire Patriarh Pavel, a plecat într-o lume mai bună, în urma sa lăsând o frumoasă pomenire şi dovada că oamenii mari nu mor niciodată.* Muftiul Serbiei, Muhamed Iusufspahici, a spus că: *Fericitul întru pomenire patriarh a marcat vremea în care a trăit şi a ajuns simbolul Bisericii Orodoxe şi al credincioşilor ortodocşi.*

Rabinul Belgradului, Isak Asiel, subliniază că Patriarhul Pavel a fost întruchiparea bunătăţii, blândeţii şi dragostei biblice ce luminau, prin persoana sa, pe toţi cei aflaţi în preajma-i.

Mesaje de condoleanţe au fost trimise şi de mulţi oameni de stat din întreaga lume. Preşedintele Federaţiei Ruse, Dimitri Medvedev, în scrisoarea sa către Boris Tadici, Preşedintele Serbiei şi către Mitropolitul Amfilohie, Locţiitorul Scaunului Patriarhal, exprimând condoleanţe, spune că: „Nevoinţele Patriarhului Pavel au fost pildă de slujire jertfitoare de sine, de dragoste pentru Biserică şi Patrie şi de grijă pentru nevoile şi binele poporului său… Smerit şi neclintit în convingerile sale, Sfinţia Sa va fi pomenit în toată lumea ortodoxă."

Telegrame de condoleanţe au trimis Preşedintele Franţei – Nicolas Sarkozy, al Muntenegrului – Filip Vuianovici, al Republicii Macedonia – Giorgi Ivanov, al Croaţiei – Stiepan Mesici, Departamentul de Stat al Statelor Unite, Parlamentul Slovaciei…

În ziua înmormântării, Sfânta Liturghie pentru odihna Patriarhului Pavel a fost slujită de Patriarhul Ecumenic Bartolomeu, împreună cu înalte feţe bierériceşti din lumea ortodoxă. Apoi coloana cu sicriul deschis al patriarhului a plecat spre Catedrala Sfântul Savva, unde s-a ţinut slujba de înmormântare. Sute de mii de persoane au urmat pro-

cesiunea pe străzile flancate de alte mulţimi de oameni. După slujba de înmormântare, cortegiul s-a îndreptat spre Rakoviţa unde, în curtea Mănăstirii Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil, a fost îngropat trupul Sfinţiei Sale.

Cel puţin un milion de oameni s-a strâns în aceea zi la Belgrad pentru a-l cinsti pe cel mai drag părinte duhovnicesc al lor, Patriarhul Pavel. Aceasta a fost cea mai mare adunare de oameni din istoria capitalei Serbiei. Văzând cu ce sentimente petrece poporul Sârb pe ultimul drum pe patriarhul lor, unul din episcopii Greci ce erau de faţă a glăsuit: *Acest popor nu a venit la înmormântare, ci pentru a-l trece pe Patriarhul Pavel în rândul sfinţilor!*

Cu binecuvântarea episcopului de Şabaţ, îndată după moartea Sfinţiei Sale a fost scrisă, tipărită şi împărţită poporului în ziua înmormântării această rugăciune:

Bunule păstor şi învăţător al poporului Sârb,

Tu, cel ce niciodată nu te-ai făcut de ruşine în faţa sfinţilor noştri înaintaşi care încă din această lume te-au recunoscut şi te-au primit ca pe unul de-al lor;

Tu, cel ce prin sfântă viaţa ta şi necurmată pilda ta ne-ai învăţat ca întotdeauna să fim Oameni şi, mai cu seamă, să ne păzim să nu ajungem neoameni;

Tu, cel ce stai acum în faţa Tronului Dumnezeului celui viu,

Adă rugăciunile tale Ziditorului şi Dumnezeului nostru pentru Sfânta Biserică Ortodoxă Sârbă şi pentru patria noastră pământească.

Podoaba şi lauda Bisericii şi a Ţării Sârbeşti,

Cu rugăciunile tale şi ale tuturor sfinţilor Sârbi, în frunte cu Sfântul Savva,

Acoperă, păzeşte, apără şi ocroteşte pe toţi oamenii şi popoarele din toată lumea lui Dumnezeu, între care şi credinciosul popor Sârb, ca să îndepărtăm toate ispitele şi strâmtorările acestor vremi tulburi şi grele şi ca toţi să-L slăvim pe Dumnezeu cel în Treime, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CARTEA POPORULUI

Câtă vreme trupul Patriarhului Pavel s-a aflat în Catedrala din Belgrad, s-a întocmit acolo şi o *Carte de însemnări ale poporului,* unde cei care au venit să-şi ia rămas bun de la părintele lor duhovnicesc au însemnat cuvinte şi rugăciuni.
Iată câteva din aceste însemnări:
Mă numesc Tufik Antonios Tayar, din Siria, ţinând de Patriarhia Antiohiei. Sânt student al Facultăţii de Theologie din Belgrad.
Nu l-am cunoscut personal pe Patriarhul Pavel, dar l-am cunoscut din cele auzite de la oameni, fie ei săraci sau bogaţi, tineri sau bătrâni, ca pe un om modest, care a ajuns să-i iubească pe toţi, pentru totdeauna. L-am cunoscut şi prin zâmbetul său blând din poze. Şi în cele din urmă, l-am sărutat în Catedrală şi i-am văzut acelaşi zâmbet ce nu l-a părăsit nici după moarte. În timp ce vedeam cum poporul ia ultima binecuvântare de la el, l-am simţit tot aşa de smerit precum mi se povestise…

După marile amputări fizice, poporul Sârb trăieşte acum amputarea unei mari părţi a sufletului său. Veşnică pomenire şi laudă unui sfânt al zilelor noastre, Sfinţiei Sale Patriarhului Pavel. – Milan Vraneş

Cel mai drag părinte al meu s-a mutat în Împărăţia Cerurilor. Mă bucur pentru el şi mă întristez pentru mine. – Dobrila

Sfinţia Voastră, rugaţi-vă pentru noi ca Serbia noastră să fie din nou un popor cu inimă mare şi fapte pe măsură. Mântuieşte, Doamne! – Alexandru

Un cuvânt al Patriarhului lămureşte o mie de cuvinte ale noastre. – Stevan Iokici

Binecuvintează, Părinte Pavel, întreg poporul tău şi roagă-te lui Dumnezeu pentru noi! Ajută-ne să fim Oameni şi nu neoameni, cum întotdeauna ne-ai îndemnat. Roagă-te lui Dumnezeu pentru noi să ne arate calea cea dreaptă! Dumnezeu să te ierte! – Miriana

Lumină pentru suflet, pildă pentru minte.

Ai fost împreună cu noi pentru a ne lumina calea în anii aceştia întunecaţi. – V. Matici

Veşnică pomenire. Sântem mândri că sântem Sârbi şi că am trăit în vremea când a trăit şi el, sfântul nostru. – Familia Srndovici din Focea, Republica Srpska

Azi, cu durere şi tristeţe ne închinăm în faţa trupului tău, iar mâine, cu bucurie icoanelor tale.

Dragul nostru Patriarh Pavel, vă mulţumim pentru drumul pe care ne-aţi condus, vă mulţumim pentru puterea pe care ne-aţi dat-o, vă mulţumim pentru credinţa pe care aţi păstrat-o. Pentru noi sânteţi un sfânt. Ocrotiţi pe cei dragi ai noştri! – Ştefan cu familia.

Să dea Domnul să nu te ruşinezi din pricina noastră acolo, în Ceruri!

Mulţumesc Domnului că ai fost pe Pământ, în viaţa mea.

Când auzim cuvântul Creştin, primul nostru gând se îndreaptă către tine. Roagă-te lui Dumnezeu pentru noi! – M. Ranisavlievici

Şi puţin dacă ne-aţi învăţat despre răbdare şi smerenie, atunci v'aţi împlinit rostul pe pământ. Vă mulţumesc! – Dragan Merţovici

Ne-aţi îndemnat să ne rugăm şi pentru prieteni, şi pentru duşmani. Ne-aţi povăţuit să fim Oameni mereu şi mai presus de toate. Şi acum sânteţi tot povăţuitorul nostru. Ne învăţaţi rânduiala, răbdarea şi virtutea. Mare este puterea şi tăria ta! Mulţumim pentru toate. – Iavorina

Întregul popor Sârb a privit către Sfinţia Voastră, iar Sfinţia Voastră v'aţi privit în popor. Datorită Vouă am fost mai puternici şi mai uniţi. Dumnezeu să vă dăruiască pace veşnică. – Milan Laketici

Mulţumim pentru tot, Vlădicul nostru. Îl rugăm pe Dumnezeu să te primească în braţele Sale, căci te-ai învrednicit de aceasta. – Sârbii tăi din Kosovo

Mila Domnului a fost c-am trăit în vremea vieţuirii Voastre pământeşti. Fie ca rugăciunile Voastre să ne păzească de tot răul. Odihniţi-vă în pace! – Dubravka M.

Domnul să fie cu tine precum tu ai fost cu noi în toţi aceşti ani, iubitul nostru Patriarh Pavel. Roagă-te pentru noi! – Ieliţa Rakocevici
Mulţumită ţie merg pe calea lui Hristos. – L. Mikailovici

În vremuri grele, un Om – duhovnic, împăciuitor, mângâietor. – Predrag

Sfinte Părinte Pavel, ai fost şi vei rămâne sfântul nostru, precum pe pământ, aşa şi în cer! Serbia nimic n-a pierdut, dimpotrivă, a primit o mulţime de sfaturi de aur şi înţelepciune pentru viaţa în această lume pământească. Fie ca puterea şi pacea să fie în toţi. Odihnă veşnică şi pace sufletului! Amin! – Ivana Giuricici

S-a mutat în Împărăţia Cerurilor Patriarhul Pavel, stâlp duhovnicesc al neamului său, sprijin sufletesc în vremuri grele. Veşnică pomenire! – Jivana Iovanovici

Îngerul nostru Pavel să afle loc împreună cu cei mai mari sfinţi în Împărăţia Cerurilor. În inimile noastre va dăinui lumina cu care el a luminat turma sa. – Familia Joksimovici

Gândul la Sfinţia Voastră aduce fericirea! Curăţia Voastră, duhovnicia, dragostea şi blândeţea ne îndatorează să încercăm şi noi să fim mai buni, mai curaţi, mai vrednici. Mare cinste este a-l avea pe un astfel de Om ca patriarh. Veşnică mulţumire!

Părintele nostru Pavel, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi! – Miliţa

Patriarhului Pavel, sfântul care a umblat printre noi, mulţumire pentru tot ce-a făcut pentru binele oamenilor pe Pământ. – Iovan Pekovici

Mulţumim Patriarhului Pavel în numele familiilor celor răpiţi sau ucişi din Kosovo şi Metohia. Cuvintele lui au fost balsam pentru

rănile noastre nevindecate. El s-a rugat pentru cei răpiţi, îndemnându-ne ca şi noi să ne rugăm pentru soarta lor. Îi mulţumim. – Desanka Peicinovici din Peci, mama lui Slobodan (răpit)

E multă lume, dar puţini Oameni. Pavel era unul dintre ei. Slavă Domnului pentru un astfel de Om. Mângâiere în viaţă şi mijlocitor către Dumnezeu după moarte. – Aleksander Pavlovici

Astăzi, Sfinţia Voastră, V'aţi mutat în Împărăţia Cerească. Loc de veşnică lumină, curăţie şi pace. Vă fie veşnică mulţumire pentru tot ce aţi făptuit pentru poporul Sârb şi pentru toată omenirea. Pentru poporul Sârb sânteţi mereu viu, viaţa Voastră nu s-a întrerupt, ci se continuă aşa cum a rânduit Domnul Dumnezeu.

Nu plânge, Serbie! Astăzi ai pierdut un Om, dar ai căpătat un ocrotitor ceresc. – Atanaskovici

A fost o cinste să trăim în vremea unui sfânt.

Blândeţea mâinilor lui Dumnezeu să te călăuzească în veşnicie! – Alexandra Boşkovici

Îţi mulţumim pentru smerenia ta, dragostea ta pentru oameni, pentru poporul Sârb şi pentru Ortodoxie. Odihneşte-te în pace şi dragoste.

Prin viaţa ta ai fost cea mai bună pildă spre adeverirea cuvintelor Evangheliei: „Căutaţi mai întâi Împărăţia Cerurilor şi dreptatea Lui şi toate celelalte se vor adăuga vouă." Dumnezeu te-a proslăvit, căci şi tu L-ai proslăvit pe El prin viaţa ta. Nouă ne rămâne întristarea pentru că te-am pierdut, dar în acelaşi timp şi mulţumita că te-am

avut şi bucuria că am primit un astfel de rugător şi mijlocitor către Dumnezeu. Veşnică mulţumire! – Miodrag

Azi s-a întors la Dumnezeu fiul cu suflet mare al neamului Sârbesc, Sfinţia Sa, Patriarhul Pavel. Veşnică pomenire şi odihnă!

Patriarhul a plecat la cele veşnice, dar duhul său a rămas cu noi, toţi, spre a ne ocroti şi a ne arăta calea cea dreaptă în viaţă. Patriarhul Pavel – pilda noastră în veşnicie. Îngerii fie cu tine! – Familia Giokovici

VREMEA PATRIARHULUI PAVEL

Prin lucrarea, misiunea şi prin toată personalitatea sa, Patriarhul Pavel a marcat timpul în care s-a aflat în fruntea Bisericii Ortodoxe Sârbe. Însăşi dumnezeiasca pronie l-a rânduit să fie întâi-stătătorul Bisericii într-o vreme deosebit de grea şi hotărâtoare pentru poporul Sârb. Pentru că doar o personalitate cu o astfel de viziune şi putere duhovnicească a putut cârmui şi duce la liman corabia Bisericii prin valurile uriaşe ale feluritelor ispite. Fără el, multe lucruri ar fi fost altfel – mai grele şi mai nesigure. De aceea, Episcopul Lavrentie a zis: *Dacă el nu ne-ar fi acoperit cu rugăciunile sale către Puterile Cereşti, Dumnezeu ştie ce-ar fi fost cu noi… Ca un paratrăznet a apărat cu rugăciunea turma şi poporul său de norii negri şi ameninţători şi de toate puterile iadului dezlănţuite asupra patriei noastre şi asupra fiilor Sfântului Savva.*
În faţa rugăciunilor şi cererilor sale, multă lume se oprea şi lua aminte. În acele vremuri zbucimate, foarte grele atât pentru popor, cât şi pentru Biserică, cu toate că mulţi nu voiau nici să audă, nici să vadă, n-a putut trece neobservată atitudinea sa Creştinească faţă de oameni, faţă de evenimente şi faţă de lume, care a fost mult deasupra tuturor manipulărilor propagandistice şi politicianiste… Fiecare din predicile pe care le-a ţinut, din sfaturile pe care le-a dăruit sau din cuvintele pe care le-a grăit au fost îndemnuri la pace, la dragoste, la iubirea aproapelui, la respect… În lumea largă a fost preţuit ca unul din cei mai mari părinţi duhovniceşti ai vremii sale, lucrând pe pă-

mânt cu ochii înălţaţi la cele cereşti. *În cele mai rele timpuri, am primit cel mai bun patriarh, de care Sârbii nu vor mai avea parte mulţi ani de acum înainte,* avea să zică prietenul său, Academicianul Vladeta Ierotici.

După aproape o jumătate de secol de cârmuire comunist–atheistă a societăţii, mulţi au ajuns să-L cunoască pe Dumnezeu tocmai datorită Patriarhului Pavel, prin cuvântul şi lucrarea sa. Bisericile au început să fie din ce în ce mai pline. Icoanele au început să se întoarcă în casele oamenilor, în birourile funcţionarilor publici, în sălile şcolilor, de unde dispăruseră de-a lungul vremii… Afară de firmele private, şi multe instituţii de stat au început să prăznuiască câte-un sfânt ocrotitor. În faţa căţuielor aprinse nu se mai închideau ferestrele: mireasma tămâii era din ce în ce mai des simţită, dând sentimentul prospeţimii sufleteşti, al renaşterii duhovniceşti, al netăinuitei iubiri de Dumnezeu… Litiile au început a se face prin oraşe…

Prin marile merite ale Patriarhului Pavel, statul şi Biserica nu s-au mai aflat pe poziţii potrivnice, ca pe vremea când erau arestaţi şi prigoniţi ierarhii, preoţii şi călugării, iar credincioşii se duceau în taină la biserică. Dimpotrivă, au început din ce în ce mai des să fie aliate într-o mare coaliţie socială. Sfinţia Sa, Pavel, a reuşit să întoarcă Biserica în locul său cuvenit în societate, dar în nici un caz în detrimentul statului, cum unii din criticii de serviciu obişnuiau să comenteze. Prin autoritatea şi misiunea sa, cu duhul păcii, Patriarhul Pavel a reuşit să arate ca fiind lipsite de sens atacurile îndreptate către Biserica Sârbă. În situaţia în care toate valorile erau puse la zid, când se încerca nimicirea fără cruţare a tuturor lucrurilor măreţe, doar Sfinţia Sa părea că reuşeşte să respingă până şi cele mai aprige lovituri. În plus, datorită respectului de care se bucura, Patriarhul Pavel a reuşit să facă o punte peste cea mai mare prăpastie de până atunci din cadrul Bisericii Ortodoxe Sârbe, anume schisma diasporei Sârbe.

Într-o scrisoare trimisă cu prilejul a cincizeci de ani de arhierie a Patriarhului Pavel, şi Patriarhul Rus Alexei al II-lea i-a recunoscut marele său rol în apărarea Bisericii şi a Statului Sârbesc şi locul său de frunte în cadrul întregii lumi ortodoxe:

„În timpul slujirii arhiereşti, vreme de jumătate de veac, aţi ajuns cunoscut întregii lumi ortodoxe ca arhipăstor râvnitor şi theolog învăţat, care a unit prin evlavie aceste trăsături binecuvântate. Îndelungata slujire arhierească s-a petrecut în vremea când poporul Sârb s-a aflat în grele împrejurări. Ţinuturile de sub jurisdicţia Bisericii Ortodoxe Sârbe, care odinioară făceau parte din acelaşi stat, au purces pe calea independenţei. Totuşi, datorită înţelepciunii luminătoare a Sfinţiei Voastre, unitatea bisericească a fost păstrată ca «unirea Duhului întru legătura păcii.» /Efeseni 4, 3/ Şi acum, slujirea Voastră este îndreptată după cuvintele Apostolului Pavel: «să nu fie între voi împerecheri; ci să fiţi întemeiaţi într-un gând şi într-o înţelegere.»” /I Cor. 1, 10/ Sfinţia Sa, Patriarhul Moscovei şi al întregii Rusii, Alexei al II-lea, a declarat că Sârbii au un sfânt în chipul patriarhului lor. Tot astfel, Patriarhul Ierusalimului şi a toată Palestina, Theofil, a arătat că Dumnezeu a rânduit Serbiei un Patriarh sfânt – pe Pavel.

Aceeaşi mare preţuire i-au arătat şi ceilalţi întâi-stătători ai Bisericilor ortodoxe surori. Cu prilejul participării la multe întâlniri şi evenimente din viaţa Bisericii, i se dădea întâietate şi o osebită cinstire. Îl înfăţişau drept *lumina duhovnicească a Ortodoxiei în această vreme, în această lume…* Mulţi îl vedeau în acest chip încă din vremea în care era Episcop de Ras–Prizren. Astfel, cunoscutul pictor Sârb Milici din Maciva, după o vizită împreună cu tatăl său la Vlădica Pavel în 1974, a scris: *Acest episcop este un adevărat sfânt şi toate umilinţele le rabdă Creştineşte…*

Patriarhul Pavel se bucura între contemporanii săi de cea mai mare încredere, începând cu cei mai simpli, până la persoanele cele mai

de seamă ale societăţii, indiferent de profesie. Marele istoric Sârb Milorad Ekmecici a mărturisit următoarele: „Într-o discuţie, preşedintele Conferinţei episcopilor catolici din Germania se plângea de faptul că, în biserica lor, nu au un om aşa de sfânt cum este patriarhul nostru. Personal, până în ziua de azi mă simt copleşit de o întâmplare petrecută atunci când am fost invitat împreună cu alţi intelectuali pe care Sinodul Permanent dorea să-i consulte. La un moment dat, am rămas singuri, iar eu m'am temut să mă apropii de patriarh. Şi atunci a venit el către mine…

Patriarhul Pavel va rămâne în istorie ca unul din stâlpii tari ai Bisericii Ortodoxe… Într-o vreme hotărâtoare, a înnoit Biserica Sârbă prin sfinţenie şi tăcere, a întors poporul către Biserică şi l-a apropiat de altar, iar acum poporul are încredere în el mai mult decât în orice alt înţelept sau politician. Nu-i nevoie să-i învăţăm pe copii să şi-l amintească, pentru că vor afla despre el până şi cei care nu vor să-l ştie… Unii nu mor nici atunci când mor."

Iar colegul său, cunoscutul istoric Dragoliub Jivoinovici, îl vede astfel pe Patriarhul Pavel: „Este un Om vrednic de locul în care a fost aşezat, prin felul în care-şi împlineşte datoriile sale. Fiind foarte apropiat de oameni, tot ce face, face pentru popor şi în numele poporului. Cuvintele şi declaraţiile sale pe felurite teme sânt spuse limpede, pe înţelesul tuturor, păstrând în acelaşi timp şi o anume măreţie. Înţelegerea problemelor asupra cărorora vorbea sau scria dezvăluie o minte chibzuită şi înţeleaptă. Pe de o parte, patriarhul vorbea deschis despre pătimirile poporului, iar pe de alta, chema la pace, înţelegere şi împreună-vieţuire. A avut mult de învăţat ca Episcop de Ras–Prizren, a văzut prigoanele săvârşite asupra poporului Sârb şi asupra Bisericii şi le-a dezvăluit tuturor, începând cu Sfântul Sinod, miniştri şi opinia publică. Patriarhul Pavel se numără printre puţinele personalităţi din istoria poporului Sârb care a trecut prin multe, mai ales

neplăcute şi dureroase. Mie îmi va rămâne în conştiinţă ca Omul care s-a apropiat cel mai mult de ceea ce înţeleg eu prin sfinţenie."

După mai multe întâlniri cu Sfinţia Sa, marele poet Sârb, Matia Becikovici, mi-a mărturisit într-o convorbire: „Patriarhul Pavel trăieşte ca şi cum în fiecare zi ar fi Ziua Judecăţii, şi vorbeşte de parcă fiecare cuvânt al Sfinţiei Sale ar fi ultimul. În întunecarea istoriei moderne, poporul Sârb are în Patriarhul Pavel cel mai de încredere sprijin, pildă şi îndrumător. Trăind în amândouă lumile şi repetând «Să fim Oameni!» şi «Să răbdăm până întru sfârşit!», Patriarhul Pavel a ajuns nu numai lauda monahilor şi a Bisericii lui Hristos, ci şi cea mai convingătoare personalitate a vremii noastre."

Ministrul Cultelor, Radomir Naumov, nu numai din experienţa personală, ci şi din funcţia pe care o are, mărturiseşte: „Ridicat cu mult deasupra misunii unui întâi-stătător bisericesc, prin toată viaţa şi lucrarea sa, Patriarhul Pavel este luminătorul nostru duhovnicesc, îndrumător pe calea mântuirii şi izbăvirii noastre. În această vreme de mari încercări pentru stat şi popor, patriarhul ne aduce toate cele de trebuinţă care ne lipsesc: dragoste, linişte, nădejde, cinste, omenie…"

Împlinindu-şi datoria de întâi-stătător, a ajuns stâlp duhovnicesc atât al Bisericii, cât şi al statului care, după cincizeci de ani de atheism, şi-au găsit şi şi-au întărit prin el multe căi de legătură. Şi tocmai din pricină că a pecetluit, cu lucrarea sa, timpurile în care a trăit, putem numi perioada aceasta – *vremea Patriarhului Pavel.*

PATRIARHUL PAVEL ÎN ANECDOTE

Prin felul său de viaţă, Patriarhul Pavel a fost foarte apropiat de oameni. Nu numai ortodocşii, ci şi credincioşi ai altor religii, ba chiar atheii declaraţi îl considerau ca pe unul de-al lor. De aici şi multe anecdote în care personajul principal este întâi-stătătorul Sârb. Toate acestea nu fac decât să întărească legenda sfinţeniei Patriarhului Pavel. Dacă nu se reduc la glume pur omeneşti, în cele mai multe cazuri anecdotele sânt pătrunse de un tâlc duhovnicesc. În ele, patriarhul e înfăţişat ca un om smerit, plin de virtuţi şi un mare părinte duhovnicesc. Lucruri de înţeles, dacă avem în vedere faptul că el întotdeauna urma sfatul Sfântului Apostol Pavel: „Cuvântul vostru totdeauna să fie cu har, dres cu sare; ca să ştiţi cum se cade vouă a răspunde fieştecăruia." /Coloseni 4, 6/

Patriarhul se afla deseori în mijlocul oamenilor, ca un bun păstor ce nu doreşte în nici un chip să fie deosebit de turma sa. De aceea, ori de câte ori era cu putinţă, mergea pe jos sau cu mijloacele de transport în comun. Oriunde se afla, trăia cu modestie. Îi îndemna şi pe alţii să se străduiască să trăiască asemenea. Astfel, când maicile de la Mănăstirea Sopoceani de lângă Novi Pazar i-au cerut binecuvântarea să cumpere un automobil *Ficea*[30] ca să le ajute la aprovizionare şi să

30 Ficea – cea mai mică şi mai ieftină maşină din acea vreme (n. aut.)

nu mai fie nevoite să meargă cu autobuzul până în oraş – mai ales că de câteva ori avuseseră neplăceri din partea populaţiei musulmane majoritare în acea regiune, el nu le-a îngăduit, explicându-le:
– Nu se cuvine să cumpăraţi maşină din banii primiţi de la săraci. Ca să nu mai vorbim că se poate întâmpla şi ca, trecând printr-o baltă, să-i stropiţi chiar pe-acei săraci!

Fiind Episcop de Ras–Prizren, multă vreme a amânat cumpărarea unei maşini pentru nevoile eparhiei. Zicea:
– Până ce nu va avea maşină fiecare familie din Kosovo, nu-mi voi lua nici eu.
În cele din urmă, a îngăduit să se cumpere o maşină *Wartburg,* pentru că nu era scumpă şi era potrivită pentru aprovizionare, transportul unor lucruri bisericeşti şi pentru alte nevoi. Episcopul Pavel mergea foarte rar cu ea, căci, de obicei, mergea pe jos – de la mănăstire la mănăstire, de la biserică la biserică, în lungul şi în latul eparhiei… Din această pricină nu se pricepea deloc la diferitele tipuri de maşini. Astfel, odată, când Episcopul Jicei, Ştefan, cu care era foarte apropiat încă din seminar, l-a vizitat venind într-un Peugeot, Vlădica Pavel i-a spus:
– Ei, frate Ştefane, chiar e bun *Wartburg*-ul tău!

În acelaşi chip a continuat să trăiască şi la Belgrad, când a fost ales în cea mai înaltă slujire bisericească. Şi-atunci, ca întotdeauna, a avut doar o singură rasă. Verişoara lui, Aghiţa, pe care o vizita des, glumea pe seama lui zicându-i:
– Ce fel de patriarh eşti tu dacă ai numa' o rasă?
La care noul ales patriarh îi răspundea:
– La ce-mi trebuie mai multe? Doar nu pot să îmbrac două deodată!

Belgrădenii îl întâlneau adesea pe Patriarhul Pavel pe stradă, în tramvai, în autobuz… Odată, pe când mergea singur pe trotuarul Străzii Regele Petru, pe care se află Patriarhia, l-a ajuns din urmă un Mercedes ultimul model al unui cunoscut preot dintr-una din cele mai vestite biserici din Belgrad. Acesta a oprit maşina, a ieşit şi s-a îndreptat către patriarh:

– Sfinţa Voastră, îngăduiţi-mi să vă conduc. Doar spuneţi-mi unde trebuie să ajungeţi…

Patriarhul, nevrând să-l refuze, a intrat şi s-a aşezat pe banchetă. Îndată ce-a pornit şi a băgat de seamă cât de luxos este automobilul, Pavel l-a întrebat:

– Hai spune-mi, părinte, a cui e maşina asta?

– A mea, Preasfinţite! spuse protoiereul, oarecum umflându-se.

– Opreşte! i-a poruncit Patriarhul Pavel.

După care a ieşit, şi-a făcut cruce şi i-a zis preotului:

– Dumnezeu să vă ajute!

Şi-a pornit pe jos.

Nu mai puţin s-a mirat şi când a văzut maşinile episcopilor. Pe când se desfăşura Sinodul Arhieresc, Sfinţia Sa, ca de obicei, a plecat spre catedrală la slujba Vecerniei. Când a ieşit din palat, a văzut o mulţime de maşini negre, mari, parcate. L-a întrebat pe preotul care-l însoţea:

– Ale cui sânt maşinile astea luxoase?

– Ale episcopilor noştri, Sfinţia Voastră, au venit cu ele la Sinod.

– O, Doamne, cine ştie ce-ar mai fi condus dacă n-ar fi depus votul sărăciei!… s-a minunat Sfinţia Sa.

La praznice, de obicei, slujea Sfânta Liturghie în bisericile ce aveau ca hram pe sfântul prăznuit în acea zi. Ştiind că patriarhul va veni, trimiteau foarte de dimineaţă o maşină să-l ia. Însă de multe ori se întâmpla

ca înainte de-a veni maşina la Patriarhie, el deja să fi ajuns pe jos sau cu mijloacele de transport în comun la biserica unde trebuia să slujească.

Odată, pe când se întorcea cu tramvaiul la Patriarhie, s-a întâmplat ceva cu totul neobişnuit pentru acea vreme. În tramvaiul aglomerat care se îndrepta către gara centrală, unul din călători a strigat:
– Iată-l pe patriarh! şi a pornit spre el să ia binecuvântare.
L-au urmat şi alţii, îmbulzindu-se. S-a făcut o mare învălmăşeală… Atunci vatmanul a oprit tramvaiul şi le-a spus tuturor să coboare, mai puţin patriarhului, după care a lăsat deschisă doar o singură uşă şi i-a îndemnat pe călători:
– Iar acum, intraţi unul câte unul, pe rând…
Şi aşa toţi, fără înghesuială, au luat binecuvântare de la patriarh.

În clădirea Patriarhiei, deseori se aminteşte dialogul dintre patriarh şi un diacon care îl însoţea peste tot. Înainte de a pleca la slujbă într-o biserică de la periferia Belgradului, diaconul îl întrebă:
– Vom merge cu maşina, desigur… nu?
Însă patriarhul i-a răspuns cu hotărâre:
– Cu autobuzul!
Dar era o dimineaţă călduroasă, ce vestea o zi dogorâtoare. Diaconul n-ar fi vrut să meargă cu transportul în comun.
– E aglomerat, în autobuz e înăbuşitor şi mai avem şi mult de mers…, încerca el să-l înduplece pe patriarh.
– Ba vom merge! hotărî scurt Sfinţia Sa, deja fiind pe drum şi toiagul auzindu-se cum lovea asfaltul.
Diaconul, alergând după el, încercă să-i dea un argument mai puternic, după părerea lui:
– Dar, Sfinţia Voastră, e vară, mulţi merg la ştrand, iar autobuzele sânt pline de lume dezgolită. Nu se cade…

Patriarhul se opri pentru o clipă, se întoarse şi-i răspunse diaconului:
– Ştiţi, părinte, fiecare vede ce doreşte.

Seminarul din Saraievo se bucura de o bună reputaţie, asta şi datorită foştilor săi elevi, între care se legau prietenii trainice, adesea pe viaţă. Asemenea s-a întâmplat şi cu promoţia din care a făcut parte Goiko Stoicevici, viitorul Patriarh Pavel, împreună cu Ştefan Boţa, viitorul Episcop al Jicei şi Duşan Kaşici, cunoscutul profesor şi rector al Seminarului din Belgrad… Între ei era o adevărată dragoste frăţească. De aici şi o mulţime de anecdote în care ei sânt personajele principale…
Vlădica Ştefan, înainte de a ajunge Episcop al Jicei, fusese Episcop al Dalmaţiei. Avea marea aproape şi-i plăcea să înoate. Se ţinea într-o bună condiţie fizică pentru că muncea mult, adesea rămânând după ora două noaptea pentru a citi sau a scrie. De aceea, oricând putea, căuta un golf retras şi înota câteva ceasuri. Însă, când a fost ales Episcop al Jicei, n-a mai avut această posibilitate şi-şi întreţinea condiţia fizică prin plimbări de seară în jurul mănăstirii. Odată, Patriarhul Pavel l-a sunat pe Episcopul Ştefan şi l-a întrebat:
– Ce mai faceţi, frate Ştefane?
– Îmi cam slăbesc picioarele, aşa că mă plimb în fiecare seară…
– Ce plimbări, frate Ştefane? Metanii! Metaniile sânt cele mai bune pentru sănătate!
Desigur, patriarhul ştia că, la vârsta aceea, episcopului nu-i era uşor să facă metanii. Sfinţia Sa însă făcea metanii şi la începutul celui de-al zecelea deceniu al vieţii sale, până când şi-a fracturat şoldul, iar la slujbă făcea întocmai atâtea închinăciuni câte erau rânduite după canoane!
Când se întâmpla să petreacă mai multe zile în Belgrad, Episcopul Ştefan se plângea Patriarhului Pavel că în Palatul Patriarhiei nu mergea liftul:

– Sfinţia Voastră, de ce nu cereţi să se repare liftul? Nu mai am putere în picioare să tot merg ba sus, ba jos!
Patriarhul îl privi şi, ca să-l înveselească, îi răspunse:
– Frate Ştefane, l-aş repara, dar nu vreau să te deranjeze zgomotul atunci când te odihneşti în camera ta!

Aflându-se la poarta palatului Patriarhiei, l-a văzut pe un alt coleg din seminar, Duşan Kaşici, pe atunci destul de bolnav, cum venea agale dinspre catedrală şi i-a spus:
– Ei, ei, greu trebuie să-ţi mai fie când îmbătrâneşti!…
Dar ei erau de-acelaşi leat!

În Palatul Patriarhiei, mai mulţi vlădici sânt aşezaţi la masă, printre ei şi Patriarhul Pavel. Între alte feluri de mâncare a venit şi-o farfurie cu măsline. Toţi ştiau că patriarhul respecta o regulă confirmată de mai mulţi specialişti, cum că organismul uman nu are nevoie de mai mult de şase măsline. Însă Vlădica Ştefan a luat intenţionat opt măsline, apoi, privind către patriarh, l-a întrebat:
– Sfinţia Voastră, am luat cu două mai mult, ce să fac acum?
– Acum păstrează cât ai luat, iar mâine să iei cu două mai puţin! îi răspunse patriarhul.

O altă întâmplare a rămas în amintirea multora. Pe când se afla la Mănăstirea Blagoveştenie, câţiva călugări au plecat cu barca pentru a lucra pământul mănăstirii aflat pe celălalt mal al Moravei. Din pricina greutăţii, barca s-a înclinat într-o parte şi Părintele Antonie (Giurgevici) a căzut în râu. Cum nu ştia să înoate, a început imediat să se ducă la fund. Pavel sări în apă cât ai clipi şi-l scoase pe Antonie la mal.
La mai bine de patru decenii după acestea, Cuviosului Arhimandrit Antonie de la Mănăstirea Tronoşa i s-a încredinţat cinstea de a trage

plicul cu numele noului patriarh al Serbiei. Şi, pentru că a tras tocmai plicul cu numele lui Pavel, celor ce ştiau întâmplarea de pe Morava le-a fost prilej pentru un astfel de comentariu:
– Pavel l-a scos pe Antonie din râu, iar Antonie l-a scos pe Pavel patriarh!

Cum am povestit deja, aproape nu era meşteşug la care să nu se priceapă Sfinţia Sa. La mănăstire a învăţat să coasă, să cârpească, să spele, să întocmească şi să repare încălţăminte, să lucreze pământul, să altoiască pomii, să lege cărţile, să repare aparatura electrică… Şi după fire era un om vrednic, întotdeauna lucra câte ceva. Directorul tipografiei Patriarhiei, Gradimir Stanici, mi-a povestit:
– Şi când venea la mine în birou, dacă vedea că e ceva care nu merge cum trebuie, ori că uşa nu se închidea bine, ori că ploua prin tavan, ori că se întrerupea lumina… singur se ducea să vadă unde e problema şi zicea: *Hai s-o reparăm şi pe-asta!…* Peste tot se purta ca unul de-al casei, nu doar aici la Patriarhie, ci în orice mănăstire sau biserică, oriunde se nimerea…

Acest lucru îl ştiau mai ales cei de la Mănăstirea Blagoveştenie, unde Pavel se călugărise şi unde, ca patriarh, se ducea în fiecare vară timp de câteva zile să se odihnească. Odată, pe când trebuia să se întoarcă la Belgrad, la chemat pe Egumenul Gheorghe ca „să se socotească:"
– Părinte Gheorghe, iată, am petrecut cu voi câteva zile şi, Slavă Domnului, totul a fost bine. Am dormit aici, am mâncat, iar toate astea costă, nu-i aşa?
– Aşa-i, Sfinţia Voastră, a răspuns egumenul pe acelaşi ton, bănuind încotro va merge convorbirea.
– Dar şi eu v'am ajutat cu câte ceva, Părinte Gheorghe, nu-i aşa?

– Aşa este, Sfinţia Voastră, cu multe ne-aţi ajutat, de parcă-aţi fi venit aici să munciţi, nu să vă odihniţi…
– Atunci, hai să ne socotim: ţi-am reparat un jegheab, o fereastră, un robinet, o clanţă, ţi-am aranjat un butaş de viţă, ţi-am pingelit pantofii…
Egumenul aştepta cu nerăbdare să se încheie „socoteala."
– … iată, Părinte Gheorghe, iese că Domnia Voastră trebuie să-mi plătiţi mie! încheie patriarhul surâzând.

La Patriarhul Pavel nu găseai vorbe goale. Adeseori, prin cuvânt se dăruia pe sine pentru a povăţui pe cineva. Astfel, un boem, ce petrecea multă vreme la o cafenea de lângă catedrală, de fiecare dată când îl vedea pe patriarh venind la Vecernie, trecea şi el strada şi lua binecuvântare. Odată, clătinându-se, îi spuse:
– Sfinţia Voastră, eu şi cu tine sântem cei mai buni oameni din Belgrad!
Patriarhul, văzându-l că nu se ţine tocmai bine pe picioare, i-a răspuns:
– Aşa e, dar când bem nu mai sântem buni de nimic niciunul!
De bună seamă, patriarhul nu bea defel, dar prin aceste cuvinte a luat asupra-şi o parte din păcatul acestui om şi, într-un chip frumos, în şagă, pentru a nu-l răni, i-a descoperit patima care-l stăpânea.

Odată, a venit la el unul din cei mai cunoscuţi fotoreporteri, Viţan Viţanovici, pentru a-i face câteva fotografii pentru ziarul la care lucra. Dar fotograful, fiind atheu, nu ştia cum să i se adreseze patriarhului şi, vrând să-i explice cum trebuie să stea, a început astfel:
– *Lumina*[31] Voastră…
La care patriarhul îi răspunse:
– Dacă tot sânt *lumină,* la ce-ţi mai trebuie bliţul?!

31 Joc de cuvinte în limba Sârbă: Svetosti (Sfinţia) – svetlosti (lumina). (n. tr.)

Patriarhul Pavel se îngrijea mult de cântarea la strană, spunând că cea mai firească trăire duhovnicească se petrece în biserică, în timpul Sfintei Liturghii, când omul se încredinţează psalmodiei. Încă din copilărie, mulţi au băgat de seamă că Goiko Stoicevici cânta cu adevărat frumos şi l-au poreclit „măiastrul." În timpul studiilor, era secretarul corului studenţilor Facultăţii de Theologie din Belgrad, iar mai târziu, când s-a călugărit, strana i-a fost cel mai îndrăgit loc din biserică.

Ca Episcop de Ras–Prizren, în vechiul oraş imperial unde era înscăunat, a făcut din strană o mică şcoală duhovnicească: la fiecare Utrenie sau Vecernie stătea în strană şi urmărea cântarea elevilor Seminarului din Prizren. Iar când aceştia greşeau, îi îndrepta. Tot în strană se ducea de multe ori şi ca patriarh… Odată, la o slujbă, cu o voce blândă, părintească, patriarhul îl îndemnă pe un seminarist:

– Fiule, fii mai cu băgare de semă… îmi pare că nu cânţi cum ar trebui!

Acesta, puţin rănit, a răspuns:

– Păi, Sfinţia Voastră, ştiţi… fiecare pasăre cântă pe glasul său!

Patriarhul i-a răspuns:

– Aşa este, fiule, dar în pădure. Aici e biserică!

CUVÂNT AL SECRETARULUI PATRIARHULUI, PROTODIACONUL MOMIR LECICI, ÎN ZIUA LANSĂRII CĂRŢII LA BELGRAD, DECEMBRIE 2009

Autorul, Domnul Iovan Ianici, a făcut foarte bine când a dat manuscrisul acestei cărţi chiar Patriarhului Pavel pentru a-l citi şi pentru a primi binecuvântare spre publicare. Patriarhul l-a citit, dar, din pricina smereniei sale, l-a reţinut multă vreme. Totuşi, până la urmă şi-a dat binecuvântarea să apară cartea. Şi eu am citit-o încă din manuscris şi nu am găsit nimic ce-ar fi trebuit îndreptat.

Domnul Iovan Ianici a depus o muncă impresionantă pentru a aduna date despre Patriarhul Pavel şi pentru a scrie această carte pe care poporul a primit-o cu multă bucurie, fapt adeverit şi de numărul mare al reeditărilor. Acum deja se traduce şi în alte limbi…

Rareori se întâmplă să apără cărţi despre personalităţi care sânt încă în viaţă, dar Iovan Ianici a simţit nevoia să scrie această biografie încă din timpul vieţii patriarhului – şi cred că bine a făcut. Citind-o, se poate vedea că a fost scrisă cu o mare dragoste pentru Sfinţia Sa, păstrând totuşi obiectivitatea. Toţi care o vor parcurge vor avea parte de un mare folos în creşterea duhovnicească.

Mulţumesc lui Dumnezeu că m'a învrednicit de cinstea de-a fi colaborator al Patriarhului Pavel. Nu ştiu dacă în lumea de astăzi mai putem găsi un astfel de Om precum Sfinţia Sa, desăvârşit închinat lui Dumnezeu şi neamului său, până la capăt. Cu prilejul întâlnirilor

zilnice, când îi aduceam corespondenţa sau veneam să discutăm diverse chestiuni legate de slujbă, de fiecare dată îmi dădea şi câte-un sfat duhovnicesc. Avea o credinţă adâncă, întotdeauna sprijinindu-se pe ajutorul dumnezeiesc. De multe ori, când ne pregăteam pentru a întâmpina diverse personalităţi şi delegaţii din ţară şi străinătate, îl aflam în paraclisul său făcând metanii şi rugându-se.

Sânt adânc încredinţat că Dumnezeu a binevoit ca el să fie ales patriarh pentru că nu-şi dorea şi nici nu aştepta acest lucru. Cred că nimeni altul din Biserica Ortodoxă Sârbă n-ar fi putut să cârmuiască corabia Bisericii cu asemenea vitejie şi vrednicie în vremurile dramatice pe care le-am trăit. Dumnezeu l-a ales pe cel mai smerit dintre slujitorii săi, Om al dragostei şi bunătăţii, adevărat păstor al Bisericii Sale. Era cinstit şi de prieteni, şi de duşmani. Toţi cei ce-l întâlneau recunoşteau în el un adevărat slujitor al Domnului.

Ce-i drept însă, au fost din când în când şi atacuri neîntemeiate în presa naţională şi internaţională. Când, în Noiembrie 1993, am ajuns la Viena pentru sărbătorirea a o sută de ani de existenţă a Bisericii Sârbe, au apărut în ziare acuze la adresa patriarhului, cum că a venit să arunce praf în ochii lumii, căci el este susţinător de frunte al „Serbiei Mari."[32] Acesta a fost prilej pentru ca patriarhul să spună într-o conferinţă cuvintele ce aveau să fie citate în mai multe rânduri: *Dacă preţul este uciderea, n-aş accepta ca Serbia să fie nici mare, nici mică şi nici eu să rămân cel din urmă Sârb… Mai bine să murim ca Oameni decât să trăim ca neoameni!*

S-au scris articole batjocoritoare şi în presa din ţară, chiar s-au publicat nişte caricaturi incalificabile. El nu se tulbura, ci zicea că nimeni altcineva nu îl poate înjosi, în afară de sine însuşi.

---

32 „Serbia Mare" – expresie a ideologiei naţionaliste şi iredentiste care urmărea crearea unei patrii Sârbe care să cuprindă toate regiunile cu semnificaţie istorică pentru poporul Sârb. (n. red.)

Foarte mult îi ajuta pe cei săraci şi nu dorea să se afle despre aceasta. De pildă, a strâns bani şi a cumpărat două case într-un sat lângă Ceaceak pentru două familii cu mai mulţi copii, refugiaţi din Peci – Kosovo şi Metohia. În acelaşi sat, a mai cumpărat o casă pentru o familie cu nouă copii din Kralievo. Până atunci, această familie trăise într-un container metalic de 14 metri pătraţi. Ştiu mai multe exemple de acest fel… Vă pot spune despre o femeie refugiată din Prizren care a venit la patriarh şi s-a plâns că o fată a ei s-a oprit din creştere, iar în Elveţia s-ar găsi un medicament care ar putea s-o ajute, dar e prea scump pentru familia lor. Patriarhul l-a sunat pe preotul nostru din Zurich şi acesta a trimis chiar a doua zi, printr-un pilot de avion, nişte injecţii foarte scumpe. Urmând tratamentul, copila şi-a continuat creşterea firească.

Cu binecuvântarea Patriarhului Pavel, acelaşi preot, Protopopul Draşko Todorovici, ca preşedinte al Organizaţiei Umanitare a Creştinilor Ortodocşi din Elveţia, a trimis trei milioane cinci sute de pachete cu hrană pentru nevoiaşii din Belgrad. Pachetele au fost împărţite prin biserici. Sute şi sute de oameni au primit ajutor de la patriarh, ori medicamente, ori hrană. Toate acestea au fost îndeplinite mai cu seamă prin ajutorul credincioşilor noştri din diaspora.

Mai mult, niciodată nu şi-a luat salariul care îi revenea ca patriarh. Puţinele lucruri de care avea nevoie şi le cumpăra din pensia sa modestă de episcop. Unora le dădea şi bursă din banii săi, bunăoară unui African, student la medicină. Mai ajuta şi un om de ştiinţă cunoscut, care, din păcate, a murit de tânăr. Şi multe alte fapte demne de amintire a mai săvârşit, numai despre ele putându-se scrie o carte aparte.

Patriarhul Pavel nu stătea niciodată degeaba, întotdeauna lucra câte ceva. La început, îndată după alegerea sa ca întâi-stătător al Bisericii Sârbe, adeseori îşi scria singur actele şi le bătea la o maşină de scris veche. Mai presus de toate, era monah şi trăia o viaţă aspră de monah.

Văzându-l zilnic cât de puţin mănâncă, de multe ori mă întrebam cum de nu se îmbolnăveşte, mai ales că se şi îmbrăca sumar, chiar şi atunci când era foarte frig.

Sărăcia şi cumpătarea sa întreceau orice măsură. Nu lăsa să se arunce nici măcar o firimitură de pâine. Spunea că hrana a fost făcută cu energia Dumnezeiască, prin razele Soarelui şi pomenea cuvintele Mântuitorului, când a spus să se adune toate fărâmăturile care au rămas după minunata hrănire a celor cinci mii de oameni cu doi peşti şi cinci pâini.

Când trebuia să plecăm la vreo întâlnire, se întâmpla să-l găsesc seara, în chila lui, aproape pe întuneric, citind lângă geam la lumina de la stâlpii de iluminare publică din faţa patriarhiei. Îndată ce se aşeza în maşină, îşi lua cartea de rugăciune, pregătindu-se pentru Sfânta Liturghie ce avea să o sâvârşească a doua zi.

Pe măsură ce va trece vremea, sânt încredinţat că se va vedea din ce în ce mai limpede ce păstor adevărat al Bisericii lui Dumnezeu a avut poporul Sârb în persoana Patriarhului Pavel. A înălţat şi a restaurat numeroase biserici, a pus capăt schismei din Biserica Ortodoxă Sârbă, a făcut vizite canonice în aproape toate Bisericile locale şi i-a întâmpinat pe toţi întâi-stătătorii lor, dimpreună cu delegaţiile lor, a vizitat toate eparhiile Sârbeşti din Europa, America, Australia şi fosta Iugoslavie şi a reuşit să scrie şi câteva cărţi theologice foarte însemnate şi folositoare.

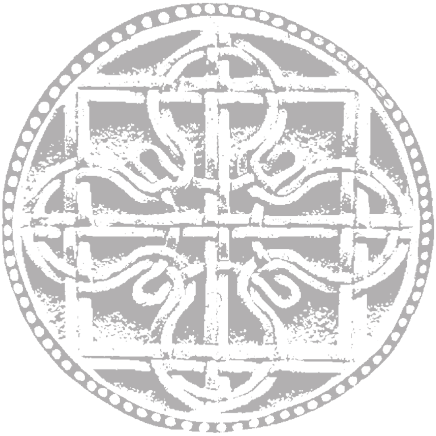
Pe acest om sfânt l-am cunoscut prima data ca elev al Seminarului din Prizren, demult, prin anii '50. Ne preda Limba Greacă şi Muzica Psaltică. Simţeam marea lui dragoste pentru noi, seminariştii, deşi la note era aspru, dar drept.

Atunci era o vreme de mari lipsuri, vecină cu sărăcia. Mai des erai flămând decât sătul. Niciodată în timpul iernii, nici pe cele mai aspre friguri, nu-şi făcea focul în micuţa sa chilie, iar cota sa de lemne o îm-

părţea prin sălile de clasă. Chiar dacă erau oameni de serviciu în internat, Părintele Pavel, cum îl numeam noi, se trezea înaintea tuturor şi făcea cu mâna lui focul în toate sălile de clasă.

Doar de două ori pe săptămână, vreme de două ceasuri, aveam voie să ieşim în oraş, şi întotdeauna ne sfătuia să mergem în grupuri, căci în acea vreme era pericolul să fim atacaţi de cineva. De multe ori, când ne plimbam pe malul Râului Bistriţa, se întâmpla ca Albanezii să arunce cu pietre în noi de pe deal şi din cetate. Mai mulţi elevi au fost răniţi. A fost prins şi bătut de Albanezi şi seminaristul Goiko Mrgea, actualul Mitropolit Nicolae de Dabar în Bosnia. L-au bătut şi pe seminaristul Milivoi Cirici, care a ajuns preot în Varvarin şi a murit ca mucenic în timpul bombardamentelor NATO din 1999. Şi mulţi alţi seminarişti au avut de pătimit, chiar şi patriarhul, pe vremea când era Episcop de Ras–Prizren.

Îi mulţumim lui Dumnezeu care, în veacul al XX-lea, a ridicat dintr-un popor puţin numeros cum este cel al Sârbilor astfel de personalităţi duhovniceşti precum Sfântul Nicolae Velimirovici, Cuviosul Iustin Popovici de la Celie şi Patriarhul Pavel Stoicevici.

DESPRE AUTOR

Iovan Ianici s-a născut în 1963 în Vrbici lângă Krupani, Serbia. A absolvit Facultatea de Drept din Cadrul Universităţii din Belgrad. Din 1990 până în 2010 lucrează ca jurnalist la prestigiosul săptămânal Sârbesc NIN. Înainte de asta, a colaborat la mai multe reviste şi ziare cunoscute din Serbia. A fost consilier în Ministerul Cultelor din Guvernul Republicii Serbia. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Serbia. A publicat mai multe cărţi, majoritatea cu tematică bisericească.
Să fim Oameni! Viaţa şi cuvântul Patriarhului Pavel al Serbiei a fost cartea cea mai bine vândută din Serbia, Muntenegru şi Republica Srpska în anul 2009.

CUPRINS

PAGINA 7 | CUVÂNT DE ÎNTÂMPINARE
PAGINA 11 | SFÂNTUL
PAGINA 47 | EPISCOP DE RAS–PRIZREN
PAGINA 61 | PATRIARHUL SERBIEI
PAGINA 67 | CUVÂNT LA ÎNTRONIZARE
PAGINA 75 | URMĂTOR AL LUCRĂRII MISIONARE A SFÂNTULUI NICOLAE VELIMIROVICI
PAGINA 81 | PE CRUCEA POLITICII
PAGINA 93 | ICOANA CĂLĂTOARE
PAGINA 99 | MAI PRESUS DE NEAM
PAGINA 109 | RUGĂCIUNI PENTRU KOSOVO
PAGINA 113 | ÎNNOIREA DUHOVNICEASCĂ
PAGINA 119 | O MĂSURĂ PENTRU TOATE
PAGINA 125 | RUGĂCIUNI ŞI PENTRU VRĂJMAŞI
PAGINA 131 | RĂZBOIUL DREPT
PAGINA 135 | A FI OM ŞI PRINTRE NEOAMENI
PAGINA 141 | BISERICII, CELE ALE BISERICII…
PAGINA 145 | TREBUIE SĂ NE APĂRĂM, DAR NU CA NEOAMENII

PAGINA 149 | SĂ FIM OAMENI!
PAGINA 153 | DEZVĂLUIREA ROSTULUI ŞI A ŢELULUI VIEŢII
PAGINA 161 | TRĂIREA DUPĂ MĂSURA VÂRSTEI DUHOVNICEŞTI
PAGINA 165 | CUM SĂ ŢINEM SEAMA DE ÎMPREJURĂRI
PAGINA 173 | VIAŢA PRIVATĂ A PATRIARHULUI PAVEL
PAGINA 181 | PATRIARHUL NEÎNŢELES
PAGINA 191 | RUGĂCIUNI PENTRU PATRIARH
PAGINA 197 | SCHIMBAREA NEREUŞITĂ
PAGINA 203 | SFÂRŞITUL VIEŢII PĂMÂNTEŞTI
PAGINA 211 | CARTEA POPORULUI
PAGINA 219 | VREMEA PATRIARHULUI PAVEL
PAGINA 225 | PATRIARHUL PAVEL ÎN ANECDOTE
PAGINA 235 | CUVÂNT AL PROTODIACONULUI MOMIR LECICI, ÎN ZIUA LANSĂRII CĂRŢII LA BELGRAD
PAGINA 241 | DESPRE AUTOR

IOVAN IANICI
Să fim **OAMENI!**
Viața și Cuvântul Patriarhului
PAVEL AL SERBIEI

Redactor/ Anca Stanciu
Traducere/ Ionuț și Sladjana Gurgu
Fotografii/ Milinko Stefanovici
Concept layout/ Atelieruldegrafică.ro
Dtp/ Remus Brihac
Tipar/ Accent Print Suceava
Editura Predania/ CP 67, OP 13
București
www.predania.ro
Distribuție/ Supergraph
021 320 6119

ISBN 978-606-8195-12-4